

# Úroveň bydlení jako odraz kvality života jedince v postmoderní společnosti

Bc. Iva Staňková

Diplomová práce  
2015



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně  
Fakulta humanitních studií



INSTITUT  
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně  
Fakulta humanitních studií  
Institut mezioborových studií  
akademický rok: 2014/2015

## ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Iva Staňková**  
Osobní číslo: **H138271**  
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**  
Studijní obor: **Sociální pedagogika**  
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Úroveň bydlení jako odraz kvality života jedince  
v postmoderní společnosti**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně č. 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenského výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce. S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- historický vývoj bydlení;
- kvalitu života jedince;
- konzumerismus;
- bydlení v postmoderní společnosti.

Součástí práce bude sociologický výzkum orientovaný na úroveň bydlení obyvatel města Brna.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

**BAKOVÁ, Ludmila, 1997. Bydlení. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-1586-1.**

**BRUNECKÝ, Petr, 2009. Dějiny a bydlení. 2., přeprac. vyd. V Brně: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita. ISBN 978-80-7375-354-2.**

**DRDA, a kol., 2010. Mýty o socialistických časech. Člověk v tísní. ISBN 978-80-86961-989-9.**

**JELÍNEK, Jan, 1986. Střecha nad hlavou: počátky lidské architektury. Brno: Moravské muzeum. 58 s.**

**JELÍNEK, Jan, 2006. Střecha nad hlavou: kořeny nejstarší architektury a bydlení. vyd. Brno: VUTIUM. ISBN 80-214-2367-6.**

**KELLER, Jan, 2010. Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-7419-031-5.**

**KRAUS, Blahoslav, SÝKORA Petr, 2009. Sociální pedagogika Brno: IMS, 63 s.**

**LUX, Martin, 2002. Spokojenost českých občanů s bydlením. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky. ISBN 80-7330-014-1.**

**LUX, Martin a Pavla BURDOVÁ, 2000. Výdaje na bydlení, sociální bydlení a napětí na trhu s bydlením (mezinárodní komparace a polistopadový vývoj v ČR). Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky. 114 s.**

**POTŮČEK, Martin, 1995. Sociální politika. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-01-x.**

**SHORT, John R., 1994. Lidská sídla. Praha: Nakladatelský dům OP. ISBN 80-85841-14-2.**

**VEČEŘA, Miloš, 1990. Sociální stát: Východiska a přístupy. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-901424-6-x.**

**Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.**

Vedoucí diplomové práce:

**doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.**

Institut mezioborových studií

Datum zadání diplomové práce:

**4. listopadu 2014**

Termín odevzdání diplomové práce:

**31. března 2015**

V Brně dne 4. listopadu 2014



doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.  
děkanka



doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.  
ředitel ústavu

### **Prohlašuji, že**

- beru na vědomí, že odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk diplomové práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – diplomovou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

### **Prohlašuji,**

- že jsem na diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 10. 3. 2015

Iva Staňková



.....  
Jméno, příjmení a podpis diplomanta

## **ABSTRAKT**

V současné době je kvalita života jedince závislá na mnoha faktorech. Jedním z nich je i úroveň bydlení člověka v postmoderní societě. Proto si tato diplomová práce klade za cíl zprostředkovat pohled na problematiku spotřeby bydlení, především bydlení nájemního a vlastnického v bytových domech, které tvoří nejčastější právní formu bydlení. Součástí předkládané diplomové práce je sociologický výzkum kvantitativního charakteru zaměřený na zjištění úrovně bydlení jako odrazu kvality života jedince v dnešní společnosti.

Klíčová slova: kvalita života, bydlení, urbanizace, nájemní byt, byt v osobním vlastnictví, konzumerismus, konzument, producent, konzumní společnost, postmoderní společnost.

## **ABSTRACT**

Nowadays life quality of an individual depends on many factors. One of them is standard of housing of people in postmodern society. Therefore this thesis sets the task of mediating the opinion of the issue of housing consumption, mainly rental and owner-occupied housing in apartment buildings which are one of the most common legal forms of housing. Presented thesis also includes sociological research of quantitative character focused on finding out housing standard as a reflection of life quality of an individual in contemporary society.

Keywords: quality of life, housing, urbanization, rental flat, owner-occupied flat, consumerism, consumer, producer, consumer society, postmodern society.

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D., za velmi užitečnou a vstřícnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl během zpracování mé diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

## OBSAH

<b>ÚVOD.....</b>	<b>9</b>
<b>I TEORETICKÁ ČÁST.....</b>	<b>11</b>
<b>1 HISTORICKÝ VÝVOJ BYDLENÍ.....</b>	<b>12</b>
1.1 ANTROPOLOGIE BYDLENÍ.....	12
1.2 PŘEHLED VÝVOJE LIDSKÉHO OBYDLÍ A STAVEBNICTVÍ .....	14
1.3 VÝVOJ SLOVANSKÝCH OBYDLÍ OD 6. STOLETÍ .....	19
1.4 MĚSTO A DIFERENCIÁLNÍ URBANIZACE .....	23
1.5 INDUSTRIÁLNÍ URBANIZACE .....	26
<b>2 KVALITA ŽIVOTA JEDINCE.....</b>	<b>29</b>
2.1 ZMÍRŇOVÁNÍ CHUDOBY A SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ JAKO PŘEDPOKLAD PRO ZVÝŠENÍ KVALITY ŽIVOTA .....	30
2.2 KVALITA ŽIVOTA A SOCIÁLNÍ, ZDRAVOTNÍ PÉČE.....	34
<b>3 KONZUMERISMUS .....</b>	<b>41</b>
3.1 POJEM KONZUMENT VS. PRODUCENT .....	42
3.2 IDENTITA A KONZUMNÍ CHOVÁNÍ .....	44
3.3 ETICKÝ KONZUM.....	46
<b>4 BYDLENÍ V POSTMODERNÍ SPOLEČNOSTI.....</b>	<b>49</b>
4.1 BYDLENÍ JAKO PROBLÉM SPOLEČENSKÉ REPRODUKCE.....	50
4.2 USPOKOJOVÁNÍ POTŘEB BYDLENÍ.....	50
4.3 ZÁKLADNÍ JEDNOTKA BYDLENÍ – BYT.....	52
4.4 FUNKCE A STRUKTURA KOMPLEXU BYDLENÍ .....	53
4.5 FORMY BYDLENÍ .....	54
4.6 SOCIOLOGIE BYDLENÍ.....	56
<b>II PRAKTICKÁ ČÁST .....</b>	<b>61</b>
<b>5 VÝZKUM .....</b>	<b>62</b>
5.1 CÍLE VÝZKUMU.....	62
5.2 METODOLOGIE PRÁCE .....	64
5.3 DOTAZNÍK PRO RESPONDENTY .....	64
5.4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU OSOB .....	65
5.5 VYHODNOCENÍ, ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU .....	66
5.6 VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ .....	94
5.7 VYHODNOCENÍ ZÁKLADNÍ VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	102
<b>ZÁVĚR .....</b>	<b>103</b>
<b>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....</b>	<b>107</b>
<b>SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK .....</b>	<b>113</b>
<b>SEZNAM OBRÁZKŮ .....</b>	<b>114</b>
<b>SEZNAM GRAFŮ .....</b>	<b>115</b>
<b>SEZNAM TABULEK.....</b>	<b>117</b>

<b>SEZNAM PŘÍLOH.....</b>	<b>118</b>
---------------------------	------------



## ÚVOD

Předkládaná práce si klade za cíl uceleně zprostředkovat čtenáři pohled na problematiku spotřeby bydlení, zejména bydlení nájemního a vlastnického v bytových domech.

Potřeba bydlení vedle potřeby výživy a odívání nesporně patří k existenčním lidským potřebám. V bydlení, jako v primární oblasti sociálního rozvoje člověka, se formují modely vztahů lidí, základní typy lidských aktivit a kulturních vzorců a efektivní „pravidla hry“ v jednání lidí. Bydlení je současně zvláštním materiálním a kulturním prostředím, ve kterém lidé prožívají většinu svého života. Jsou s ním spojeny vazby a pocity domova, jako významného prvku svébytné identity jedince. Pro většinu lidí je bydlení spojeno s pocitem osobní svobody, seberealizace a s vnímáním domova. Představuje pro ně důvěrně známou oblast, kterou prožívají v reálném soužití s blízkými členy rodiny. Bydlení je reálný prostor svobody konání, primárním předpokladem životní jistoty, bezpečnosti a sociální stability společenství lidí. Současný člověk by bez bydlení, bez uměle vytvořeného, technicky vybaveného kulturního obytného prostředí, nemohl existovat. Ve sféře bydlení se člověk rodí, formuje a rozvíjí se jako sociální a kulturní bytost. Prvním krokem k naplňování potřeb bydlení je získání obytného prostoru. Tato snaha je celoživotní kontinuální proces vlastního bydlení a jeho aktivit, který integruje uspokojování dalších lidských potřeb – výživy, ochrany a bezpečí, odívání, biosociální reprodukce člověka, výchovy dětí, hygieny, ochrany zdraví a vzájemné komunikace. Potřeba bydlení je historický produkt, který je závislý na ekonomických a sociokulturních podmínkách společnosti. Obsahem uspokojování potřeb bydlení je reprodukce a rozvoj člověka jako sociální bytosti, realizující se v mimopracovním čase a v obytném prostředí, které tvoří byt, obytné místnosti a příslušenství bytu, bytový dům a jeho zařízení, širší obytné prostředí, obytné zóny a sídla (Baková, Hlaváč, Rektořík, Vališ, 1997).

Bydlení je tedy ve své podstatě sociální proces, ve kterém člověk realizuje většinu osobního života. V tomto procesu člověk obnovuje své životní potenciály, aby je mohl efektivně využít v pracovní a společenské oblasti. Obecné požadavky na vybavení obydlí vyplývají z jejich funkcí a jsou diferencovány podle forem bytové výstavby. Významné rozdíly existují mezi nájemními bytovými domy, rodinnými domy a specifickými komplexy kolektivního bydlení (Baková, Hlaváč, Rektořík, Vališ, 1997).

Hlavním cílem této diplomové práce je ověření, zda úroveň spotřeby bydlení již nyní významnějším způsobem diferencuje domácnosti do specifických segmentů. Provedení analýz s cílem získat informaci o tom, zda existují známky propojení sociální stratifikace (zejména podle příjmu domácnosti) a spotřeby bydlení (zejména podle právního typu bydlení a míry zatížení). Provést segmentaci domácností podle vybraných právních forem bydlení, jejich příjmu a míry zatížení, tj. podle toho, kolik ze svých příjmů vynaloží na své bydlení. Při stanovování cíle této práce jsme se inspirovali publikací Martina Luxe a Petra Sunegy (2010).

Struktura práce je tematicky rozdělena do pěti nosných částí. První až čtvrtá kapitola je věnována teoretickým východiskům a základním pojmům. V první kapitole jsme popsali historii vzniku a vývoje lidského obydlí včetně vývoje obydlí slovanských. Pozornost jsme věnovali objasnění pojmu diferenciální a industriální urbanizace v souvislosti s vývojem měst. Ve druhé kapitole jsme se zabývali kvalitou života jedince, zmírňováním chudoby a sociálního vyloučení, sociální a zdravotní péčí. Třetí kapitolu jsme zaměřili na pojem konzumerismus, vysvětlení rozdílu mezi společnostmi produkce a společnostmi konzumu. Zabývali jsme se identitou jedince v souvislosti s konzumním chováním. Ve čtvrté kapitole jsme rozebírali specifika bydlení v postmoderní společnosti. Teoretické poznatky jsme získali prostudováním odborné literatury a dostupných internetových zdrojů. Pátou kapitolou je praktická část, která řeší samotné výzkumné šetření. Je zde vymezen předmět výzkumu, popsán použitý metodologický postup, kterým v tomto případě je statistická metoda s technikou dotazníku. Zároveň jsme zmínili, jaké byly stanoveny otázky v dotazníku a jak jsme stanovili zkoumaný vzorek. Tato kapitola obsahuje prezentaci výsledků analýz provedených s cílem ověřit, zda existují známky propojení sociální stratifikace (zejména podle příjmu domácnosti) a spotřeby bydlení (podle právního typu bydlení a míry zatížení). Vzhledem k tématu práce jsme použili dvě hlavní metody, především popisnou, tedy deskriptivní a současně metodu komparace. Získané výsledky umožnily zejména srovnání spotřeby bydlení v obecních, družstevních nájemních bytech a bytech v osobním vlastnictví.

Výsledky této diplomové práce by mohly najít uplatnění v prostředí obecních a městských úřadů a dalších institucí, které vlastní a spravují bytový fond.

## **I. TEORETICKÁ ČÁST**

# 1 HISTORICKÝ VÝVOJ BYDLENÍ

Institut bydlení tak, jak jej známe dnes, prošel dlouhodobým kulturním vývojem od doby starého paleolitu až po současnost. Především je třeba zdůraznit jeho existenci aktuální společenskou situací.

## 1.1 Antropologie bydlení

Moderní antropologie nesleduje jenom biologická přizpůsobení člověka k neustále se měnícímu světu. Moderní antropologie sleduje i kulturní přizpůsobení člověka, která nabývají stále většího významu. Na samém počátku kulturního vývoje mezi ně patří kamenné nástroje, oheň, oděv a ovšem i obydlí (Jelínek, 1986).

Antropologie bydlení patří mezi nejzajímavější témata lidského kulturního vývoje. I když počátky lidské architektury jsou mnohdy spojovány se vznikem městských a státních civilizací, studium staveb loveckých obydlí i uspořádání loveckých sídlišť poukazuje na mnohem hlubší kořeny, jež zasahují až do lovecko – sběračské společnosti starého paleolitu. Dokazuje nám to fakt, že tito lovci a sběrači při stavbách svých obydlí využívali architektonické prvky, jako jsou oblouk, klenba, jednoduchá zídka apod. Nejstarším známým příbytkem jsou zbytky umělé kruhové kamenné konstrukce, zřejmě rozvaliny jednoduché zídky, zbudované z nasucho kladených kamenů, které v roce 1962 objevili Louis a Mary Leakeyovi na nalezišti Olduvai ve východní Africe. Tento příbytek je připisován prvnímu známému druhu člověka – Homo habilis. Taková kamenná zídka – kruhová nebo oblouková, mu poskytovala ochranu proti větru nebo slunečnímu záru. Zajímavostí je, že s takovými jednoduchými ochrannými zídkami se do dnešního dne setkáváme u domorodců žijících v pustinném aridním prostředí. Budují si je pro jednu i více nocí jako ochranu proti nepřízni počasí (Jelínek, 1986).

První evropský nález takové kamenné zídky z nahromaděných kamenů, který učinil M. Bonifay v Sinzeles ve Francii, se datuje na dobu před 600 000 lety. Jedná se pravděpodobně o zbytky kamenné zídky dlouhé asi 20 m, která oddělovala sídliště zdejších lidí od pobřeží jezera (Jelínek, 1986).

V období mladého paleolitu, tj. před 25 000 až 27 000 lety byla Morava pokryta severskou tundrou, na níž žila početná stáda zvířete, kterou lovili lovci s kulturou gravettien, nazývaného pro jeho moravské zvláštnosti pavlovién. Nejdůležitější naleziště představují Dolní Věstonice, Pavlov, Předmostí a Petřkovice. V Dolních Věstonicích byla v průběhu výzkumu, který před 2. světovou válkou prováděl profesor Karel Absolon a od začátku padesátých let doc. Dr. Bohuslav Klíma, CSc., odkryta osada, která je první známou osadou raného údobí prehistorie. Prozkoumaná osada se skládá ze šesti obydlí, která mají kruhový a někdy i nepravidelný tvar. Byla buď bez ohniště, nebo s jedním středovým ohništěm, jedno obydlí mělo ohnišť pět. Nejzajímavějším z nalezených obydlí je bezesporu osamělá kruhová chýše. Toto obydlí se nacházelo v mírném svahu, který byl upraven do vodorovné roviny – na jedné straně byla odkopána zemina, na druhé straně byla narovnána kamenná zídka. Šlo o chýši o průměru šesti metrů s pultovou střechou. Uvnitř se nacházelo pecovité ohniště, v němž byl oheň živen kostmi mamutů (Jelínek, 1986).

Od raného pravěku sloužily i nejjednodušší příbytky jako ochrana proti nepříznivému podnebí. Jako ochrana proti slunečnímu žáru, ochrana před větrem, zimou nebo deštěm. Při jejich stavbě byly použity různé materiály, které umožňovaly přírodní a klimatické podmínky v té dané oblasti. Zatímco při stavbě obydlí v tropech a v mírném pásmu byly použity různé rostlinné materiály, jako jsou např. trávy, pruty, břevna, trámy a desky, v severních oblastech byla obydlí budována ze dřeva, kostí, žeber či čelistí velryb, nebo z mamutích kostí, klů a lebek. V Arktidě člověk dokázal využít jediný materiál, který se zde nacházel, a to byl sníh (Jelínek, 1986).

Překvapujícím zjištěním posledních let je, že ne všechna obydlí mladopaleolitických lovců byla přechodná nebo krátkodobá. Mnohé jejich konstrukce byly materiálově nákladné a pracovně velmi složité, než aby sloužily jen krátkou omezenou dobu (Jelínek, 1986).

Výběr oblasti pro tábořiště loveckých skupin vždy souvisel s ekonomickými potřebami. Výhodnost zvolené oblasti byla posuzována podle možnosti zajištění výživy, blízkosti vody, především pitné, ale i blízkosti potoka, řeky, jezera nebo moře i jako vhodného loviště. Svou významnou úlohu zde sehrála i dostupnost stavebního či konstrukčního materiálu. Při budování obydlí byla dáována přednost terénu s horizontální plošinou, na které se dalo postavit nejen obydlí, ale kde se mohl odehrávat i běžný život skupiny. Bylo potřeba místo pro oheň, který nesloužil jen k přípravě potravy, ale sloužil i k jiným

účelům. Uspořádání jednotlivých obydlí uzavíralo obvykle určitý prostor, ve kterém se odehrával i vzájemný kontakt mezi členy tábořící skupiny. Samotné lovecké obydlí bylo většinou velmi jednoduché, aby se mohlo v případě potřeby snadno přesunout na jiné tábořiště (Jelínek, 2006).

V období, kdy lidé začali opouštět kočovný způsob života, začala vznikat první lidská sídla. Z lovců se stávaly bytosti žijící usedlým životem, které se spojovaly ve společenství žijící v trvalých sídlech. Objevem zemědělství, chovem domácích zvířat a pěstováním plodin bylo možné zajistit potravu při setrvání na jednom místě a nebylo již nutné kočovat (Short, 1994).

Začala vznikat sídliště se zemědělskou ekonomikou, která měla své požadavky nejen na umístění, ale i na uspořádání celého sídliště i jednotlivých obydlí a jejich ochrany. Sídliště časných zemědělců v evropském neolitu byla budována přednostně na sprašových půdách podél vodních toků na zvýšeném, mírně zvlněném terénu. Trvalá obydlí umožňovala soustředění více předmětů, majetku, a zásob potravin, měla již bohatší vybavení. Usedlý způsob života umožňoval nejen vznik majetku a zásob, ale také jejich směnu, vznikl výměnný obchod. Proto se již v době časného neolitu setkáváme i s prvními obrannými strukturami, s příkopy a valy, i s dřevěnými palisádami a kamennými hradbami, tedy opevněním, které mělo chránit sídliště, majetek a životy lidí před napadením nepřítele. Někdy se setkáme s bránou na sídliště, která má nejen obranný charakter, ale i symbolický ochranný význam proti vniknutí zlých sil (Jelínek, 2006).

## 1.2 Přehled vývoje lidského obydlí a stavebnictví

Stavební činnost patří k nejstarším činnostem lidstva. Od pouhého přístřeší člověka se během nesmírně dlouhého vývoje rozvinula stavební tvorba co do hloubky i co do jakosti do nepřehledného bohatství nejrůznějších staveb.

### Pravěk

Jedná se o dlouhodobé období prvobytně – pospolné společnosti, ale i o období formování společnosti třídní. Někde spadá do pravěku i doba měděná, bronzová a starší doba železná.

V tomto období byly prvotním úkrytem člověka jeskyně nebo skalní převisy, tzv. abri, dané samotnou přírodou. Ale jeskyně se v přírodě nevyskytovaly všude, proto si pravěcí lidé museli budovat úkryt i sami. Jednou z forem umělého prvotního úkrytu byly zemní jámy. Tyto jámy, které sloužily k úkrytu lidí a úschově potravin, byly kryté (Hora-Hořejš, 1993).

Další formou bydlení byly tzv. chýše, což byly vlastně střechy, posazené přímo na zemi a mívaly lichoběžníkové, kosodélné a někdy i pravoúhlé půdorysy. V chýších bylo nalezeno několik ohnišť s popelem a spálenými kostmi. Později bylo toto stavitelské umění podstatně zdokonaleno. Lovci mamutů si ve střední Evropě stavěli otevřené stanové osady, lovci kozorožců si na Sibiři budovali zemljanky s dvojitým otevřeným stropem. Tato uměle vytvořená pravěká obydlí bývala velmi rozlehlá, jejich půdorys dosahoval rozměrů cca 15x9m. Typickou primitivní obytnou stavbou nejstarších zemědělců byl tzv. dlouhý dům. Byly to domy relativně pevné s asi dvacetiletou životností. Zemědělci z těchto domů dokázali postavit osady i celé vesnice. Vybudované primitivní domy byly takřka identické, lišily se pouze svojí délkou, která se pohybovala od 20 do 45 metrů. Jejich šířka byla mezi 5,5 až 7 metry. Domy byly vystavěny z pěti řad kůlů zahlobených do země, tímto byla vytvořena jeho základní konstrukce. Na třech vnitřních řadách spočívala střešní konstrukce, zbylé venkovní řady kůlů sloužily jako opory pro obvodové stěny. Obvodové stěny byly většinou propletené proutím a zpevněné omazanou hlínou, zakryté doškovou střechou. Protože tyto domy byly velmi rozsáhlé, předpokládá se, že pokrevně spřízněné matriarchální rodiny žily společně. Kratší domy asi obývaly jedna či dvě rodiny (matčina a dceřina), v nejdleších domech žila zřejmě celá početná společenství příbuzných generací. V domě byla k dispozici pro každou rodinu jedna pícka, ale sýpka, která bývala umístěná v primitivní patrové nástavbě nad vchodem, bývala pro všechny rodiny společná (Jelínek, 2006).

Četná pravěká sídliště byla většinou nepravidelná, jejich útvar byl dán volným shlukem chýší nebo domů. Takové shluky se nacházely nejčastěji na březích jezer a velmi často byly chráněny valem (Jelínek, 2006).

Dochovaná obydlí našich vzdálených předků nám vypovídají o tom, jak tito lidé žili, v jaké krajině se pohybovali a především jací sami byli. Bylo zjištěno, že při stavbě svých obydlí uměli kombinovat různé druhy stavebních materiálů – dřevo, kámen, kůže, kosti,

kly, a to, že znali základní konstrukční prvky. To svědčí o jejich vynalézavosti a jejich vyvinutém intelektu. O jejich intelektu svědčí i to, že uměli rozdělávat a udržovat oheň, který je nejen zahříval, ale umožňoval jim i tepelnou úpravu potravy (Jelínek, 1986).



Obr. č. 1 Příklad ohniště  
Zdroj: JELÍNEK, J. *Střecha nad hlavou*.

Obr. č. 2 Rekonstrukce života na tábořišti  
Zdroj: JELÍNEK, J. *Střecha nad hlavou*.

### Starověk

Období starověku počítáme od výskytu prvních písemných památek do pádu Západořímské říše v roce 476 n. l.

Nejvyvinutější stavbou v tomto období byl královský palác, který tvořil celý komplex sídelního města. Palác byl stavbou velikého měřítka, měl velký počet místností a soustavu vnitřních dvorů. Okolo paláce byly většinou postavené obytné proutěné chýše. Celé město bylo opevněné hradební zdí, hustě členěnou hradebními věžemi. Předním stavebním druhem byly chrámy, které byly ve své podstatě monumentalizovaným obydlím boha (Bukovský, Haas, 1991).

V této době se obytné domy stavěly tzv. modernizací jednoduchých dřevěných a hliněných chat, což naznačuje jejich tvar i základní konstrukce, kterou opět tvořily sloupy podpírající sedlovou dřevěnou střechu, ve které byly vytvořeny otvory pro unikající kouř z ohniště (Hora-Hořejš, 1993).



Postupem času začala v Řecku vznikat města, ze kterých se později vyvíjely městské státy s otrokářským zřízením. Domy, které v té době sloužily výhradně k bydlení, již byly i dvoupodlažní, a byly z nich vystavěny celé čtvrtě s úzkými ulicemi. Obytné stavby obrážely majetkovou a třídní diferenciaci obyvatel měst (Bukovský, Haas, 1991).

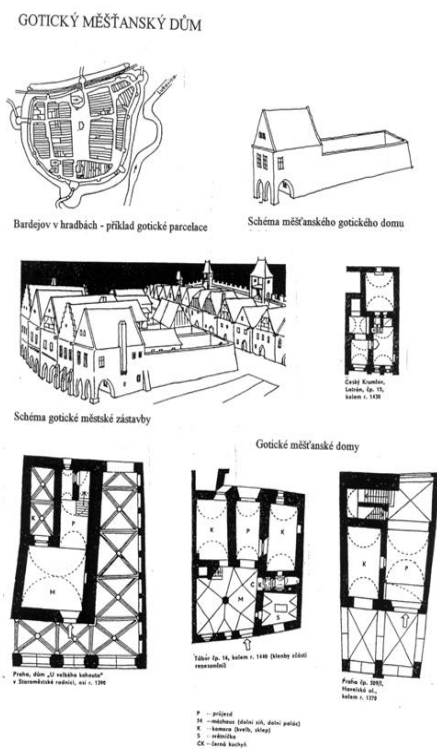
### **Středověk**

I v tomto období byly předním stavebním druhem chrámy. Stavěly se monumentální opevněné celky – opevněná sídla feudálů. Součástí těchto celků byly chrámy a zvonice, palác, objekty pro bydlení a správu, zbrojnice a další volně stojící budovy, nezbytné pro život obránců pevnosti v době obležení. Další stavbou byly veliké kláštery, které byly rovněž hrazeny a sestávaly z volně uspořádaných církevních staveb. Rozvíjí se stavby kostelů a katedrál (Bukovský, Haas, 1991).

V 10. a 11. století vznikaly osady, skládající se z masivních staveb s tlustými kamennými zdmi, většinou samostatně stojících a uskupených okolo uzavřeného dvora. Zastřešeny byly dřevěným krovem. Stavba nejčastěji obsahovala dvě místnosti, v přízemí určené pro obchod, v patře pro bydlení. Tehdejší obyvatelstvo se živilo převážně obděláváním půdy, chovem dobytka, později řemeslnou výrobou a směnným obchodem (Menšíková, 2011).

Ve 12. století se ve střední Evropě budovaly kamenné hrady s obytnou věží, ohrazenou hradební zdí, jako císařské falce nebo panovnická sídla. Jádrem hradu byl obytný palác, k němu často přiléhala hradní kaple. V nejvýznamnějších trhových osadách se stavěly i kamenné velmožské a kupecké dvorce (Bukovský, Haas, 1991).

Ve 13. – 15. století začala vznikat větší města, mohutně se rozvíjela řemeslnická výroba a obchod. Vznikají cechy řemeslníků a kupců. Obytné budovy jsou úzké a dlouhé, do ulice ční štítový dům, vzadu se nachází dvorní křídla a hospodářská stavení. Pozemky jednotlivých domů jsou od sebe odděleny vysokou zdí. K těmto budovám bývalo často přidruženo podloubí s tržištěm. V přízemí domů je velká dominantní místnost určená pro řemeslnou výrobu a obchod a z této místnosti je přístup do všech částí domu, tzn. do obytné i hospodářské části. Tyto domy lze s nadsázkou nazývat prototypy polyfunkčních domů, neboť je zde soustředěna funkce bydlení, funkce výroby i funkce obchodu (Menšíková, 2011).



Obr. č. 3 Typizace středověkého kupeckého domu

Zdroj: [www.fce.vutbr.cz/arc/prednasky/ag03-obytnestavby/typologie.ppt](http://www.fce.vutbr.cz/arc/prednasky/ag03-obytnestavby/typologie.ppt)

## Novověk

Kdy končí středověk a začíná novověk lze jen velmi těžko určit, protože pozvolné opouštění středověkého způsobu života a přijetí nových zvyklostí a objevů trvalo desetiletí. Proto někteří historikové stanovují začátek novověku od rozpadu byzantské říše v roce 1453, jiní až od objevení Ameriky v roce 1492. V této době dochází k rozkvětu obchodu, zvyšuje se životní úroveň obyvatelstva.

Základní stavební jednotkou společnosti raného novověku byl měšťanský dům, k jehož stavbě se již převážně používalo místo dřeva cihelné zdivo. Domem se zde rozumí nejen vymezený či ohraničený prostor určený k obývání, ale i společenství osob v něm bydlících. Především se jedná o pána domu se ženou a jejich dětmi, v druhé řadě i o všechny ostatní, kteří bydleli pod střechou domu a podléhali pravomoci pána domu. Dům byl součástí vyššího mocenského celku a náležel do tržní sítě. Dům byl také součástí města nebo vesnické obce, v jejímž rámci řešil společné záležitosti (obrana, voda apod.). V domě ještě nebyla rozdělena oblast soukromí a zaměstnání, na soukromý život v podstatě nezbýval ani

prostor ani čas. K oddělování místa zaměstnání a soukromého života dochází až s byrokratizací a vznikem úřednické vrstvy na konci 18. století (Bůžek a kol., 2010).

### 1.3 Vývoj slovanských obydlí od 6. století

V 6. století žili Slované v menších vískách, které tvořilo maximálně deset domů. Domem zde nejčastěji byla jakási chata, která obsahovala pouze jednu místnost o velikosti cca 7 - 20m<sup>2</sup>, zhruba čtvercového či obdélníkového tvaru. Byla zde absence předsíně či jiného vstupního prostoru. Chaty byly zahloubeny do země, jejich podlaha bývala až 150 cm pod povrchem. Dají se tedy porovnávat s obydlím typu zemnic, polozemnic, či zemljanek. Ohniště bylo většinou opatřeno jakousi kamennou, někdy i hliněnou kopulí a obvykle bylo umístěné v rohu místnosti. Někdy se vyskytovalo i obyčejné ohniště, které bylo pouze chráněné jednoduchým nebo složitějším ohrazením. Takové podobné chaty si Slované stavěli ještě v 7. a 8. století i později, ale jejich konstrukce a způsob stavby již bývaly složitější. Obilí a zásoby si tehdy Slované ukládali v tzv. zásobních jámách nebo sklípcech. Takové zahloubené domy, zemnice nebo polozemnice, byly v 6. - 9. století rozšířeny téměř po celém slovanském území. Byly ale oblasti, kde přírodní podmínky stavbu zahloubených domů neumožňovaly. Ale i tady si Slované věděli rady. Budovali si obydlí z dřevěných kúlů, které v pravidelné vzdálenosti zarazili do země a mezery proplekli proutím, nebo použili kulatinu, klády či trámy, vše samozřejmě dřevěné, které uměli mezi sebou spojit bez použití jediného hřebíku či skoby. Takto postavené domy se vyskytovaly spíše až v mladším období 9. století. Později se postupně začínaly objevovat domy z kamene nebo dřevěné srubové domy s kamennou podezdívkou (Beranová, 1988).

Ve 14. století se rozšířila stavba kamenných a cihelných obytných městských domů. Města již byla rozdělena na městské čtvrti. Tehdy nebylo žádnou zvláštností, že v jednom domě žili společně bohatí, převážně obchodníci, společně s chudými řemeslníky. Bydlení měli rozděleno následovně: chudí řemeslníci obývali podkroví, velkoobchodníci měli své prostorné byty dole. Taková středověká města byla většinou vystavěna v blízkém okolí hradu a byla obehnaná hradbami (Beranová, 1988).

V této době byly vesnice ještě velmi malé. Nejvýstavnější stavbou zde býval kostel, který obvykle stál na vyvýšeném místě. Nejčastěji býval obklopen hřbitovem. Obytné stavby byly velmi rozmanité. Použitý stavební materiál závisel na místních přírodních podmínkách. To znamená, že kde byl dostatek dřeva, stavělo se ze dřeva a domky byly roubené, kde se vyskytovalo hojně kamení, domky byly kamenné. Byly však ještě i oblasti, kde venkované žili v zemnicích. Typický venkovský dům většinou obsahoval tři místnosti, někdy i stáj pro dobytek. Celé hospodářství pak zahrnovalo i další stavení, jako např. chlévy, sýpku, stodolu atd. (Beranová, 1988).

Počátkem 15. století přichází do českých zemí nový architektonický řád - renesance. Toto střídání stavitelských stylů se příliš neprojevalo na vesnických příbytcích chudých rolníků. Avšak na domech bohaté šlechty, stejně tak na domech bohatých obchodníků, je velmi zřetelné. V renesančním období nejvýznamnější šlechtické rody přestavovaly své hrady na zámky, nebo si stavěly zámky nové a na jejich stavbu použili materiál z původního hradu. V zámeckých místnostech byly často dřevěné, trámové nebo kazetové stropy, i stěny bývaly obloženy dřevem nebo těžkými tkanými koberci. Někde však byly oblepeny zdobnými nástěnnými tapetami a opatřeny závěsy z drahých a bohatě vyšíváných látek. Koberce, závěsy i dřevěné obložení sloužily hlavně pro účel zateplení a zútulnění zámeckých místností (Kubů, 1994).

V době renesance se měnila podoba měst, vzniklých ze starších osad. Vznikala však i města nová. Domy se začaly od sebe lišit nejen velikostí, ale i svojí výpravností. Ty nejhonosnější byly postaveny zpravidla na náměstí. Stavitelství v době renesance velmi ovlivnilo podobu šlechtických sídel a měšťanských domů bohatých obchodníků, mělo výrazný vliv i na řadu dalších staveb, kostelů, masných krámů, pivovarů apod. V 16. století byly měšťanské domy postaveny na původních starých základech tehdejších domů, proto jejich tvarem byl úzký dlouhý obdélník. Byly jedno nebo dvoupatrové, zdobené různými štíty. Střechy domů byly provedeny kladením tašek nebo dřevěných šindelů. V přízemí domu bývaly kupecké krámy a řemeslnické dílny, v prvním patře byly obytné místnosti, komory, spížirny a také záchod. Některé měšťanské domy těch nejbohatších obchodníků se svým přepychem rovnaly šlechtickým sídlům. Jednotlivé místnosti v domech již měly přesně určenou svou funkci, objevily se zde již i prostory sloužící výhradně jako kanceláře nebo pracovny (Kubů, 1994).

Od konce 16. století se pod vlivem náboženských válek ustanovil nový sloh - baroko, který byl používán do konce 18. století. Vesnický hospodářský statek v českých zemích se v době baroka lišil jeho velikostí a zámožností sedláka. Sedlák si většinou statek postavil svými silami. Konstrukce domů byla nejčastěji dřevěná, zhotovená z přitesaných kmenů, utěsněných hlínou a mechem. V oblastech, kde se nevyskytovaly lesy, se domy staví tradičně z kamene a objevuje se nový stavební materiál - cihla. Takto vystavěné domy byly celé vymazány hlínou a někdy i obíleny. Střechy byly z dřevěných šindelů nebo slaměných došek. Na statku bydlel hospodář s rodinou a jeho čeledí. V dalších obytných místnostech bydleli sourozenci hospodáře s rodinami. Hospodářství zahrnovalo chlévy, stodoly, sýpky, komory, kurníky, kůlny a další hospodářské objekty. U každého statku nesměl chybět výměnek, kde žili staří rodiče hospodáře. Podlahou v takovém stavení byla pouze udusaná hlína a roubené, kamenné či cihelné stěny byly pro utěsnění vymazány hlínou. Stropy byly také roubené a jejich trámy bývaly často napuštěny volskou krví. Půdorys měšťanského domu se v barokní době ve starší zástavbě měst již většinou neměnil. Měnil se pouze jeho venkovní vzhled, také se změnilo i jeho vnitřní rozložení a uspořádání místností. Nový venkovní vzhled domů oživily pestré barokní fasády a hojně zdobené štíty. Někdy bylo přistaveno i další patro. Obvykle bylo při přestavbách zachováno vše, co bylo v dobrém stavu. Proto nebylo výjimkou, že pod barokní fasádou bylo objeveno gotické i renesanční zdivo. V mnoha domech byly zachovány i jednotlivé místnosti, které byly poměrně malé. Větší byla pouze světnice či salón. Na zdech byly bílé či modré nátěry. Trámové stropy byly velmi často malované. Nejbohatší šlechta a panstvo v této době pokračuje v přestavbě nebo výstavbě svých zámků a paláců (Lněničková, Maget, 1994).

V roce 1781 zrušil Josef II. v českých zemích nevolnictví. Ve městech se hromadilo venkovské obyvatelstvo, hnané bídou a přitahované nadějí na lepší mzdy. Usazovalo se ve zchátralých budovách ve středu měst, protože zde bylo nejnižší nájemné. Další možností ubytování bylo na periferiích měst, kde vyrůstaly továrny. Mnohé dělnické rodiny obývaly jedinou místnost (Hora-Hořejš, 1993).

V 19. století skončila slohová jednotata nějakého období. Prosadilo se několik uměleckých a zároveň i architektonických stylů, hovoříme o tzv. klasicismu. V tomto období ustupuje církev a s ní i náboženská architektura do pozadí a začínají výrazně dominovat soukromé stavby. Postupně se stále více prosazují nové materiály a technologie, které umožnily nové způsoby řešení některých problémů. Objevuje se nový požadavek na architekturu - stavět

funkčně a levně. Jako stavební materiál se stále více objevují pálené cihly (Bukovský, Haas, 1991).

Vlivem rozvoje těžkého průmyslu, rozšiřování komunikační sítě a železnic se stále zvyšuje počet obyvatel ve městech. Vzniká masivní bytová výstavba a ucelenější koncepce rozvoje měst tím, že se města dělila na jednotlivé čtvrti a skupiny budov podle funkcí. Rozšiřuje se výstavba i za hranice měst. Nájemní domy se staví dvoutraktové nebo třítraktové. Byty jsou vybaveny koupelnami, pokoji pro služebné apod. V přízemích a suterénech domů jsou dílny řemeslníků nebo obchůdky. Na periferiích měst se rozvíjí výstavba sociální zástavby pro méně majetné. Jedná se o byty o jedné místnosti, bez koupelny, s univerzální malou kuchyní, společnou toaletou na patře nebo latrínou ve dvoře. Převážně se jedná o pavlačové domy (Menšíková, 2011).

Ve 20. století rozsáhlost a požadovaná rychlost poválečné bytové výstavby vedla k preferování montovaných typových staveb. Novým architektonickým slohem je funkcionalismus, který vyzdvihuje jednoduchost a omezení života na materiální funkce. Tento sloh rozdělil bytové prostory na monofunkční plochy a kulturně významnými se staly solitérní domy. Základním principem nového architektonického směru se stává racionální pojetí. Ve městech vznikají oddělené zóny pro bydlení, výrobu, služby, dopravu, rekreaci a kulturu. Tato doba představovala počátky výstavby bytových sídlišť (Menšíková, 2011).

Ani architektura 20. století nemá jednotný styl. Pro celé 20. století je typická práce s novými materiály, jako je např. ocel, sklo apod., které díky svým vlastnostem umožňují hledat nová řešení. Velmi populárním se stává konstruktivismus, později moderna, ještě později postmoderna. V socialistickém bloku se rozvinul tzv. socialistický realismus. Pro 20. století je typické využívání pravých úhlů (Menšíková, 2011).

Ve 30. letech 20. století se klade důraz na rozvolněnou bytovou výstavbu s lepšími hygienickými podmínkami jednotlivých bytů. Staví se obytné funkcionalistické soubory bez uzavřených vnitrobloků. V šedesátých letech se rozšiřuje výstavba panelových sídlišť (Šilhánková, 2006).

## 1.4 Město a diferenciální urbanizace

Pokusíme – li se definovat pojem město nebo městské prostředí, v zásadě zjistíme, že žádná jednotná univerzální definice města není jednoznačně vymezena. Jak uvádí ve své bakalářské práci pod názvem „Teoretické přístupy ke studiu urbanizace“ (Praha, 2006) Martin Šimon, podle Mayera (1971, s. 28 – 31, in Šimon, 2006) je město vývojově vyšším speciálním podtypem sídla, od vsi kvantitativně a kvalitativně rozdílným.

Carter (1995, in Šimon, 2006) uvádí, že rozdíl mezi městskými a ostatními sídly spočívá ve funkcích, které města poskytují. Tyto funkce rozděluje do tří kategorií: střediskové, speciální a transportní. V širším chápání je středisková funkce obecně vyjádřena službami, které město poskytuje svému zázemí. Za nejpodstatnější funkce, které spadají do této kategorie, Carter považuje funkci obytnou, pracovní a obslužnou. Speciální funkce neslouží přímo zázemí města, jejich působení je buď širší, nebo užší, než samotné zázemí města. Do této kategorie Carter řadí nejen velkou průmyslovou výrobu, která zahrnuje národní i mezinárodní trh, ale i menší výroby, které slouží především jednotlivým částem města. V Carterově pojetí je transportní funkce jasně oddělena od funkce střediskové. Město chápe jako jakéhosi prostředníka v dopravě na větší vzdálenost (transportní funkce), kdežto středisková funkce má za úkol obsluhovat jen městské zázemí.

Saunders (1981, in Šimon, 2006) definuje město ve dvou rovinách. V první rovině považuje město za historickou entitu, která je definovatelná jen pro specifické území a kulturní kontext. Ve druhé rovině převládá názor, který vyzdvihuje historicitu městských sídel. Mínil, že je možné vymezit určité obecné znaky a formy, které sice mohou být postupem času modifikovány, ale i tak je lze považovat za obecné společně pro všechna města. Město a městské prostředí jsou dvě rozdílné kategorie. V městském prostředí jsou koncentrovány tyto funkce: produkční, vzdělávací, politické a administrativní. Stejně tak do městského prostředí zahrnuje i socioekonomické aktivity. Metropolitní území je tvořeno jednou nebo více metropolemi a sídly v okolí, přičemž jsou vzájemně funkčně propojeny sítí socio-ekonomických, politických a kulturních vztahů.

Vymezení pojmů město, městské prostředí, představuje klíčové proměnné při měření míry urbanizace. Sociologové při definování urbánního prostředí vychází z předpokladu, že společnost v městských oblastech a společnost v neměstských oblastech je velmi rozdílná (Musil, 1967).

F. Tönnies definoval tzv. „Gessellschaft“ – městská společnost a „Gemeinschaft“ – venkovská pospolitost. Je toho názoru, že růstem obyvatelstva ve městech dochází na jedné straně k posilování a upevňování určitých účelových skupin a na straně druhé k zániku lokálních komunit. V městské společnosti převládají neosobní, nestálé kontakty a vztahy, obyvatelstvo dodržuje odlišné zvyky a kulturu, řídí se jinými hodnotami (HAMPL a kol., 1996).

Naopak R. E. Pahl (1970a, in Šimon, 2006) má jiný názor, je přesvědčen o tom, že ve vyspělých industriálních společnostech existuje „Gemeinschaft“ uvnitř „Gessellschaft“ a naopak. Nehledá přímou souvislost mezi rozdílnými sociálními vztahy v závislosti na geografickém prostředí. Doslova uvádí: „v urbanizované společnosti, „městské“ („urban“) je všude a nikde, město nemůže být definováno a to ani metodami urbánní sociologie“ (Pahl, 1970a, s. 209, in Šimon, 2006). Podstatnější proměnné, které ovlivňují způsob života, jsou především etapy životního cyklu a příslušnost k určité společenské třídě. Označení „městské“ slouží pouze k odvedení pozornosti od základních nerovností ve společnosti. „Někteří sociologové by řekli, že studium sociální stratifikace, rodiny, politických a náboženských institucí nám umožňuje porozumět fungování společnosti. Fakt, že tyto jevy studujeme v kontextu města, nám neříká o nic více, než kdybychom tytéž jevy studovali v kontextu odlišného klimatu“ (Pahl, 1970b, s. 213, in Šimon, 2006).

### **Diferenciální urbanizace**

Výše uvedený Martin Šimon ve své bakalářské práci (Teoretické přístupy ke studiu urbanizace, Praha, 2006) tvrdí, že diferenciální urbanizace řeší vztah působení urbanizačního procesu v závislosti na velikosti sídel a jejich systému osídlení.

Podle Geyera a Kontulyho (1993, s. 290, in Šimon, 2006) vychází diferenciální urbanizace ze dvou základních fází. Tvrdí, že po první fázi urbanizace, kterou je její vývoj, dochází k polarizačnímu obratu a nastává přechod do druhé fáze - kontraurbanizace. Základní sledovanou veličinou jsou vývojová stadia systému osídlení a migrační cykly. Předpokladem je, že vliv migračních cyklů na distribuci obyvatelstva je v systému osídlení výrazně větší, než vliv jeho přirozené měny. Ve fázi primárního města zpočátku dochází k ekonomickému a populačnímu rozvoji několika málo jeho hlavních center. Později přibývají centra nižší úrovně, tím dochází k suburbanizaci původních center a za



současného růstu prostorové propojenosti nastává prohlubování hierarchie středisek. Národní systém osídlení zahrnuje mnoho subsystémů na různých úrovních (Geyer, Kontuly, 1993, s. 295, in Šimon, 2006).

Polarizační obrát, resp. zpětná polarizace nastává v té fázi vývoje systému osídlení, kdy primární město dozrává, začíná se postupně zpomalovat jeho vývoj a nastává proces dekoncentrace. Stárnutí primárního města a jeho stagnace je doprovázena růstem středně velkých měst v jeho okolí (Richardson, 1980).

Kontraurbanizace je poslední fází vývoje měst. Je charakteristická migračním ziskem a růstem malých měst. Ukončení cyklu diferenciální urbanizace znamená „nasyčení“ možností koncentrace a dekoncentrace obyvatelstva, protože byly dosaženy technologické a strukturní limity (Geyer, Kontuly, 1993, s. 295, in Šimon, 2006).

Geyer a Kontuly (1996, s. 292) ve svém konceptu diferenciální urbanizace rozlišují ve vývoji systému osídlení pět stádií:

1. Národní systém osídlení nejdříve prochází fází primárního města, v této fázi jsou migranti a ekonomický rozvoj soustředěni do jednoho nebo i více primárních center.
2. Ve druhé fázi se systém osídlení rozšiřuje a dozrává. Na původní stupeň hierarchického uspořádání navazují nová městská centra a ta centra, která již existují delší dobu, se posouvají v hierarchickém pořadovém uspořádání směrem nahoru. Ekonomický rozvoj prochází disperzí, ale systém osídlení se stále více prostorově spojuje.
3. Vzniklý rozšířený národní systém osídlení soustřeďuje mnoho rozličných subsystémů – od makroúrovně, regionálního a subregionálního stupně až k lokální mikroúrovni.
4. Vývoj systému osídlení nejdříve směrem ke koncentraci, později směrem k disperzi a dekoncentraci, nemusí procházet pouze rozvojem na národní úrovni, může se projevit i v regionálních subsystémech, protože stejné prostorové síly se vyskytují na národní i regionální úrovni.
5. Jestliže se v okolí dominantních měst nevyskytují neobvyklé lokalizační podmínky, nejrychleji rostou sekundární centra v jejich blízkém okolí.

V současné době je koncept diferenciální urbanizace označován jako obecný model vývoje měst. Ouředníček (2000, s. 336) vidí jeho nedostatky v upozadění přirozené měny ve vývoji obyvatelstva a zanedbání specifického vývoje měst v socialistických zemích.

V rozvojových zemích s probíhající demografickou revolucí je populační růst měst výrazně ovlivňován i přirozenou měnou.

Podle Fieldinga (1989) lze v případě těch rozvinutých zemí, ve kterých je jejich obyvatelstvo demograficky homogennější, vliv přirozené měny pominout. V socialistických zemích existovala plánovaná ekonomika, která vývoj měst výrazně ovlivňovala. Její nivelizační vliv se týkal i systému osídlení. Za specifické rysy vývoje je zde považováno potlačení procesů suburbanizace a metropolizace a zvýšená míra růstu středně velkých měst (Dostál, Hampl, 1994, s. 191-224).

Na povahu kontraurbanizace není mezi odborníky jednotný názor. Nemohou se dohodnout, zda se jedná o proces, nebo o fázi, zda se jedná o dočasný fenomén, nebo snad o dlouhodobý trend. Podle Championa (1989, s. 241) kontraurbanizace není jen dočasné odchylení od pokračujícího procesu urbanizace. Hampl ale míní, že stabilizace úrovně prostorové koncentrace obyvatelstva neznamená zpomalení dynamického rozvoje. Rozvoj se pouze přeměnil v jinou formu a to tak, že koncentrace jevů je nahrazena koncentrací vztahů (Hampl, 2005).

## **1.5 Industriální urbanizace**

Zasvěceně se zabývá problematikou industriální urbanizace Martin Šimon, který ji popisuje ve své bakalářské práci (Teoretické přístupy ke studiu urbanizace, Praha, 2006). Podle něho jednoznačnou změnu ve vývoji měst a jejich systému osídlení představuje industriální urbanizace. Její počátky jsou datovány do 18. století, do Anglie. Později se spolu s industrializací dostává i do dalších zemí Evropy. V Evropě probíhala urbanizace velmi specificky, jednalo se o endogenně podmíněný proces.

Musil (2005) zdůrazňuje úzké spojení evropské urbanizace s industrializací, pomalejším tempem koncentrace obyvatelstva do měst, či vysokým počtem středně velkých měst.

Rozvoj průmyslu ve městech a přebytek pracovních sil v zemědělství vyvolává velkou migraci obyvatelstva do měst. V počátečních fázích probíhá migrační proces v menším

prostoru a do menších měst, především do měst, ve kterých je velmi rozvinut textilní průmysl (Dostál, Hampl, 1994).

Postupně se největší intenzita koncentračního procesu přesouvá na vyšší úroveň. Všechna města rostou, vytváří se hierarchické sítě osídlení, které jsou především kvantitativní povahy. Začíná se velmi výrazně zvyšovat prostorová nerovnoměrnost v distribuci obyvatelstva. Vznikají nové průmyslové čtvrti, nejčastěji v těsné blízkosti průmyslových závodů. Protože ještě neexistovala veřejná doprava, lidé z bydliště do práce docházeli pěšky. Bydlení a ostatní životní podmínky v těchto nových čtvrtích nebyly ideální. F. Engels (1845, in Šimon, 2006) tuto situaci kriticky popisuje na příkladě anglického Manchesteru. Sociální a prostorová struktura města je velmi ovlivněna lokalizací nového průmyslu a nových obytných čtvrtí, ve kterých dochází ke značné koncentraci dělnického obyvatelstva.

E. Burgess (1925, in Šimon, 2006) popisuje rozdíl industriálního od preindustriálního města. Dle jeho názoru koncentrický model města vyjadřuje prostorovou expanzi města na základě ekologických principů. Výsledkem je idealizovaná forma města. Její strukturu lze schematizovat pomocí několika soustředných zón. Rozdíl oproti preindustriálnímu městu spočívá v tom, že v industriálním městě bydlí sociálně-ekonomicky nejslabší obyvatelstvo poblíž centra města, nejbohatší obyvatelstvo na jeho periferii. Obrácení gradientu sociálně - ekonomického statusu je způsobeno prostorovou expanzí města.

Musil (2003) rozděluje industriální urbanizaci na dvě období. V prvním období se koncentrují obyvatelstvo i pracovní příležitosti ve městech. Tím dochází k prostorovému růstu samotných měst, jejich okolí zůstává venkovské. V druhém období se již výrazněji začínají prosazovat suburbanizační tendence, nastává stěhování obyvatel z vnitřních částí měst na jejich okraje. Počet obyvatelstva centrální zóny města se snižuje.

Prostorový rozvoj měst umožňuje technologický pokrok, zejména v oblasti dopravy. Zavedením městské hromadné dopravy se výrazně odděluje obytná zóna od zóny průmyslové. Rozvoj železnice umožňuje snazší dopravu na delší vzdálenosti. Jednotlivé zdroje energie a technické inovace můžeme rozdělit do dvou skupin a to podle toho, zda jejich vliv posiloval spíše koncentrační či dekoncentrační mechanismy. Například využívání parního stroje vzhledem k jeho obtížné přenositelnosti, mělo výrazně koncentrační účinek. Naopak železnici můžeme řadit k dekoncentračním mechanismům,

i když její působnost byla ještě v té době velmi úzká. Rozvoj osobní automobilové dopravy, který umožnil masivní rozvoj suburbánních oblastí, měl výrazný dekoncentrační efekt (Mumford, 1961, in Šimon, 2006).

Elektrifikace v dopravě, telegraf nebo telefon jsou také technické inovace, jejichž působení bylo dekoncentrační (Musil, 2003).

S těžbou a dopravou surovin, především uhlí a železa a se zásobováním měst je těsně spojen rozvoj technologií a průmyslu, ale i populační nárůst ve městech. Tento vztah mezi nalezišti surovin, železnicí a městy dokazuje Goodman (1999, in Šimon, 2006) na případu ve městě Middlesbrough, ve kterém se díky lokalizaci průmyslové výroby a železnice během let 1840 až 1891 zvětšila patnáctkrát populační velikost. V Evropě k takovým masovým změnám v osídlení nedocházelo, protože rozvoj měst v období průmyslové revoluce využíval často preindustriální sítě měst, které zde již byly zbudovány.

Industriální urbanizace je systémová změna, která je považována za historicky omezený proces. Stabilizace územní koncentrace obyvatelstva neznamena ukončení urbanizačního procesu, znamená transformaci změn v systému osídlení z kvantitativních na kvalitativní. Extenzivní fáze urbanizačního procesu přechází postupně do fáze intenzifikační. Progresivita obytné funkce klesá, nastupují progresivnější aktivity, například koncentrace pracovních příležitostí. Mezi autory zabývající se urbanizací nepanuje shoda v tom, zda je industriální urbanizace autonomním procesem, nebo zda se jedná o jeden z tzv. „modernizačních procesů“ (Hampl, 2005).

## 2 KVALITA ŽIVOTA JEDINCE

Pod pojmem kvalita života si lze představit různé parametry lidského života, životního stylu, životních podmínek jedince, společenských skupin i společnosti jako celku. Kvalitu života ovlivňují různé komponenty, například věk, finanční příjem, zdravotní status, uspokojení z práce, kultura, vyznání, doprava, způsob bydlení apod.

Kvalita života je podle definice Světové zdravotnické organizace „to, jak člověk vnímá své postavení v životě v kontextu kultury, ve které žije, a ve vztahu ke svým cílům, očekáváním, životnímu stylu a zájmům“. Pojem kvalita života bývá nejčastěji definován jako „úroveň osobní pohody (wellbeing) spojené s životním stylem a podmínkami, v nichž lidé žijí, pocit naplnění nebo uspokojení, pramenící z faktorů vnějšího prostředí“ (Kučera, 2004, s. 108).

Otázkou kvality života se zabývali lidé od pradávna. I když to, co dnes my nazýváme kvalitou života, bylo dříve nazýváno odlišně. Je dobré zde uvést dva druhy studijního zájmu o otázky kvality života. Jednu skupinu tvořili ti, kteří se zabývali duchovním životem. Zájemem zde byla otázka „dobrého či moudrého života“ v protikladu k životu řízeného chytrostí a vychytralostí. Druhou skupinu tvořili ti, kteří o otázce kvality života přemýšleli filozofickou, zvláště pak etickou a antropologickou cestou. Ti se zabývali otázkou „dobrého“ v protikladu ke „špatnému“ životu (Křivohlavý, 2004).

V teoriích rozvíjených od 70. let minulého století se kvalita života nespojuje již jen s motem „žít lépe“, ale spíše „žít jinak“. Tento postoj vyjadřuje například E. Fromm: Dnešní průměrný člověk se nad sebou zamýšlí velmi málo. Pamatuje si data, jak je poskytují školy nebo masmédia, nezná však nic, k čemu by dospěl vlastním pozorováním a přemýšlením. Neužívá ani věci, jež vyžadují poměrně značné přemýšlení či dovednosti. Moderní člověk, včetně vzdělaných vrstev, celkem vzato nepřemýšlí o náboženských, filozofických nebo i politických problémech. Obyčejně přijme za svou tu či onu z mnoha frází, které mu zpřístupňují politické či náboženské publikace, nebo řečníci, nedospívá však k závěrům jako k výsledkům svého aktivního a bystrého myšlení. Volí si klišé, která jsou pro jeho charakter a sociální vrstvu nejpřitažlivější. (Fromm, 1994, s. 81).

Při zkoumání kvality života je možné vzít v úvahu následující aspekty:

- složitost interakcí člověka s prostředím, ve kterém žije a to včetně působení faktorů prostředí samotných,
- které faktory prostředí ovlivňují kvalitu života nejvíce, které kvalitu života podporují a které naopak činí překážky,
- schopnosti jednotlivce, do jaké míry je schopen si svůj život sám ovlivňovat a řídit,
- generický přístup ke kvalitě života,
- váhu, jakou jednatlivec připisuje kvalitě vlastního života,
- široké spektrum oblastí života jednotlivce, které však musí být společné všem lidem bez ohledu na jejich zdravotní problémy či postižení, jakožto podstata chápání kvality života v obecném slova smyslu (Koudelková, 2002, s. 124 - 126).

Martin Potůček předpokládá existenci několika významných oblastí, které bezprostředně ovlivňují kvalitu a udržitelnost života. Jedná se o sociální stát a sociální soudržnost, trh práce a zaměstnanost, strukturu populace, vzdělávání, bydlení, rodinu, péči o zdraví, vnější a vnitřní bezpečnost, životní prostředí a územní potenciály rozvoje. Ekonomika tyto oblasti napájí zdroji a sama závisí na jejich dobrém fungování. Obecnými podmínkami, které usměrňují činnost lidí a institucí ve zmíněných oblastech, jsou: formování národní identity, ústavní a politický systém, regulace trhu, státu a občanského sektoru ve vzájemných vztazích (Potůček a kol., 2004).

## **2.1 Zmírňování chudoby a sociálního vyloučení jako předpoklad pro zvýšení kvality života**

Chudobou lze označit život lidí, jejichž příjem a zdroje jsou do té míry nedostatečné, že jim neumožňují dosáhnout životní úrovně, která je ve společnosti považována za přijatelnou. Tito lidé pociťují četné nevýhody způsobené nezaměstnaností, nízkým příjmem, nevyhovujícím bydlením, nedostatečnou zdravotní péčí, které mohou považovat za překážky v účasti na celoživotním vzdělávání, kultuře, sportu a rekreaci. Bývají i opomíjeni a vyloučeni z účasti na sociálních, hospodářských a kulturních činnostech, které jsou pro ostatní lidi normou (*Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020*).

Rozvojový program OSN hodnotí kvalitu života společnosti pomocí indexu lidského rozvoje, který je souhrnným ukazatelem pro její měření. Tento index se skládá ze tří složek, kterými jsou: žít dlouhý a zdravý život, získávat znalosti a mít přístup k prostředkům, které zajišťují důstojnou životní úroveň. Je tedy v centru pozornosti zabezpečit jedinci důstojnou životní úroveň a zmírňovat chudobu. Mezi příčiny chudoby patří nárůst nezaměstnanosti a nízkoplacené práce, k čemuž začalo docházet zejména v 90. letech minulého století. Dlouhodobá nezaměstnanost se stává spouštěcím mechanismem sociálního vyloučení jedinců i celých skupin obyvatelstva ze společnosti (Kotynková, 2004).

Podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, se sociálním vyloučením rozumí vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace. Sociální vyloučení tedy představuje omezený přístup jedinců i celých skupin k základním zdrojům společnosti, které lidem umožňují účast na životě společnosti. Mezi tyto základní zdroje patří již zmíněný trh práce, vzdělání, bydlení, zdravotní péče a sociální ochrana. Největším problémem se jeví nerovný přístup znevýhodněných skupin obyvatelstva k zaměstnání, který je důsledkem růstu dlouhodobé nezaměstnanosti a vede k chudobě. V České republice není rozsah chudoby velký a to i přes to, že příjmová nerovnost v 90. letech vzrostla. V té době se v české sociální praxi vytvořila záchranná sociální síť a v roce 1991 se stanovilo životní minimum, které vyjadřuje absolutní hranici chudoby. Toto životní minimum je podle vývoje spotřebitelských cen pravidelně valorizováno a odvíjí se od něj nárok na sociální dávky stanovené zákonem. (Kotynková, 2004).

V současné době vykazuje nezaměstnanost celou řadu charakteristických rysů, mezi které lze zařadit vysoký podíl dlouhodobé nezaměstnanosti, regionální diferenciaci, vytvoření a stabilizaci skupin obyvatelstva, kterým je přístup na trh práce omezen a kteří žijí dlouhodobě ze sociálních dávek poskytovaných státem. Jednou z největších takto ohrožených skupin obyvatelstva je romská populace, odhady nezaměstnanosti u této části populace se pohybují mezi 80 – 90 %. Další ohroženou skupinou jsou jedinci se zdravotním postižením, u kterých je míra ekonomické aktivity mnohonásobně nižší, než u ostatních lidí. Také lidi starších věkových ročníků – nad 50 let – mládež a matky s malými dětmi mají limitovaný přístup na trh práce. Všichni tito lidé jsou v podstatě vytlačováni ze zaměstnání a tím také ze života celé společnosti a dostávají se na její okraj.

Ve druhé polovině 90. let narůstá počet sociálně potřebných domácností, tedy domácností, které opakovaně pobírají peněžité dávky sociální péče. Tento jev úzce souvisí s růstem nezaměstnanosti, především té dlouhodobé. Řada těchto domácností je na sociálních dávkách existenčně závislá, nebezpečím zde je, že pokud se jedná o domácnosti s dětmi, přenáší se tato závislost z rodičů na děti a děti tak ztrácí povědomí, že příjem finančních prostředků souvisí s prací. Nárůst nezaměstnanosti je také jednou z příčin úplného sociálního vyloučení, kterým je bezdomovectví. K tomuto jevu mimo jiné přispěla i absence veřejných politik, které by řešily např. péči o jedince, kteří opouští ústavní zařízení, výstavbu sociálních bytů apod. (Kotynková, 2004).

V České republice je ústředním orgánem státní správy, do jehož působnosti spadá péče o občany, kteří potřebují zvláštní pomoc, ministerstvo práce a sociálních věcí. Součástí této péče je i realizace opatření v oblasti sociálního začleňování. Předmětem sociálního začleňování je boj s chudobou a zabraňování sociálnímu vyloučení. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, definuje sociální začleňování jako „proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný.“

K obecným cílům tohoto procesu patří:

- zajištění účasti v zaměstnání a rovného přístupu ke všem zdrojům, právům, zboží a službám,
- prevence rizika sociálního vyloučení,
- pomoc nejvíce zranitelným,
- mobilizace všech relevantních aktérů (*Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020*).

Hlavním strategickým dokumentem Evropské unie pro oblast sociálního začleňování v letech 2000 až 2010 byla Lisabonská strategie, která představovala scénář pro komplexní hospodářskou, sociální a ekologickou obnovu Evropské unie. V letech 2004 až 2010 zpracovávalo Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky každé dva roky národní akční plán sociálního začleňování (dále jen NAPSÍ). Zpracování NAPSÍ vycházelo z identifikace rozsahu chudoby a sociálního vyloučení v české společnosti a z rizik, která tyto jevy vyvolávají. Plán zahrnoval vhodné postupy a opatření, které přijímali



členské země Evropské unie ve svých národních akčních plánech. „Nárůst chudoby a sociálního vyloučení v české společnosti v 90. letech byl důsledkem výskytu rizik, která sebou přinesla sociálně-ekonomická transformace spolu se strukturálními změnami ve společnosti. Odpovědí na identifikovaná rizika byl NAPSÍ. K těmto rizikům byla přijata odpovídající opatření v rámci stanovených cílů Evropskou unií.“ Od roku 2006 se NAPSÍ staly součástí Národních zpráv o strategiích sociální ochrany a sociálního začleňování České republiky. Uvedené zprávy obsahovaly také Národní strategii pro důchody a Národní strategii zdravotní a dlouhodobé péče (<http://www.mpsv.cz/cs/9078>).

Strategie Evropa 2020 – strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začleňování představuje hlavní hospodářskou reformní agendu Evropské unie. Oblastí boje s chudobou a sociálním vyloučením se zabývá Evropská platforma pro boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení (European platform against poverty and social exclusion – EPAP). Agenda je zaměřena na podporu hospodářské, sociální a územní soudržnosti. Jednotlivé členské státy vypracovávají pro účel naplnění cílů Strategie Evropa 2020 svoje národní programy reforem (*Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020*).

Národní program reforem České republiky 2011 s názvem Investice pro evropskou konkurenceschopnost: Příspěvek České republiky ke Strategii Evropa 2020 obsahuje kapitolu III. 2. Fungující trh práce a sociální systém jako předpoklad konkurenceschopné ekonomiky, ve které vytyčuje Národní program reforem ČR oblasti, v nichž lze dosáhnout pozitivních efektů na různé projevy chudoby či sociálního vyloučení (*Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020*).

V lednu roku 2014 schválila vláda ČR národní rámcový dokument pro oblast sociálního začleňování a boj s chudobou, který nese název Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020 (dále jen Strategie). Účelem Strategie je redukce chudoby a snižování míry sociálního vyloučení, ke kterému se ČR zavázala v rámci evropského cíle v této oblasti strategie Evropa 2020. Strategie obsahuje přehled opatření, která mají pomáhat sociálnímu začleňování a boji s chudobou. Opatření se týkají těchto oblastí:

- podpora přístupu k zaměstnání a jeho udržení,
- sociální služby,
- podpora rodiny,
- podpora rovného přístupu ke vzdělání,

- přístup k bydlení,
- podpora přístupu ke zdravotní péči,
- zajištění slušných životních podmínek,
- podpora dalším začleňujícím veřejným službám.

Strategie zahrnuje také uplatňování základních principů, kterými jsou:

- rovné příležitosti,
- podpora sociálního začleňování na místní úrovni,
- posilování sociální soudržnosti,
- mainstreaming sociálního začleňování.

Tato Strategie je rámcovým dokumentem v oblasti sociálního začleňování, který již existující dokumenty integruje a vhodně doplňuje (*Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020*).

## 2.2 Kvalita života a sociální, zdravotní péče

Kvalita života je téma, které v současné době nabývá na významu. Pojem kvalita života bývá definován jako úroveň osobní pohody (wellbeing) spojené s životním stylem a podmínkami, ve kterých lidé žijí. Je spjata s pocitem naplnění nebo uspokojení, pramenící z faktorů vnějšího prostředí.

### Sociální péče

Sociální práce je základním nástrojem pro sociální začleňování osob sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených. Jedná se o profesionální aktivitu, která je zaměřena na pomoc jednotlivcům, skupinám či komunitám zlepšit nebo obnovit jejich schopnost sociálního fungování v jejich přirozeném prostředí. Dále se zaměřuje na tvorbu příznivých společenských podmínek, podporování sociální změny, řešení problémů v mezilidských vztazích apod.

Sociální práce je vymezena a postupuje podle těchto předpisů a ustanovení:

- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů.

- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů.

Výkon i faktický obsah sociální práce v obcích je určován lokálními podmínkami, které jsou v daném místě a čase utvářeny zejména postojem obcí, personálními kapacitami sociálních pracovníků a úrovní multidisciplinární spolupráce v dané lokalitě (*Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování*).

### **Sociální služby**

Prostřednictvím sociálních služeb je poskytována pomoc a podpora fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení. Hlavními cíli služeb je:

- podporovat rozvoj, resp. zachování soběstačnosti uživatele, jeho návrat do domácího prostředí a zachování či obnovení jeho životního stylu,
- rozvíjet schopnosti uživatelů a umožnit jim vést samostatný život,
- snížit sociální a zdravotní rizika uživatelů služeb.

K plnění cílů sociálních služeb jsou v České republice zřízeny následující instituce:

- Sociální poradenství – základní a odborné, tato služba obsahuje bezplatné poradenství, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti, pomoc při prosazování práv a zájmů.
- Sociálně zdravotní služby – napomáhají k fyzické a psychické soběstačnosti osob, jsou poskytovány v pobytových zařízeních sociálních služeb nebo v pobytových zdravotnických zařízeních. Tyto služby jsou hrazeny z fondů veřejného zdravotního pojištění.
- Sociální rehabilitace – cílem je dosažení vhodného pracovního uplatnění, tento proces je integrální součástí poskytování sociálních služeb.
- Osobní asistence – je poskytována v přirozeném sociálním prostředí osobám se zdravotním postižením a seniorům.
- Pečovatelská služba – poskytuje za úplaty potřebným uživatelům pomoc v jejich přirozeném prostředí i ve specializovaných zařízeních. Bezúplatně je poskytována rodinám se třemi a více dětmi současně narozenými a účastníkům odboje.

- Podporované bydlení – je služba poskytovaná za úplatu osobám se zdravotním postižením v jejich domácnosti.
- Centra denních služeb, denní a týdenní stacionáře, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy pro seniory.
- Azylové domy – poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé situaci spojené se ztrátou bydlení.
- Domy na půl cesty – poskytují pobytové služby na přechodnou dobu pro osoby do 26 let.
- Chráněné bydlení – je dlouhodobá pobytová služba pro osoby se zdravotním postižením.
- Kontaktní centra, telefonická krizová intervence, krizová pomoc, nízkoprahová denní centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, noclehárny, služby následné a doléčovací péče, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, terapeutické komunity, terénní programy (*Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování*).

Aspekty kvality, dostupnosti, prostupnosti a komplexnosti systému sociálních služeb hrají zásadní roli. V České republice je kapacita a dostupnost sociálních služeb stále nedostatečná, lokální plánování sociálních služeb nedostatečně reaguje na nepříznivé sociální události, které se vyskytují na příslušném území. Je nutné, aby systém sociálních služeb více reagoval na jevy ve společnosti, potřeby společnosti a uživatelů, sociálně nepříznivé události. Je třeba nastavit multidisciplinární spolupráci a zpřehlednit systém pro cílové uživatele, zejména zajistit podporu a rozvíjení dostupnosti, prostupnosti a komplexnosti systému v regionech za účelem sociálního začleňování na místní úrovni. Důležité je se zaměřit na oblasti v sociálně vyloučených lokalitách (*Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování*).

### **Podpora rodiny**

V České republice představují děti a rodiny s dětmi podstatnou skupinu významně ohroženou chudobou a sociálním vyloučením. V roce 2012 byly chudobou nejvíce ohroženy neúplné rodiny (31,3%) a domácnosti se dvěma dospělými a třemi a více dětmi (22,4%). V posledním období prochází rodinný život mnoha změnami. Nejvýznamnějšími je zvyšující se variabilita v soužití, nárůst počtu bezdětných žen, zmenšující se velikost rodin, prodlužující se délka života, klesající plodnost, zvyšující se věk matek, prodlužující

se doba vzdělávání dětí. Problémem se jeví nízká zaměstnanost rodičů, převážně matek s malými dětmi. Vzhledem k současné porodnosti se nejvýznamnějším problémem stává nedostatečná kapacita zařízení a služeb péče o děti. V celé ČR bylo v roce 2010 pouze 46 zařízení typu jeslí a bylo v nich umístěno zhruba 1 – 2 % dětí v daném věku. I předškolní zařízení typu mateřské školy kapacitně nevyhovují. Jako reakce na tento nepříznivý stav byl v květnu roku 2013 vládou schválen návrh zákona o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině, který navrhuje zavést nový typ služby spočívající v hlídání a péči o dítě v dětské skupině (*Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování*).

### **Přístup k bydlení**

Základní podmínkou sociálního začlenění jednotlivců i rodin je přístup k bydlení. Bezdomovectví je chápáno jako extrémní sociální vyloučení, které ztěžuje, až znemožňuje přístup osob k dalším zdrojům (Hradecká, Hradecký, 1996). Riziky a překážkami k přístupu k bydlení jsou:

- Finanční nedostupnost bydlení – nejvíce jsou zatěžovány domácnosti s nízkými příjmy, zejména domácnosti s jedním příjmem, domácnosti jednotlivců a seniorů. Finanční nedostupnost bydlení je často spojena se splácením dluhů, dlouhodobou nezaměstnaností, zhoršením zdravotního stavu, nebo odchodem jednotlivce do důchodu.
- Sociální a prostorové vyloučení – ohrožuje zejména osoby na začátku a po skončení profesní kariéry, osoby znevýhodněné z důvodu národnosti, rasy či náboženství, seniory, zdravotně postižené osoby, bezdomovce a nízkopříjmové domácnosti. Sociální segregace postihuje negativně obyvatele segregované lokality i obyvatele v sousedství. Koncentrace sociálně vyloučených osob vede k posílení procesů sociální a prostorové segregace.
- Počet obecních a státních bytů klesá. Obecní a státní byty jsou spíše ve velkých městech, která je postupně privatizují. Tím prudce klesá podíl nájemních bytů a vlastnické bydlení je pro nízkopříjmové osoby a domácnosti nedostupné.
- Nedostatek nástrojů prevence ztráty bydlení – zejména prevence vystěhování a protidluhové poradenství. Sociální práce málo uplatňuje „bydlení s podporou“, což je udržení bydlení osoby nebo rodiny ze strany sociálního pracovníka.

Problémem se zde jeví i skutečnost, že sociální služby, sociální práce, dávky a kapacity k bydlení spolu nekoordinují.

- Chybí legislativa, nástroje, finanční prostředky pro řešení sociálního bydlení – nutnost vzniku uceleného systému sociálního bydlení (*Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování*).

V České republice je podle expertů odhadem 30 tisíc osob bez přístřeší (Hradecký, 2012). Mnohem více jich však žije v nejistém anebo nevyhovujícím bydlení. Jsou to domácnosti, které dluží za nájemné a služby, mají nedostatečné příjmy na splácení svých dluhů, mají další dluhy, alespoň jeden člen domácnosti je dlouhodobě nezaměstnaný, nemají možnost své bydlení směnit, osoby, které se vrací z institucionální péče. Nejohroženějšími skupinami bezdomovectvím jsou rodiny seniorů, jednotlivců nad 65 let a domácnosti s jedním dospělým s dětmi, či domácnosti s dlouhodobě nezaměstnaným (Kuda, Lux, 2010).

Lidé, kteří si z jakýchkoliv důvodů neumí zajistit nebo udržet bydlení, jsou v každé společnosti. Povinností státu je, aby jim v rámci uplatňování principu solidarity prostřednictvím různých legislativních i nelegislativních opatření (sociální práce, sociální dávky) pomáhal. Tuto pomoc v České republice pokrývají zejména následující zákony:

- Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů – dávky pomoci v hmotné nouzi, doplatek na bydlení.
- Zákon č. 110/2006 Sb., o existenčním a životním minimu, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů – příspěvek na bydlení.
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů – azylové domy, domy na půl cesty, chráněné bydlení, sociální poradenství, terénní programy a sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi.
- Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů.
- Zákon č. 211/2000 Sb., o Státním fondu rozvoje bydlení a o změně zákona č. 171/1991 Sb., o působnosti orgánů České republiky ve věcech převodů majetku

státu na jiné osoby a o Fondu národního majetku České republiky (*Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování*).

### **Zdravotní péče**

Dle definice Světové zdravotnické organizace (WHO) není zdraví jen absencí nemoci či poruchy, ale je to komplexní stav tělesné, duševní i sociální pohody (wellbeing). Za zdraví svých občanů mají zodpovědnost vlády. Zdraví občanů může být zajištěno pouze realizací adekvátních zdravotních a sociálních opatření (Drbal, 1990).

Světová zdravotnická organizace také tvrdí, že chudoba je největší samostatnou determinantou špatného zdraví. Život v bídě totiž souvisí s vyšší mírou konzumace závadné stravy, tabáku, levného alkoholu a drog. Po té nastávají deprese, psychické poruchy, sebevraždy, násilí. Chudoba a sociální vyloučení je umocněno vyššími zdravotními riziky, celkovým zanedbáváním prevence onemocnění a nedostatečnou dostupností odpovídající péče. V České republice je rovný přístup ke zdravotní péči legislativně zajištěn předpisy, které vychází z Ústavy ČR, Listiny základních práv a svobod a Úmluvy o lidských právech a biomedicíně. Jsou to:

- Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, v platném znění.
- Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, v platném znění.
- Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, v platném znění.

Česká republika má zřízen otevřený, solidární systém veřejného zdravotního pojištění, ve kterém má každý pojištěnec stejná práva a povinnosti. V tomto systému platí stát pojištění za osoby nezaměstnané, děti, důchodce a matky na mateřské dovolené. Riziky a překážkami ke zdravotní péči jsou zejména:

- neznalost práv a povinností pojištěnce,
- neochota pojištěnců dodržovat nastavený režim v poskytování zdravotních služeb,
- špatná komunikace mezi poskytovateli zdravotních a sociálních služeb, diskriminační přístup poskytovatelů zdravotní péče (*Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování*).

V roce 2002 byl usnesením vlády přijat Program Zdraví 21. V tomto programu jsou formulovány jeden stálý záměr, dva hlavní cíle, 3 základní etické hodnoty a 4 základní postupy. Stálým záměrem je umožnit všem občanům dosáhnout jejich plného zdravotního potenciálu. Hlavními cíli je ochrana a rozvoj zdraví, snížení výskytu hlavních nemocí. Základními etickými hodnotami jsou: zdraví je základní lidské právo, ekvita ve zdraví a solidarita, participace a zodpovědnost na rozvoji zdraví. A základními postupy jsou: meziresortní strategie, programy zaměřené na zdravotní efekty, integrovaná primární zdravotní péče, rozvoj zdraví založený na participaci. Program obsahuje národní cíle a delegace zodpovědnosti za jejich dosažení (Kučera, 2004).

Zdravotní rozvoj obyvatelstva je determinován investicemi do zdraví. Zdraví populace a její růst není rozhodně výsledkem pokroků medicíny, ale je důsledkem socioekonomického rozvoje (McKeown, 1979).



### 3 KONZUMERISMUS

Konzumerismus je jev, který je znám již od prvních civilizací a vyjadřuje nákup a spotřebu zboží a materiálů v míře větší, než je nutné. Ve společnosti je přítomný neustále, liší se pouze konkrétní situací společnosti a dostupnými prostředky. V západní civilizaci jej lze pozorovat již od 17. století, kdy rozvoj mořeplavby sebou přinesl luxusní potraviny (čaj, káva, cukr, tabák), později průmyslová revoluce poskytla společnosti textilní a sklářský průmysl. Příčinou konzumerismu je snaha jedince zvyšovat si svoje štěstí hromaděním a spotřebou, zvyšovat svoji hodnotu ve společnosti nebo se sebeidentifikovat s výrobky a výrobcí. Jedinec pociťuje potřebu sounáležitosti a spolupatříčnosti s určitou sociální skupinou, má potřebu uznání svého postavení a své hodnoty (<http://www.jandrabek.cz/blog/detail/konzumerismus-v-informacni-spolecnosti>).

„Češi vstoupili po pádu komunismu do prostředí infantilního konzumerismu zcela nepřipravení. Okouzlení „svobodnou“ spotřebou všeho druhu bylo po dlouhou dobu synonymem svobody jako takové“. Od začátku měla česká společnost problém s rozlišováním mezi „svobodným“ konzumem a demokracií. Příčinu Pehe vidí v tom, že Česká republika historicky postrádá hodnotovou vertikálu. „Sekulární a silně plebejští Češi neměli po vpádu konzumního kapitalismu žádný „chrám“ nebo hierarchie v podobě respektovaných elit, ke kterým by se mohli utéct“ (<http://www.pehe.cz/Members/redaktor/konzumerismus-a-demokracie-v-cesku>).

Pojem konzumerismus je rozvíjen jako koncept v rámci různých teorií. Yiannis Gabriel a Tim Lang (2006) přinesli přehled pojetí konceptu konzumerismus a upozorňují na to, že některé typy se v určitých aspektech i překrývají. Ale ani jeden z uvedených konceptů není sám o sobě vyčerpávající a všezahrnující. Prvním konceptem je morální nauka ve vyspělých zemích, ve kterých se spotřeba stala nezpochybnitelnou součástí života. Z tohoto úhlu pohledu konzumerismus přináší svobodu, moc a štěstí konzumentovi se schopností umět si vybrat a užívat zboží a služby. V tomto pojetí je styl, vkus, fantazie a sexualita na prvním místě, do pozadí ustupuje gender a důležitost třídy úplně mizí. Druhým konceptem je ideologie demonstrativní spotřeby. Konzum zde funguje nejen jako základní měřítko pro hodnocení dobrého života, ale i jako mechanismus ustanovování sociálních a statusových rozdílů a tím zasahuje do stratifikační funkce práce, náboženství

či politiky. Vlastník si demonstrací svého materiálního zboží stanovuje sociální pozici a prestiž. V dalším pojetí konzumerismus tvoří ekonomickou ideologii globálního vývoje, stává se klíčovým prvkem v mezinárodních vztazích od obchodu, pomoci až po zahraniční politiku. V politické sféře původně pojem konzum měla ve své rétorice pouze pravicová politika, nyní se s ním můžeme setkat již v celém politickém spektru. Moderní stát je garantem práv konzumentů a minimálních standardů, zároveň je hlavním poskytovatelem zboží a služeb. Posledním pojetím konzumerizmu je akcentace sociálního hnutí usilujícího o prosazení a ochranu práv spotřebitelů. Podpora a ochrana spotřebitelů se vyvíjela spolu s vyvíjející se podobou spotřeby. V dnešní době se někteří konzumenti odklání od výhradního zájmu sledování kvality a ceny zboží a přiklání se ke kritice nespoutané spotřeby ve světě s omezenými zdroji a křehkým přírodním prostředím. Vzniká tak nová vlna konzumerizmu s radikální a etickou agendou (Gabriel, Lang, 2006).

### 3.1 Pojem konzument vs. producent

#### Společnost produkce

Podle Baumana (2005, s. 24) vznikla společnost produkce v polovině 18. století s průmyslovou revolucí a se vznikem velkovýroby a prací lidí v továrnách. Tato společnost se vyznačovala tím, že její členové byli zejména producenty – „způsob, kterým tato společnost utvářela své členy, byl určován potřebou hrát tuto roli, a normou, kterou společnost udržovala své členy, byla schopnost a ochota tuto roli hrát.“ V této společnosti je většinová její část zaměstnána v průmyslové výrobě, neboť je společnost produkce závislá na tom, co sama vyprodukuje. Platí zde, že „každý musí být v první řadě producentem a až po té čímkoliv dalším“ (Bauman, 2005, s. 26). Jinými slovy, kým člověk je, je utvářeno hlavně tím, jakou práci vykonává, co produkuje. Považuje své zaměstnání, které vykonává, za práci na celý život, nestresuje se, co bude zítra. Jeho každý den se odehrává ve stejném duchu. Ráno odchází do práce, kde má jasně daný úkol a pracovní postup. Pracovní doba je striktně stanovena. Zbytek dne se věnuje rodině a svým zálibám. Charakteristickým rysem společnosti produkce je i spoření vydělaných finančních prostředků na tzv. hubená léta. Lidé se prakticky nezadlužují, spíše si své naspořené peníze ukládají na vkladní knížky, nebo spořicí účty. Postupem času si pracující lidé začali uvědomovat, že bohatí mají lepší a šťastnější život, než je jejich přežívání od výplaty k výplatě. Producenti toužili po takovém životě, který by se alespoň z části přiblížil životu

bohatých majitelů továren a jim podobným. Navíc průmysl se neustále rozrůstal, vyrábělo se stále více produktů, ale počet odběratelů se nezvyšoval. Hledali se další konzumenti, hledali se i v řadách producentů daného zboží. Hledal se způsob, jak přivést producenty k tomu, aby své vydělané peníze utrácely za produkty, které vlastně vůbec nutně nepotřebují. Bauman (2005, s. 22) uvádí, že bylo potřeba producentům – zákazníkům otevřít oči a vyvolat v nich touhu po výrobku. Množství a kvalita pořizovaného zboží byla přímo úměrná výši platu zákazníka. „Nyní to byly rozdíly ve výplatách, ..... podle kterých se měřila prestiž a společenské postavení producentů.“

### **Společnost konzumu**

Ve společnosti konzumu konzument vždy neohraničeně touží po tom lepším, co se nabízí. Značka produktů zde má důležitý význam. Vyjadřuje totiž to, kdo je její nositel, jaký má sociální status, jaké má zájmy, s jakými lidmi se stýká a v jaké pracovní sféře se pohybuje. Společnost konzumu není závislá na tom, co vyprodukuje, ale na tom, co spotřebuje. Většina konzumentů již nepracuje v průmyslové výrobě, pracuje ve sféře služeb. Pro konzumenta není práce celoživotní jistotou a pracovní doba není striktně ohraničená. Nejvíce vyhledávanou profesí ve společnosti konzumu jsou vysoké manažerské pozice, ve kterých jsou vysoké platy a flexibilní pracovní doba. Lidé se v této společnosti snaží o co největší výdělek, protože ty jim dávají možnost neomezeného nákupu zboží. „Konflikt mocí ohledně kvality společenské existence byl napaden pachtěním se po množství peněžního příjmu a tím, že se ekonomické výdělky staly jediným výrazem touhy po autonomii a schopnosti se prosadit.“ (Bauman, 2005, s. 22).

Svoboda ve společnosti konzumu hraje další důležitou roli. „Konzumní svoboda je stěžejním bodem společenské integrace, která však často směřuje k takovým tendencím, jako je de-industrializace a konzumní syndrom, které se jeví jakožto oslabující svobodu“... a dále Jacobsen a Poder (2008, s. 98) pokračují: „Svoboda ve společenské praxi znamená, že negativní koncept svobody – absence vnějších kontrol – je nedostačující, jelikož udává pouze to, od čeho by jedinec mohl být volný, nežli to, k čemu by mohl být volný.“

Konzumní společnost konzumuje co nejvíce bez ohledu na to, zda konzumenti dané zboží nezbytně k životu potřebují. Lidé, kteří mají dostatek primárních potřeb, hledají problémy v druhotných věcech. Neřeší, jestli budou mít druhý den na obživu, starají se o to, jestli nemají příliš tlusté břicho. V dnešní konzumní společnosti lze hovořit o ustupování jistých

tradičních hodnot, jakými jsou např. morálka, zodpovědnost, svědomí. V závislosti na zisku člověk přestává cítit svou přímou zodpovědnost za např. znečišťování životního prostředí. Jedná fyzicky, aniž by jednal morálně a politicky. Takové chování můžeme nazvat otrockou morálkou civilizace (Beck, 2004).

Konzumenti milují nakupování, ale samotná koupě už je zase až tak moc neuspokojuje. Pořízené zboží se jim brzy omrzí a už opět touží po dalším nákupu. „Po čem konzumenti skutečně dychtí, je hon na zajíce, nikoliv jeho chycení. Požitek shledávají v lovu, a ne v kořisti“ (Bauman, 2001, s. 10). Konzumenti prožívají stále pocit nedostatku, čím víc toho mají, tím více prázdnoty nalézají. „Celé 20. a velkou část 19. století byla politika založena na přesvědčení, že zvýšení materiálního blahobytu je jednoznačně pozitivní věc. V dobách, kdy lidé trpěli hladem a zimou, to nepochybně tak bylo, ale dnes? Nadále se chováme tak, jako by nám něco scházelo, pravda je, že nám cosi chybí, ale není to majetek“ (Eriksen, 2010, s. 13).

### 3.2 Identita a konzumní chování

*„Jen ten, kdo zná sám sebe, bude milovat s moudrostí, a podle svých sil přivede dílo lásky k plnosti“ (Ovidius).*

Psychologický slovník (Hartl, Hartlová, 2000, s. 221) definuje identitu jako „vztah mezi dvěma nebo více předměty, jevy které se shodují ve všech vlastnostech, prožívání a uvědomování si sebe sama, své jedinečnosti i odlišnosti od ostatních, soubor rysů, podle nichž je jedinec znám v určité specifické skupině.“ Také rozlišuje aktuální a potenciální identitu, kde aktuální identita znamená aktuální stav jedince, čím vlastně je, potenciální identita odráží nerealizované vlastnosti. Kulturní identita představuje ztotožnění jedince z určité sociální či etnické skupiny s mravními a společenskými normami. Dále je zde zmíněna pohlavní identita, která vyjadřuje výchovou osvojené pojetí sebe sama jako ženy nebo muže. V tomto slovníku se můžeme seznámit i s identitou zastoupenou, která popisuje druhé já, většinou s o hodně vyšší prestiží, než má pravé já.

Jan Sokol ve svém Slovníku filosofických pojmů uvádí, že slovo identita pochází z latinského *idem ens* – jsoucí. Podle něj je identita jednou ze základních kategorií myšlení. Rozlišuje identitu druhovou, jednotlivou a numerickou (Sokol, 2004).

Identita jedince se vytváří během sociálních procesů a je klíčovým prvkem subjektivní reality. Od samého jejího vzniku se udržuje, vyvíjí, mění, nebo úplně přetváří během sociálních procesů, které jsou závislé na sociální struktuře společnosti. „Identity vytvořené vzájemným působením organismu, individuálního vědomí a sociální struktury zpětně danou sociální strukturu ovlivňují, udržují, obměňují a dokonce ji i přebudovávají. Společnosti mají své dějiny, v jejichž průběhu vznikají určité identity. Tyto dějiny jsou však vytvářeny lidmi s určitou identitou“ (Berger, Luckmann, 1999, s. 171).

Konzumní společnost není zaměřena pouze na zvyšování průměrné životní úrovně, lze v ní pozorovat stimulaci touhy, reklamní euforii, představu luxusních výrobků, luxusních dovolených apod. Probíhá zde tzv. svádění spotřebitele k představám o konzumním štěstí. Objevuje se nový fenomén – obsesivní shopping, což ve skutečnosti je neskutečná touha po zbytečných produktech a s tím spojené plýtvání. V dnešní konzumní společnosti „komercializace životního stylu nenarazí po strukturální stránce na sebemenší kulturní a ideologický odpor a vše, co kdy tvořilo opozici, se poddalo hlasu zbožných Sirén. V dnešní době jsou všechny sféry společenského i individuálního života tak či onak uspořádány v souladu s principem konzumentského řádu“ (Lipovetsky, 2007, s. 25 - 60). Lipovetsky označuje dnešní společnost jako hyperkonzumní a tvrdí, že do neekonomické oblasti proniká globální konzumentská mentalita. V tržní společnosti se postava konzumenta objevuje ve všech rovinách společenského života. Upuštěním od tradičního chování povstal svět masové spotřeby.

Postmoderní jedinec miluje konzum, jelikož mu umožňuje okamžité uspokojení aktuálních potřeb a je mu kdykoliv k dispozici. „Život se proměnil v nakupovací hýření a pro spotřebitelovu aktivitu už ani tak nepředstavuje konzumování, jako spíše vzrušení, dobrodružství a výzvu“ (Bauman, 2001, s. 24).

Produkty, které si jedinec kupuje, vypovídají o tom, jaký je, o jeho životním stylu, postojích, hodnotách i ekonomické situaci. „Konzumerismus se stal prostředkem

k projektování našich specifických já a k zařazení se do společenského prostoru“ (Cohen, Kennedy, 2000, s. 239).

Klíma (2001, s. 30) však v konzumní kultuře spatřuje hrozbu přílišného tíhnutí k materiálním statkům na úkor tradičních hodnot a vztahů. „Lidé odedávna tíhli k tomu, aby svůj vztah k druhým (i k Bohu) nahradili vztahem k věcem. Takový vztah je jednodušší, neboť je jednostranný a méně rizikový.“

### **3.3 Etický konzum**

Noreena Hertz (2003) se věnuje politickému, etickému a ekologickému aspektu pojetí konzumerismu. Vyzdvihuje zvýšení zájmu a snahy podporovat etičnost a ekologičnost produktů. Všimá si toho, že britští a američtí konzumenti prokázali ochotu bojkotovat neetické postupy firem. Dokonce odmítají nakupování produktů od eticky nekorektních společností a raději si připlatí za zboží vzniklé při eticky správném výrobním procesu. Kvalita a bezpečnost produktů zajišťují nejen důvěru spotřebitelů, umožňují také přístup k mezinárodnímu obchodu a podporují dobrý zdravotní stav lidské populace.

V případě potravinářského průmyslu je záruka kvality požadována v rámci celého řetězce potravní produkce od pěstitele, chovatele, posklizňových center, přes zpracovatelský průmysl, po hypermarkety i drobné prodejce. Ve vyspělých zemích je většina základních požadavků na kvalitu potravin zakotvena v jejich legislativním systému v podobě zákonů, vyhlášek, nařízení nebo povinných standardů. V České republice je to především zákon o potravinách a tabákových výrobcích a zákon o vinohradnictví a vinařství. Zde jsou jednoznačně definovány jakostní parametry výrobků, produkčních a manipulačních postupů, předepsané metodiky zjišťování shody a za nedodržení jsou stanoveny postihy. Legislativa představuje minimální záruku etiky (Kopec, 2006).

Současné hospodářské politiky očekávají, že konzumenti při svých nákupech zvažují otázku zdraví, kvality produktu, blaha zvířat, finanční úspornosti, dětské práce, místní komunity, nebo udržitelnosti vývoje životního prostředí. Samotní lidé často uvádějí, že tyto vyjmenované hodnoty zastávají, nicméně se ukazuje, že ve svém výsledném nákupním

chování tyto hodnoty nereflektují. Tento zjevný nesoulad mezi uznávanými hodnotami a skutečným jednáním má několik vysvětlení:

- konzumenti vykazují nedostatek osobního přesvědčení,
- výskyt tržních bariér – např. nedostatečné informace, vysoká cena,
- charakteristika konzumní kultury, ve které významy znamenají víc, než materialita (Kjarnes, 2012).

Konzumní kulturu je podstatné zkoumat nejen na úrovni jedince, do úvah je nutné zahrnout i sociální a politické procesy. Pozornost je potřeba upínat i k otázkám sociální distribuce zodpovědnosti. Rozhodovací proces jedince je třeba zasazovat do širšího kontextu vztahů mezi politikou, trhem a konzumní kulturou. Je žádoucí sledovat nejen vliv konzumentů, ale i to, jak ostatní aktéři a instituce ovlivňují spotřebitelské chování (Kjarnes, 2012).

Lipovetsky (2007, s. 43 - 46) naopak vyzdvihuje individualitu konzumenta a jeho touhu po konzumu. Podle něj je současná společnost „civilizací touhy“. Jejím cílem je zlepšování podmínek a lepší život, osobní štěstí a soukromé uspokojení. Vývoj přešel od spotřebitele podřízenému sociálnímu statusovému tlaku k hyperkonzumentovi, „jenž si žádá emocionální zážitky a lepší život, vysokou životní úroveň a kvalitu zdraví, známé značky a autenticitu, bezprostřednost a komunikaci.“ Individualizovaný jedinec je zodpovědný za svůj život a je vyzýván k sebekontrolě, která má být založena na přijímání vědeckých poznatků. Ve společnosti je zdůrazňováno, že nejdůležitější hodnotou člověka je prevence a zachování zdraví, proto se začíná dařit přírodní a alternativní medicíně. Lidé si uvědoměle vybírají kvalitní stravu, shánějí si informace a aktivně se zajímají o své zdraví. Podle Lipovetského (2007) je vývoj poptávky a chování v oblasti zdraví odrazem úpadku prestižního spotřebitelského chápání. Již není nutné se společensky odlišovat, protože spotřeba se soustředí hlavně na jedince a jeho zdraví. Konzumenství je hlavní příčinou ničení životního prostředí. Moderní konzumní společnost je viněna „z výrazného rozporu mezi současnou spotřebou zdrojů a zachováním planety pro příští generace.“ Objevuje se požadavek občansky zodpovědného spotřebitele, který změní své každodenní spotřebitelské chování dle zásad dlouhodobě udržitelné spotřeby. Lipovetsky tvrdí, že konzumní společnost v důsledku ekologických opatření nezankne. Šetrné nakládání s fosilními zdroji energie a využívání obnovitelných zdrojů mají konzum umožnit. K tomu je zapotřebí technického pokroku, vyšší informovanosti a zodpovědnosti obyvatelstva a veřejně stanovených pravidel. Možností, jak sloučit konzum s dlouhodobou

ochranou životního prostředí, je ekologický průmysl, čisté technologie, terciace ekonomiky a dematerializace spotřeby. Lipovetsky se také zabývá spravedlivým konzumentstvím, které se od roku 2001 stále rozšiřuje. „Stále více spotřebitelů prohlašuje, že věnují zvláštní pozornost produktům vyráběným v provozech dodržujících zásady solidarity a významný podíl evropských spotřebitelů prohlašuje, že jsou ochotni zaplatit víc, pokud daný výrobek splňuje ekologické nebo etické normy“ (Lipovetsky, 2007, s. 371 - 402).



## 4 BYDLENÍ V POSTMODERNÍ SPOLEČNOSTI

Bydlení vyjadřuje především sociální proces, ve kterém je realizována většina osobního života každého člověka. Je objektivně podmíněno existencí specifického komplexu materiálních a technických podmínek, kterými jsou byty, domy, obytné soubory a sídla, jejich provoz a údržba. Je zřejmé, že bydlení nemůže být realizováno bez sociální a technické infrastruktury (Baková, Hlaváč, Rektořík, Vališ, 1997).

Protože bydlení patří k základním lidským potřebám, jedná se v podstatě o existenční lidskou potřebu a není-li tato potřeba z nějakého důvodu uspokojena, zcela zásadně je ovlivněn život člověka. Nedostatečné, nepřiměřené nebo i chybějící bydlení může vyústit v závažné negativní jevy ovlivňující celou společnost, jakými jsou například nepřízpůsobivost a neschopnost jedince uplatnit se na trhu práce, kriminalita, bezdomovectví, může vést i k sociálnímu vyloučení daného člověka (Poláková, 2006).

Lze tedy konstatovat, že uspokojování lidské potřeby bydlení je mimořádně citlivou sociálně politickou otázkou a ve značné míře předpokladem politické stability a hospodářského rozvoje společnosti (Syrův, 2001).

Již zde bylo uvedeno, že bydlení představuje jednu ze základních lidských potřeb. Její uspokojování má jednoznačně klíčový význam pro formování člověka a jeho osobnosti. Právo bydlení, jakožto součást práva na ochranu přiměřené životní úrovně, je základním lidským právem (Spáčil, 2005), i když to není v Listině základních práv a svobod ani v zákoně výslovně zmíněno. Skutečnost, že právo na bydlení je základním lidským právem, připomíná nález Ústavního soudu publikovaný pod č. 231/2000 Sb., ve kterém je konstatováno, že revidovaná Evropská sociální charta z roku 1996 stanoví výslovné právo na bydlení v článku 31 a bydlení je považováno za součást ochrany nejohroženějších skupin osob. Jedná se především o osoby zdravotně postižené, jiného etnika, staré lidi apod.

## 4.1 Bydlení jako problém společenské reprodukce

V komplexu bydlení se člověk rodí, formuje a rozvíjí jako sociální a kulturní bytost. Přípravuje se zde na své občanské a pracovní uplatnění. To znamená, že člověk je produktem primárně rodinného, později lokálního – sousedského a nakonec státního a globálního společenství. Tvorba dnešního člověka se realizuje ve specifickém obytném prostředí sídelních struktur a jejich technické a sociální vybavenosti. Bydlení je tedy spojeno se sociálním rozvojem oblastí, ve kterých se realizuje lidská reprodukce, proto jej nelze redukovat pouze na sféru spotřeby nebo pouhého užívání bytu (Baková, Hlaváč, Rektořík, Vališ, 1997).

Společenská sféra reprodukce je v současné době identifikována jako strukturovaná jednotka tří částí:

- sociální a demografické struktury společnosti, postihující různé vztahy jednotlivých sociálních subjektů sociálního rozvoje: rodiny, lokálních či územních společenství, pracovních skupin, etnických a státních společenství a jejich institucí,
- struktury činností lidí různých sociálních subjektů v jednotlivých oblastech společensko-ekonomického života,
- struktury hodnot, norem a vzorů sociálního chování, projevujících se jako regulativy jednání lidí, jako určitá kultura, styl života, jako „účinné vědomí“ společnosti (Baková, Hlaváč, Rektořík, Vališ, 1997, s. 10 - 25).

V primární oblasti sociálního rozvoje, kterou je bydlení, se formují vlastní základy tří výše uvedených struktur: modely vztahů lidí, základní typy lidských aktivit a kulturních vzorců a efektivní „pravidla hry“ v jednání lidí (Baková, Hlaváč, Rektořík, Vališ, 1997).

## 4.2 Uspokojování potřeb bydlení

„Potřeby chápeme jako objektivní, historicky vzniklé, měnící se, aktivitu lidí potenciálně orientující vztahy autonomních subjektů (lidí, případně vyšších sociálních útvarů) k podmínkám jejich existence, tj. reprodukce i rozvoje, dané vnitřním uspořádáním těchto subjektů i informativními vlivy vnějšího okolí“ (Potůček, 1991).

Potřebu lze tedy chápat jako vztah člověka k přírodnímu nebo sociálnímu prostředí. Především vyjadřuje určité lidské aktivity pro zachování jejich života. Je zdrojem a vnitřním podnětem k následné aktivitě jedince. Potřeba bydlení naplňuje jeden ze základních lidských požadavků, který se podle amerického psychologa Maslowa nachází v samém základu jeho známé struktury (pyramidy) potřeb. Splnění tohoto požadavku umožňuje následné uspokojení vyšších potřeb, tedy převážně reprodukčních a rozvojových (Šilhánková, 2006). Potřebu bydlení ale nelze zaměnit za pouhou potřebu bytu. Byt představuje nezbytnou materiální podmínku, specifický prostor pro realizaci aktivit bydlení, pravdou ale je, že bez bytu nemůže být potřeba bydlení reálně uspokojována.

Zajištění bydlení není sociálním právem, ani nárokem člověka vůči společnosti. Na druhou stranu je však nutné si uvědomit, že bydlení představuje ekonomický statek, který má oproti jiným statkům určité zvláštnosti, které vyžadují určitou míru veřejné angažovanosti v této oblasti. Je správná snaha i v této oblasti zajistit fungování trhu žádoucím způsobem. Stát si nepřeje příliš zasahovat do trhu s bydlením, ale na druhé straně cítí odpovědnost za zajištění lidsky důstojného bydlení pro své občany, kteří si je nezaviněně nedokáží zajistit sami. Vyšší míra angažovanosti státu se projevuje například v dotacích na opravy a sanace bytových domů nebo spoluúčastí na výstavbě bytových domů nových (Horák, Nováková, 2001).

Obsahem uspokojování potřeb bydlení je reprodukce a rozvoj člověka jako sociální bytosti, realizující se v mimopracovním čase a v obytném prostředí, které tvoří obytné místnosti, byt, příslušenství bytu, bytový dům, zařízení bytového domu, rodinný dům, širší obytné prostředí (lokální), obytné zóny, sídla, obce, města. Toto prostředí jedinci zabezpečuje společenské úkoly, tzn., že jej chrání před nepříznivými přírodními a klimatickými vlivy, umožňuje mu soukromí, je místem pro aktivní i pasivní odpočinek, pro osobní hygienu, péči o čistotu a zdraví. V nemalé míře zde jedinec plní společensko-ekonomické úkoly, jako je vytváření sousedských vztahů a vzájemné sociální interakce mezi lidmi, příprava pro pracovní výkon, zvyšování kvalifikace apod. Plní zde i společensko-kulturní, zájmové a rekreační aktivity. (Baková, Hlaváč, Rektořík, Vališ, 1997).

### 4.3 Základní jednotka bydlení – byt.

Podle předchozí právní úpravy byl byt jednotkou a byl poměrně přesně definován. Jeho definice se opírala o předpoklad, že se jedná o místnost nebo soubor místností, které byly platně zkolaudovány. Nový občanský zákoník tuto definici již neuvádí, pouze stanovuje, že musí jít o prostorově oddělenou část domu (§1158 odst. 2). To znamená, že prostory, které nejsou součástí domu, jsou vyloučeny a že vše, co platí pro byt, platí i pro nebytový prostor (§ 1159). Jinak pojem bytu není již v nové právní úpravě definován, jeho existence již není svázána s kolaudačním souhlasem ani není omezena na místnost nebo soubor místností.

Součást věci je obecně definována v ustanovení § 505 nového občanského zákoníku – vše, co k věci podle její povahy náleží a co nemůže být od věci odděleno, aniž by se tím věc znehodnotila. Za součást bytu se považuje vše, co je do něj pevně zabudováno. Jedná se zejména o vnitřní rozvody, lokální kotle ústředního topení a teplé užitkové vody, lokální elektrická i plynová topidla, komora a spíž uvnitř bytu, vstupní dveře apod. Součástí bytu je ale také například WC umístěné mimo byt. Bez těchto součástí by nebylo možné byt užívat, byt by se znehodnotil. Za součást bytu ale nelze považovat například komoru nebo sklep umístěný mimo byt, neboť absencí těchto místností lze byt užívat a nedochází k jeho znehodnocení.

Príslušenství bytu dle nového občanského zákoníku představuje samostatné a samostatně obchodovatelné věci, jejichž účelem je, aby se jich trvale užívalo společně s hlavní věcí, tedy bytem. Je definováno v § 510 uvedeného právního předpisu jako věc vedlejší, jejímž účelem je, aby se jí trvale užívalo společně s hlavní věcí v rámci jejího hospodářského určení. Příslušenstvím bytu tedy může být zejména, sklep, komora, klimatizační jednotka apod.

Pojem bytová jednotka dle uvedené nové právní úpravy zahrnuje nejen byt či nebytový prostor, ale i podíl na společných částech domu a pozemku. Jedná se tedy o celek, který se skládá z více částí vzájemně spojených a neoddělitelných. Jednotkou je v současné době věc nemovitá.

Společné části vymezuje § 1160 nového občanského zákoníku jako společné části domu, podíl na pozemku nebo věcné právo k němu a ty části nemovité věci, které podle své

povahy mají sloužit vlastníkům jednotek společně. Nemovitou věcí je především pozemek, jehož součástí je dům. § 1159 stanoví, že „jednotka zahrnuje byt jako prostorově oddělenou část domu a podíl na společných částech nemovité věci vzájemně spojené a neoddělitelné“.

Byt je prostředkem spotřebního artiklu, soukromé investice a zároveň sociálního statku. Z právního hlediska lze na byt pohlížet jako na předmět vlastnictví, jež je možno fakticky držet a nakládat s ním. Z ekonomického hlediska lze do bytu investovat, po té jej užívat a spotřebovávat jej jako statek. Byt je nezbytná finančně signifikantní komodita, pro kterou byly stanoveny základní požadavky na její úroveň (Šilhánková, 2006).

Bytový dům je stavba pro bydlení, ve které převažuje funkce bydlení, více než polovina podlahové plochy místností a prostorů odpovídá požadavkům na trvalé bydlení a je k tomuto účelu určena a počet samostatných bytů je 4 a více, počet podlaží není určující. Bytový dům má společný vchod z veřejné komunikace, má společné prostory, jako je vstupní hala, schodiště, kočárkárna apod., může jej doplňovat i soubor nebytových prostor. Bytový dům a jeho vybavení musí splňovat normativně stanovené podmínky prostorového umístění v lokalitě, požadavky na zdravé bydlení a na jeho bezpečné užívání. Rodinný bytový dům je zvláštní typ bytového domu pro rodinné bydlení. Tato forma bydlení převažuje zejména ve venkovských sídlech a v okrajových částech měst (Baková, Hlaváč, Rektořík, Vališ, 1997).

Z hlediska urbanizmu je obytná zóna území vymezené směrným územním plánem, které je užíváno převážně k bydlení a kde není možno umístit stavby určené k jinému účelu, vyjma některé činnosti občanské vybavenosti a služeb. Jedná se tedy o soubor obytných domů doplněný o objekty technické infrastruktury (např. kotelny, garáže, parkoviště, trafostanice apod.) a zařízení sociální infrastruktury (sít' obchodů, služeb, základních škol, zdravotnických a kulturních zařízení apod.) (Baková, Hlaváč, Rektořík, Vališ, 1997).

#### **4.4 Funkce a struktura komplexu bydlení**

V procesech bydlení a v obytném prostředí dochází k integraci dalších reprodukčních potřeb do jednotného, vnitřně vyváženého komplexu vzájemně se doplňujících aktivit

bytového hospodaření. Každá z aktivit bydlení plní své konkrétní funkce a na vyváženosti a funkčnosti všech činností spojených s bydlením závisí pohoda bydlení.

Komplex bydlení lze rozdělit na tři základní strukturní části. Každá z těchto částí plní své samostatné funkce. Jejich oddělení je pouze teoretické, protože v reálném životě se vzájemně prostupují. První a základní částí v procesu bydlení jsou aktivity spojené s uspokojováním základních potřeb, tj. aktivity, které plní funkce biosociální povahy. Tyto funkce jsou vývojově nejstarší a jsou přímo spojené s užíváním obydlí. Jedná se zejména: o ochranu člověka před nepřízní přírody i nežádoucími vlivy civilizace, zajišťování výživy, přípravy a spotřeby jídla, skladování potravin, zajištění spánku a vhodného odpočinku, realizace vlastního života včetně sexuálních procesů, rození dětí a jejich výchovy, hygienu, péči o čistotu, společenské vazby. Druhou část komplexu bydlení tvoří aktivity spojené se socioekonomickými funkcemi. Mezi tyto aktivity patří: úsilí o získání vlastního bytu, aktivity spojené s užíváním bytu, péče o kvalitu domovního a životního prostředí, využívání služeb sociální infrastruktury, užívání služeb technické infrastruktury, pracovní aktivity spojené se zajišťováním potřeb bydlení, sousedské vztahy, společenské kontakty, příprava na zaměstnání, studium, intelektuální aktivity. Tyto aktivity jsou závislé na vnějším obytném prostředí a jeho vybavenosti. K bydlení patří i třetí část aktivit, spojená se sociokulturními, zájmovými a rekreačními funkcemi. Do okruhu těchto aktivit řadíme: občanskou seberealizaci, participaci na realizaci společenských procesů, zájmové aktivity, společenské kontakty, zábavu, rekreační a sportovní činnost, kulturní rozvoj, celoživotní vzdělávání apod. (Baková, Hlaváč, Rektořík, Vališ, 1997).

## 4.5 Formy bydlení

Důležitým hlediskem pro výběr formy bydlení je v první řadě věk poptávajícího, sociální postavení a současný ekonomický stav jeho rodiny. Dalším zásadním činitelem je čistě peněžní faktor a to zejména předpoklad vlastní budoucí mzdy. Je třeba i zvažovat, zda kupující platí přiměřenou finanční částku za konkrétní byt a zda má reálné možnosti na získání dostatečného množství finančních prostředků. Státem vytvořené legislativní prostředí a zásahy státu do bytové politiky představují třetího činitele, jež má účinek na charakter zvoleného bydlení, např. koncepce bytové politiky, deregulace nájemného. Rozhodnutím mezi nájemním nebo vlastnickým bydlením si poptávající volí úroveň svého bydlení s ohledem na své finanční možnosti a požadavky (Fuchs, 2005).

Rodinné domy – forma vlastnického bydlení, která umožňuje maximální soukromí, nejširší spektrum činností v bytě, včetně užívání vlastního pozemku – zahrady k rekreačním i produkčním účelům. Tyto domy vyjadřují rostoucí komfort bydlení, finanční možnosti i způsob života rodiny. Jsou perspektivní formou bydlení pro cíle ekonomické reformy a substituční formou omezené výstavby bytových domů v přechodném období k trhu s byty (Baková, Hlaváč, Rektořík, Vališ, 1997).

Nájemní bydlení – patří vedle vlastnického bydlení k základním právním formám bydlení. Podstatou tohoto bydlení je oddělení vlastnického práva od práva užívání. Nájem je občanskoprávní vztah dočasný, a to buď na dobu určitou, nebo neurčitou. Nájem zakládá nájemní smlouva a nájemce je povinen platit nájem za užívání bytu. Nájemní bydlení najdeme v bytových domech především ve městech.

Podle typu vlastníka bytového domu, způsobu financování, míry a formy státní podpory a kvality bytového fondu rozlišujeme dva základní typy nájemního bydlení – soukromý sektor a veřejný sektor. Pokud jsou tyto dva základní typy na trhu s byty v rovnocenném vztahu a dochází mezi nimi k vzájemné konkurenci, hovoříme o tzv. unitárním nájemním sektoru. Stát podporuje oba typy bydlení zhruba stejně a jeho cílem je povzbudit jejich vzájemnou konkurenci a dosáhnout toho, aby na trhu s byty bylo k dispozici dostatek kvalitních a cenově dostupných nájemních bytů. Unitární nájemní sektor se nachází v Nizozemsku, Francii, Německu či Dánsku (Brdek, 2002).

Pokud jsou oba typy bydlení vlivem vládní bytové politiky od sebe přísně odděleny, hovoříme o duálním nájemním sektoru. Sociální část je zde státem podporována a chráněna před konkurenčním vlivem soukromého nájemního sektoru. Sociální bydlení je poskytováno výlučně domácnostem s velmi nízkým příjmem, které se ocitly z nějakého důvodu v nouzi. Tento typ bydlení najdeme především ve Velké Británii a Belgii (Brdek, 2002).

Soukromé nájemní bytové domy – v současné době již nabízí kvalitní bydlení a je velmi vyhledávané rodinami, které nevlastní dostatek finančních prostředků na pořízení vlastnického bydlení. Míra soukromí je zde podstatně nižší i velikost bytů je omezená. Jsou atraktivní pro sféru podnikání možností investovat a zhodnotit kapitál.

Obecní nájemní domy – tyto domy byly dříve ve vlastnictví státu, v průběhu roku 1991 přešly do vlastnictví jednotlivých obcí. Ve městech i obcích dochází k jejich redukci, protože jejich provozování je pro města i obce velmi složité. Snaží se je tedy prodat nejčastěji právníkům osobám složeným z nájemců jednotlivých bytů nebo fyzickým osobám, které představují opět nájemci bytů.

Bytové domy družstevní – tento typ bydlení lze charakterizovat tím, že stojí na pomyslném rozmezí mezi bydlením vlastnickým a nájemním. Právo k vlastnictví družstevního bytu má člen družstva a toto právo je pevně spjato s vlastnickým podílem v daném družstvu. Dům je obvykle vlastněný družstvem, které pronajímá jednotlivé byty svým členům. Členové družstva tak nevládní své byty přímo, ale tak, že mají členský podíl na družstvu, s nímž je spojeno právo na pronájem bytu. I v tomto sektoru dochází k prodeji bytů právníkům a fyzickým osobám, kterými jsou samotní nájemci, resp. členové družstva, konkrétních bytů.

Byty v osobním vlastnictví – je bytový sektor vytvořený prodejem nájemních obecních a družstevních bytů. Patří sem i byty pocházející z nové bytové výstavby. Díky státním podporám se jedná o nejrychleji rostoucí bytový sektor. Bytové vlastnictví je zvláštním druhem spoluvlastnictví budovy, v němž spoluvlastník je vlastníkem bytu nebo nebytového prostoru a podílovým spoluvlastníkem společných částí (Fiala a kol., 2002). Pro bytové vlastnictví je charakteristickým znakem pluralita předmětů. Těmi jsou byt nebo nebytový prostor, celý dům, resp. jeho části a také pozemek. A tyto předměty mají zároveň i jiné vlastníky – pluralita subjektů. Pluralita předmětů a subjektů existuje po celou dobu existence bytového vlastnictví a je jeho pojmovým znakem (Fiala, 1995).

#### **4.6 Sociologie bydlení**

Diskuze o bydlení se vede již od doby růstu evropských měst. Avšak sociologie bydlení se jako specializovaná sociologická disciplína ustavila až po druhé světové válce a zhruba od počátku sedmdesátých let zájem evropských a amerických sociologů o tuto novou disciplínu pokračoval. Sociologie bydlení je vnitřně bohatě členěný soubor poznatků. Za prvé je to tím, že předmětem sociologie bydlení je více funkční jednotka. Zabývá se rodinou, domácností a prostorovým uspořádáním životních procesů. Dalším důvodem je,



že bydlení má z pohledu vlastníků i uživatelů výrazně ekonomickou dimenzi. Dům nebo byt jsou nejnezbytnější a přitom nejnákladnější investicí v životě člověka. Nelze opomenout úzký vztah sociologie bydlení k sociální politice státu v oblasti bydlení. Čtvrtým specifickým znakem je vztah mezi subjekty bydlení, tedy mezi různými typy domácností a kolektivit od rodin až po velké skupiny kolektivní povahy na jedné straně a hmotně prostorovými kontejnery na straně druhé. Někdy se studium tohoto vztahu mezi bydlicími a obydlími považuje za jádro sociologie bydlení v užším slova smyslu (Musil, 2005).

### **Sociologie bydlení jako bytová otázka**

Pod vlivem rychle rostoucích průmyslových měst se hledaly odpovědi na otázky: jak postavit co nejrychleji dostačující počet bytů pro masy lidí stěhujících se do měst, v čem by vlastně měli tito lidé bydlet, co pro ně stavět. Otázka, v čem by vlastně měli lidé bydlet, rozdělila myslitele 19. století na dvě skupiny. První skupina zastávala názor socialistických forem bydlení, druhá forem bydlení občanského. Socialistická forma bydlení představovala bydlení kolektivní, kde jsou domácí práce vyčleněny z obydlí. Občanské bydlení považuje rodinu za základní jednotku bydlení, kde žena v domácnosti plní funkci harmonizující a výchovnou. Symbolem tohoto bydlení se stal rodinný dům (Musil, 2005).

Realita však byla jiná. Jedinou možností, jak poskytnout bydlení rostoucímu množství lidí s nižšími příjmy ve městech, se jevila výstavba levných a nedostatečně vybavených bytů v nájemních domech. Byly to domy nedostatečně sanitárně vybavené s velmi malými byty. Vzhledem k poměru mezi nájemným a příjmy lidí, kteří v těchto bytech bydleli, byla velká část bytů přelidněna. Pro střední a vyšší třídy se stavěly nájemní domy prostorné a dobře vybavené. V 19. a 20. století se postupně prosazovaly zdravotní, bezpečnostní a technické předpisy a to vedlo k postupnému zlepšování úrovně bydlení pro nízkopříjmové lidi ve městech. Svoji zásluhu na tom měly i tehdejší sociální přehledy, které dokumentovaly vysokou kojeneckou a dětskou úmrtnost na infekční nemoci, vysokou kriminalitu, alkoholismus a jiné patologické jevy v této formě bydlení. V bytovém systému se postupně prosazovala pravidla, která zlepšovala postavení nájemníků vůči majitelům domů. Stavba kvalitnějšího bydlení se však stala nákladnější a tím začal klesat zájem soukromých investorů o výstavbu vlastních nájemních domů. Do bytové oblasti tedy vstoupily stát, obce, družstva a další subjekty. Evropské společnosti se posunuly k novému sociálnímu

modelu a odklonily se od jednoduché liberalistické verze role státu v sociální oblasti včetně zajišťování bytových potřeb. Vedle výstavby nájemních bytů zajišťované soukromými investory vznikla sociální výstavba (Musil, 2005).

### **Sociální bytová výstavba**

Vznikala po první světové válce ve všech silně i středně urbanizovaných evropských zemích. Po druhé světové válce role sociálního bydlení ještě výrazně posílila. V 70. a 80. letech byla v socialistických zemích velká část městského bytového fondu postupně odstátněna a předána do vlastnictví obcí, tímto vznikl sektor komunálních bytů. Tento sektor byl doplňován bytovými družstvy a podnikovou výstavbou bytů. K výstavbě nájemních bytů byly potřeba sociologické informace o potenciálních obyvatelích těchto bytů, o životě lidí v těchto bytech a obytných souborech, o adaptaci obyvatel na nové byty a nové obytné prostředí. Tyto informace převážně zajišťovaly výzkumné ústavy, které byly financované ministerstvy pro bydlení a výstavbu měst. Z těchto zjištěných dat se určovala standardizace bytů tak, aby splňovala nároky obyvatel nových bytů a celých obytných souborů (Musil, 2005).

Úsilí o levnou a rychlou výstavbu bylo spojováno s industrializací a typizací bytových objektů. Stavěly se velké, ucelené a dobře organizované obytné celky. Výstavba takových celků byla spojována se sociálními cíli a s představou o vhodnosti vytvářet sociálně smíšená území, která povedou k omezení sociálních konfliktů (Merton, 1948). Rozsáhlá sociální výstavba přinesla problém vztahů mezi regulováním sociálních procesů v oblasti bydlení a urbanismu a spontánními ekologickými procesy. Merton (1948) ve své studii „K sociální psychologii bydlení“ uvádí, že v plánovitě vzniklých městských čtvrtích nemusí nutně vzniknout tzv. „přirozené oblasti“, které obývá etnicky nebo nábožensky homogenní obyvatelstvo. Že mohou vzniknout sociálně a etnicky smíšené oblasti.

Zygmunt Pióro se zabýval otázkou vzájemného vztahu mezi působením spontánních, neplánovitých ekologických procesů a sociálním a územním plánováním ve městě Lublinu (Pióro, 1962). Ukázal, jak se proti záměrům plánovačů postupně prosazovaly ekologické mechanismy. Považoval odhalování vzájemných vztahů mezi regulací a plánováním na jedné straně a spontánními procesy ve sféře bydlení na straně druhé za jedno z nejdůležitějších témat sociologického studia měst a bydlení.

### Vývoj obyvatelstva a proměny rodiny a domácností

Jedním z nejčastějších témat české sociologie bydlení byly analýzy struktury domácností a rodinného cyklu a odhady vývoje domácností v budoucnosti. Tlak na informace typu pro jak velký počet domácností a v jaké velikostní struktuře se mají byty stavět, byl posilován tím, že stále větší podíl bytů se stavěl průmyslovými metodami. Plánovací orgány i stavební firmy potřebovaly přizpůsobovat svá hospodářská i technologická rozhodnutí objektivní bytové potřebě. Stále více se prosazovala poptávka po datech, jakými byly např. typologie českých rodin, preference a odhady budoucí skladby domácností, rodin a také odhady budoucího způsobu života. Potřeba těchto dat vycházela z představy o možnosti plánovitěho řízení bytové výstavby a rozdělování bytů. Výsledkem těchto rozborů pravděpodobných uživatelů bytů bylo přibližování se sociologickým studiím prováděným v zemích s tržním a smíšeným hospodářstvím. Studium vztahů mezi demografickým vývojem a proměnami skladby bytových domácností poskytuje základní informace o strukturálních napětích na bytovém trhu. Rodina je stále méně často typickou sociální jednotkou bydlení. Roste podíl tzv. nových typů domácností, jakými jsou jednotlivě žijící osoby, a to nejen staří, ale i mladí jednotlivci, nesezdaní partneři, matky s dětmi, méně často otcové s dětmi, a rovněž bytová společenství. Adaptace stávajícího bytového fondu na nové typy domácností se stává jedním z nejdůležitějších problémů bytového hospodářství. Proto vedle nové výstavby bytů se stále více dostávají do popředí přestavby a úpravy stávajících bytů a domů (Musil, 1971).

Současní sociologové si všímají společenských změn, které mění způsoby bydlení. Hartmut Häussermann a Walter Siebel (1996) mezi nimi uvádějí:

- liberalizaci morálních představ v sexuální oblasti,
- rostoucí blahobyť a působení sociálního státu umožňující bydlení jednotlivců a matek s dětmi,
- vznik nové životní fáze poloviční samostatnosti mezi vystěhováním z rodičovských bytů a vstupem do trvalého zaměstnání,
- změna společenské situace žen, která je patrně nejdůležitější soudobou změnou působící na způsob bydlení mladých lidí v západní Evropě. Tato změna je způsobena především rostoucím počtem samostatně žijících a bydlících mladých žen.

### Vztahy mezi bydlením a lokálním společenstvím, zejména susedstvím

Územní plánování a urbanismus má tři historické zdroje:

- architekturu prostoru,
- techniku stavby měst,
- koncept lidské komunity.

Po druhé světové válce se začal urbanismus sociologizovat, což bylo součástí úsilí o humanizaci výstavby měst a také důsledkem posilování výstavby sociálních bytů. To souviselo s růstem zodpovědnosti státu za výstavbu měst. Jedním z nástrojů humanizace města byla výstavba tzv. obytných okrsků, tzn. prostorově oddělených a vymezených částí měst se základním vybavením pro uspokojování denních potřeb. Jádrem těchto okrsků měla být škola, doplněná společenským centrem, obchody a sportovními hřišti. Tyto úvahy byly doplňovány sociálně politickými účely a opíraly se i o sociálně ekologické studie neplánovaných měst, ve kterých sociologové objevovali tzv. přirozené oblasti. Do těchto oblastí se spontánně soustřeďovalo etnický nebo sociálně homogenní obyvatelstvo. Stavěly se rozsáhlé obytné soubory sociálního bydlení a jejich výstavba i provoz v prvních letech existence byly řízeny veřejnoprávními asociacemi. Sociologie tuto situaci nejdříve kritizovala, obviňovala urbanisty ze zanášení prvků utopického romantismu do moderního plánování měst a z elementární neznalosti městských forem života (Bahrtdt, 1960).

Sociologický výzkum prokázal, že představa, že by plánovaná susedství mohla zamezit sociální segregaci, je nerealistická. Sociologie dnes konstatuje, že prostorová koncentrace lidí, blízkých si svou kulturou, je přirozeným efektem potřeby bezpečí a že plánovitě vytváření sociálně smíšených obytných okrsků v soudobých městech je prakticky vyloučeno (Hamnett, 2001).

Celý problém se mění spíše v potřebu studovat míru sociálního rozdělení měst a objevuje se téma sociální polarizace a dualizace měst a jejich obytných částí (Mollenkopf, Castells, 1991).

## **II. PRAKTICKÁ ČÁST**

## 5 VÝZKUM

Běžná, avšak nesmírně důležitá lidská potřeba, bydlet, může být realizována různým způsobem, v různých objektech, s různými nároky na standard bydlení, ale i řadou právních norem. Jedním z nejčastějších pohledů je jejich dělení na vlastnické a nájemní formy. Nájemce konzumuje bydlení jako druh služby poskytované vlastníkem nemovitosti a za tuto službu poskytuje nájemné jako ekonomickou a právní protihodnotu. V posledních letech, pod dojmem masivních privatizací bytového majetku, se začalo zdát, že nájemní bydlení ztrácí svůj význam a bydlení bude v blízké době realizováno pouze vlastnickými formami. To však není možné, minimálně z toho důvodu, že určitá část obyvatelstva není prakticky schopna akumulovat dostatečný objem finančních prostředků na pořízení bytu nebo domu do vlastnictví. Významnou předností nájemního bydlení je skutečnost, že velkou měrou přispívá k mobilitě pracovní síly. Někdy vzniká představa, že nájemní bydlení je jen pro uspokojení domácností s nízkými příjmy, které si vlastnické bydlení nemohou dovolit. Tím se tak nájemní bydlení ztotožňuje se sociálním bydlením, tedy bydlením pro sociálně potřebnou skupinu obyvatel. Toto je ale zkreslený pohled. Pronajímané byty mohou poskytovat kvalitní službu občanům se středními nebo i vysokými příjmy, kteří ocení skutečnost, že za své peníze tuto službu získají, aniž by se museli starat o nemovitost. Nájemní bydlení proto stále je a zřejmě i vždy bude jednou z běžných forem bydlení.

### 5.1 Cíle výzkumu

Bydlení je ve vyspělých zemích často jedním z důležitých znaků sociálně – ekonomické stratifikace domácností. To znamená, že úroveň bydlení velkou měrou diferencuje postavení domácností ve společnosti a naopak. V České republice bylo bydlení do roku 1990 cíleně unifikováno. Avšak v průběhu transformačního období se následně objevily zřetelné diferencující trendy, které nás postupně přibližují k situaci ve vyspělých zemích. Tyto změny mají významný dopad na obecnější sociální rovnosti/nerovnosti a na sociální stratifikaci v české společnosti. Také nám mohou napovědět o způsobu využití bytového fondu v budoucnu (Lux, Sunega, 2010).

Cílem výzkumného šetření je ověření, zda úroveň spotřeby bydlení již nyní významnějším způsobem diferencuje domácnosti do specifických segmentů. Provedení analýz s cílem získat informaci o tom, zda existují známky propojení sociální stratifikace (zejména podle příjmu domácnosti) a spotřeby bydlení (zejména podle právního typu bydlení a míry zatížení). Provést segmentaci domácností podle vybraných právních forem bydlení, jejich příjmu a míry zatížení, tj. podle toho, kolik ze svých příjmů vynaloží na své bydlení. Budeme se zabývat třemi vybranými právními formami bydlení a to byty v osobním vlastnictví, obecními nájemními byty a družstevními nájemními byty a uvedeného ověření se budeme snažit dosáhnout zjišťováním, analýzou a komparací jejich úrovně bydlení, zejména z hlediska jejich cen, struktury jejich nájemců, vlastníků, jejich standardní vybavenosti. Při stanovování cíle této práce jsme se inspirovali publikací Martina Luxe a Petra Sunegy (2010).

#### **Stanovení základní výzkumné otázky.**

Ve výzkumném šetření se zabýváme spotřebou bydlení ve třech vybraných právních formách. Jedná se o bydlení v obecních nájemních bytech, družstevních nájemních bytech a bytech v osobním vlastnictví. Protože v současné době ve společnosti převládá názor, že byty v osobním vlastnictví jsou nejlepší alternativou právní formy bydlení v bytovém domě, naopak obecní nájemní byty ztrácí na své atraktivnosti, zajímá nás tato základní výzkumná otázka:

#### **Jsou nájemci obecních nájemních bytů s úrovní svého bydlení spokojeni?**

##### **Stanovení hypotéz:**

**H0:** Rozdělení respondentů podle dosaženého vzdělání JE u osob žijících v bytech v osobním vlastnictví, v obecních nájemních bytech a v družstevních nájemních bytech stejné.

**H1:** Rozdělení respondentů podle dosaženého vzdělání NENÍ u osob žijících v bytech v osobním vlastnictví, v obecních nájemních bytech a v družstevních nájemních bytech stejné.

**H0:** Rozdělení respondentů podle příjmu JE u osob žijících v bytech v osobním vlastnictví, v obecních nájemních bytech a v družstevních nájemních bytech stejné.

**H2:** Rozdělení respondentů podle příjmu NENÍ u osob žijících v bytech v osobním vlastnictví, v obecních nájemních bytech a v družstevních nájemních bytech stejné.

**H3:** U domácností respondentů bydlících v obecních nájemních bytech bude míra zatížení výdaje na bydlení vzhledem k příjmu domácnosti nejvyšší.

**H4:** Většina respondentů bude preferovat vlastnické bydlení oproti nájemnímu.

**H0:** Rozdělení respondentů podle spokojenosti se správou a údržbou domu JE u osob žijících v bytech v osobním vlastnictví, v obecních nájemních bytech a v družstevních nájemních bytech stejné.

**H5:** Rozdělení respondentů podle spokojenosti se správou a údržbou domu NENÍ u osob žijících v bytech v osobním vlastnictví, v obecních nájemních bytech a v družstevních nájemních bytech stejné.

**H0:** Rozdělení respondentů podle spokojenosti s cenou bydlení JE u osob žijících v bytech v osobním vlastnictví, v obecních nájemních bytech a v družstevních nájemních bytech stejné.

**H6:** Rozdělení respondentů podle spokojenosti s cenou NENÍ u osob žijících v bytech v osobním vlastnictví, v obecních nájemních bytech a v družstevních nájemních bytech stejné.

## **5.2 Metodologie práce**

Cílem výzkumného šetření bylo pomocí vhodně zvolené metody nalézt odpovědi na stanovené výzkumné předpoklady. Výzkumné šetření má kvantitativní charakter s cílem získání objektivního výsledku. Výzkum se orientuje na reduktivní zkoumání reprezentativního souboru nájemců bytů v obecních bytových domech, v družstevních nájemních domech a vlastníků bytů v bytových domech zprivatizovaných. Vychází ze stanovených výzkumných otázek, které plánovaně ověřuje, popírá a hodnotí. Zvolenou výzkumnou metodou je dotazování, výzkumnou technikou je dotazník.

## **5.3 Dotazník pro respondenty**

Při tvorbě dotazníku jsme se inspirovali publikací Martina Luxe (2002), vedoucího Oddělení socioekonomie bydlení v Sociologickém ústavu Akademie věd ČR.



Dotazník byl poměrně rozsáhlý a sestával ze čtyř částí. První část s názvem Socioekonomický status obsahovala jedenáct otázek, kterými byla zjišťována demografická data a údaje sociologického a ekonomického charakteru. Respondenti byli dotazováni na pohlaví, nejvyšší dosažené vzdělání, současný hlavní zdroj obživy, zaměstnání, rodinný stav, počet členů v domácnosti, finanční měsíční příjem domácnosti, finanční částku vydanou měsíčně na bydlení a pobírání či nepobírání sociálních dávek. Ve druhé dotazníkové části s názvem Bytová situace byla pomocí čtrnácti otázek u respondentů zjišťována charakteristika jejich současného bydlení, resp. bytu, jejich subjektivní spokojenost či nespokojenost se současným bydlením, jejich subjektivní spokojenost či nespokojenost s úrovní údržby a správy domu. V této části byli respondenti také požádáni o vyjádření názoru na výši jejich finančních výdajů na bydlení vzhledem k příjmu jejich domácnosti, dále měli vyjádřit svůj subjektivní názor na dvě obecná témata, která se týkala výhodnosti nájemního či vlastnického bydlení. Třetí část dotazníku se skládala z osmi otázek a zabývala se vztahem vlastnického a nájemního bydlení. Obsahem této části byly položky vztahující se k subjektivnímu hodnocení vlastnického a nájemního bydlení. Součástí této části byly i otázky, týkající se pořízení si bytu v osobním vlastnictví či stěhování se ze současného bytu, a pokud ano, byl zjišťován důvod stěhování. Závěrečná část dotazníku nesla název Role státu a zde nás zajímalo subjektivní hodnocení respondentů regulace trhu s byty a deregulace nájemního v ČR.

#### **5.4 Charakteristika výzkumného souboru osob**

- reprezentativní sociologický výzkum populace v předem zadané oblasti. Dotazníkové šetření probíhalo v prosinci roku 2014 ve městě Brně, v městské části Starý Lískovec. Zadanou oblastí byly nájemní obecní byty, nájemní družstevní byty a byty v osobním vlastnictví ve zprivatizovaných domech. Všechny bytové domy byly panelového typu. Velikost souboru představuje 110 respondentů, převažují ženy v počtu 75, oproti 35 mužům. Strukturace souboru zohlednila diferenciaci jednotlivých skupin obyvatel podle věkových skupin ve věkovém rozpětí 22 – 85 let. Z původně rozeslaných 200 dotazníků jich bylo kompletováno ke zpracování 110.

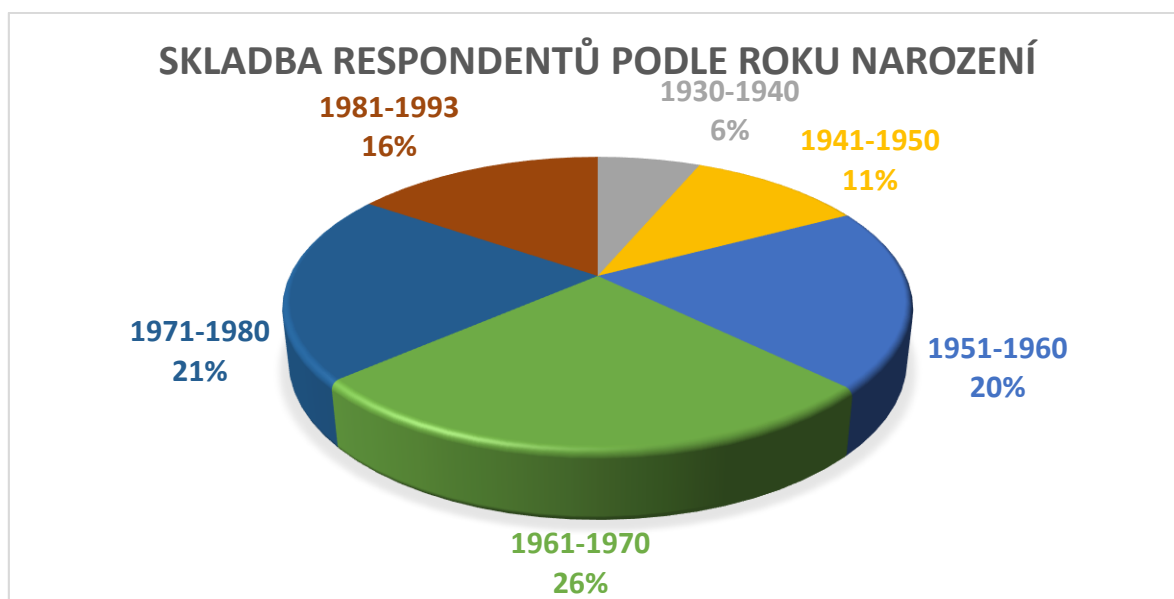
## 5.5 Vyhodnocení, analýza a interpretace výsledků výzkumu

### Dotazníková část I. Socioekonomický status

#### Demografická stratifikace souboru:

V této části jsou analyzovány dotazníkové otázky, týkající se demografické stratifikace zkoumaného souboru. Jejich číslování kopíruje číslování v předloženém dotazníku respondentům. Celý soubor se skládá ze 110 respondentů. Převažují ženy, které jsou oproti mužům zastoupeny počtem 75 (pohlaví bylo zjišťováno dotazníkovou otázkou č. 1). Strukturace souboru zohlednila diferenciaci jednotlivých skupin obyvatel podle věkových skupin ve věkovém rozpětí 22 – 85 let.

Dotazníková otázka č. 2. Ve kterém roce jste se narodil/a.



Graf 1. Rozdělení souboru podle věkových skupin - roku narození.

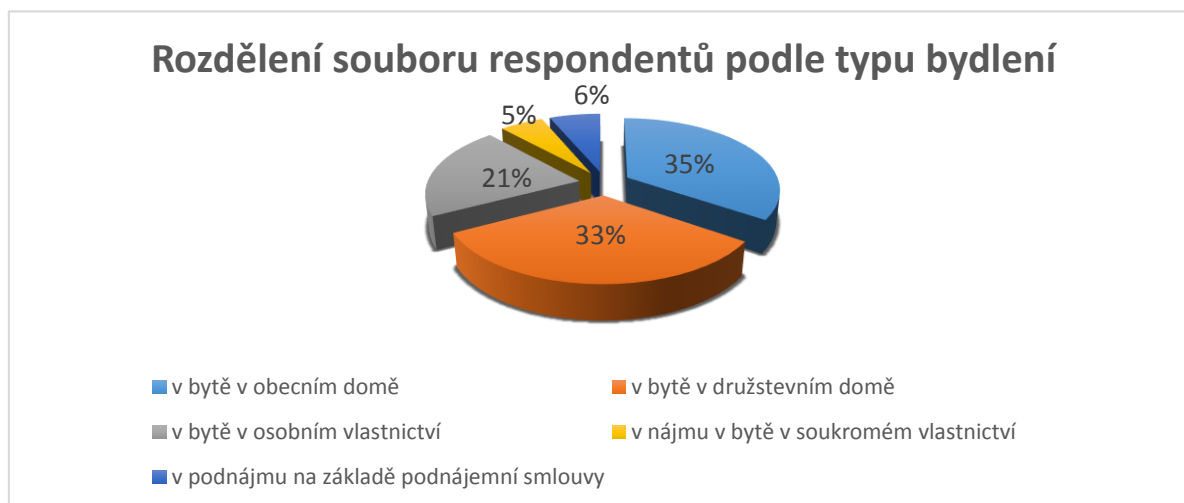
Nejčastěji zastoupenými jsou věkové skupiny v rozmezí 45 – 54 let s 26 %, následuje věková skupina v rozmezí 35 – 44 let s 21 % respondentů a věková skupina v rozmezí 55 – 64 let s 20 % respondentů. Nejméně je zastoupena věková skupina v rozmezí 75 – 85 let se 6 % respondentů. Respondenti ve věkové skupině 22 – 34 let, tedy mladí lidé, kteří v tomto věku zakládají rodiny, jsou zde zastoupeni pouhými 16 %.

Otázka č. 1. z dotazníkové části II. – Bytová situace – Rozdělení souboru respondentů podle typu bydlení.

Abychom mohli v následujících otázkách analyzovat odpovědi respondentů již podle typu spotřeby bydlení, zařadili jsme analýzu této dotazníkové otázky č. 1. z II. části – Bytová situace do této sekce.

Tab. 1. Rozdělení souboru respondentů podle typu bydlení.

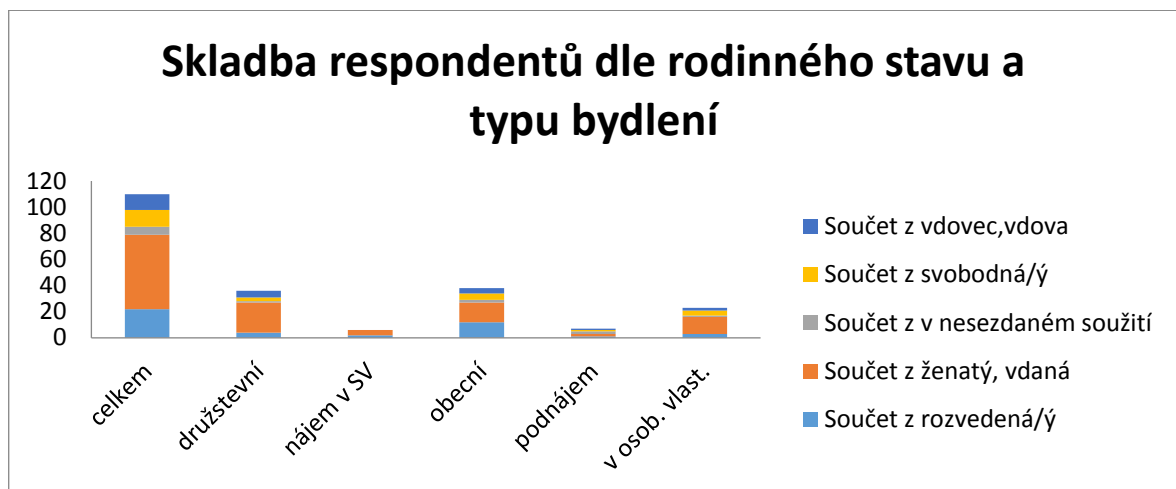
Typ bydlení	Počet respondentů
V bytě v obecním bytovém domě	<b>38</b>
V bytě v družstevním bytovém domě	<b>36</b>
V bytě v bytovém domě Společenství vlastníků	<b>23</b>
V podnájmu v bytě na základě podnájmní smlouvy	<b>7</b>
V nájmu v bytě v soukromém vlastnictví	<b>6</b>
Celkem respondentů	<b>110</b>



Graf 2. Rozdělení souboru respondentů podle typu bydlení.

Z tabulky 1 a grafu 2 pod textem je zřejmé, že nejvíce jsou zastoupeni respondenti žijící v obecních (35%) a družstevních (33 %) nájemních bytech. Následují respondenti žijící v bytech v osobním vlastnictví (21 %). Nejméně zastoupenou skupinou jsou respondenti žijící v nájmu v bytě v soukromém vlastnictví (5%) a respondenti žijící v podnájmu v bytě na základě podnájmní smlouvy (6 %).

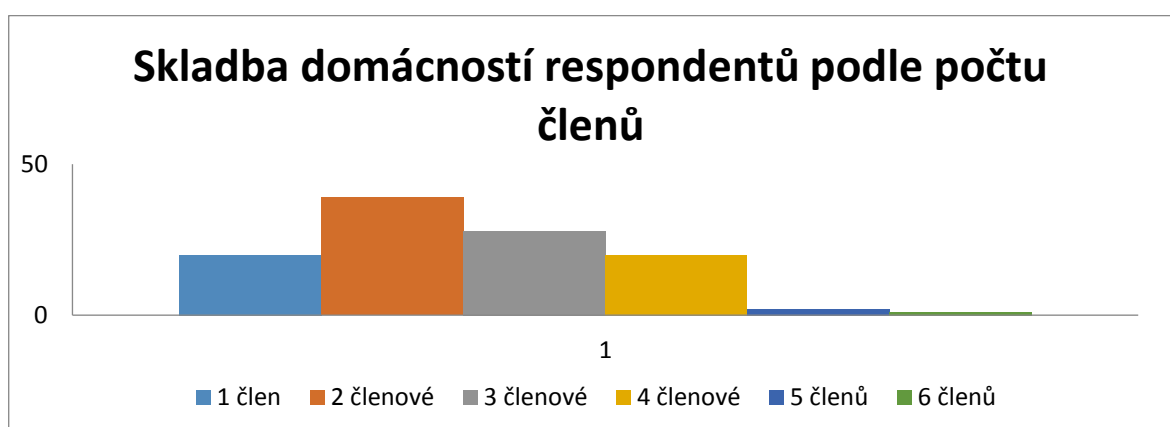
Dotazníková otázka č. 6. Jaký je váš rodinný vztah.



Graf 3. Skladba respondentů podle rodinného stavu a typu bydlení.

Při dělení zkoumaného souboru podle rodinného stavu a typu bydlení jsme zjistili, že ze 110 dotazovaných respondentů jich žije 57 v manželství, 6 v nesezdaném soužití, 13 respondentů je svobodných, 12 ovdovělých a 22 respondentů je rozvedených. Nejvíce (12) rozvedených respondentů žije v bytě v obecním bytovém domě.

Dotazníková otázka č. 7. Kolik členů žije ve vaší domácnosti.



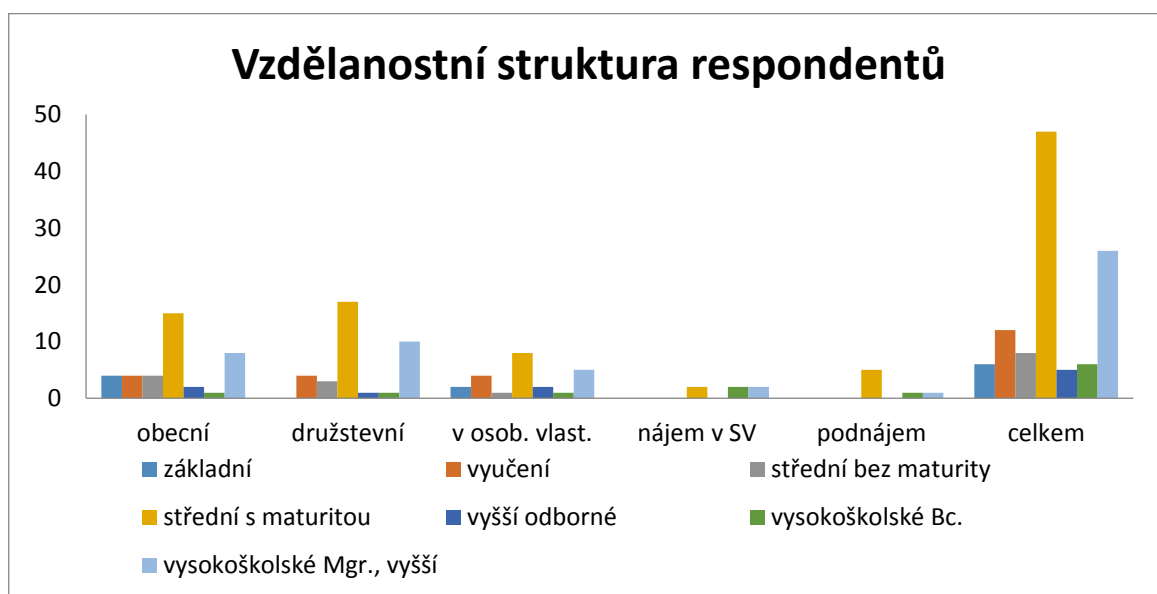
Graf 4. Skladba domácností respondentů podle počtu členů.

Graf velmi dobře ilustruje skladbu domácností respondentů podle počtu jejích členů. V našem zkoumaném souboru jsou nejvíce zastoupené dvoučlenné domácnosti (35 %), následují tříčlenné domácnosti s 25 %. Čtyřčlenných a jednočlenných domácností soubor

obsahuje shodně, a to po 18 %. Nejméně jsou zastoupeny pěti a šestičlenné domácnosti (4 %).

### Vzdělání a současné ekonomické postavení:

Dotazníková otázka č. 3. Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání.



Graf 5. Vzdělanostní struktura respondentů.

Analýza vzdělanosti respondentů podle typu spotřeby bydlení.

Tab. 2. Analýza vzdělanosti podle typu spotřeby bydlení.

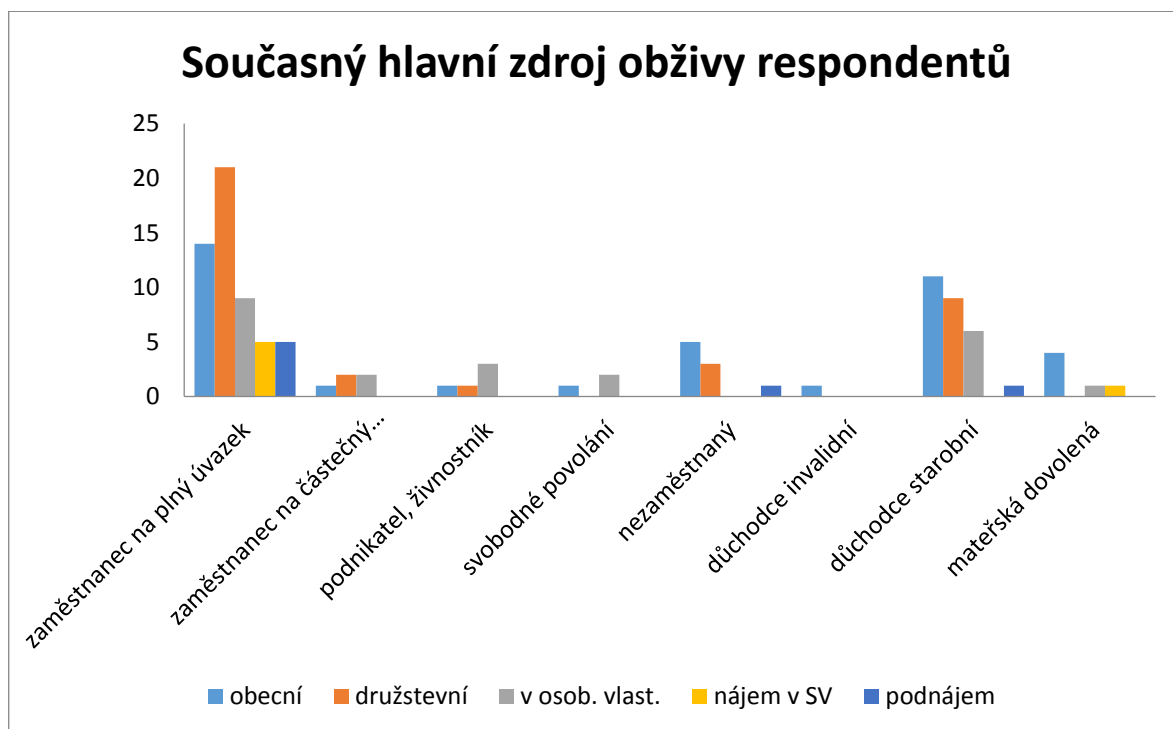
Typ spotřeby bydlení	základní	vyučení	střední bez maturity	střední s maturitou	vyšší odborné	vysokoškolské, Bc.	vysokoškolské, Mgr., Ing. a vyšší
Obecní nájemní byty	11 %	11 %	11 %	39 %	5 %	2 %	21 %
Družstevní nájemní byty	0 %	11 %	8 %	47 %	3 %	3 %	28 %
Byty v osobním vlastnictví	9 %	17 %	4 %	35 %	9 %	4 %	22 %

Vzdělanostní struktura zkoumaného souboru respondentů byla následující: základní vzdělání – 6 respondentů, vyučení respondenti – 12, středoškolsky vzdělání bez maturity – 8 respondentů, středoškolsky vzdělání s maturitou – 47, respondenti s vysokoškolským bakalářským diplomem – 6 a respondenti vysokoškolsky vzdělání Mgr., Ing., a vyšší – 26.

Při rozboru této kategorie jsme se zabývali vztahem k věku a ekonomickému postavení a zjistili jsme, že převážná většina těch, kteří absolvovali pouze základní školu, jsou lidé vyšších věkových kategorií ve starobním důchodu. Nejfrekventovanějším vzděláním ve zkoumaném souboru respondentů je středoškolské s maturitou.

Dotazníková otázka č. 4. Jaký je váš současný hlavní zdroj obživy.

Na vzdělanostní strukturu zkoumaného souboru navazuje další kritérium, současný hlavní zdroj obživy respondentů.



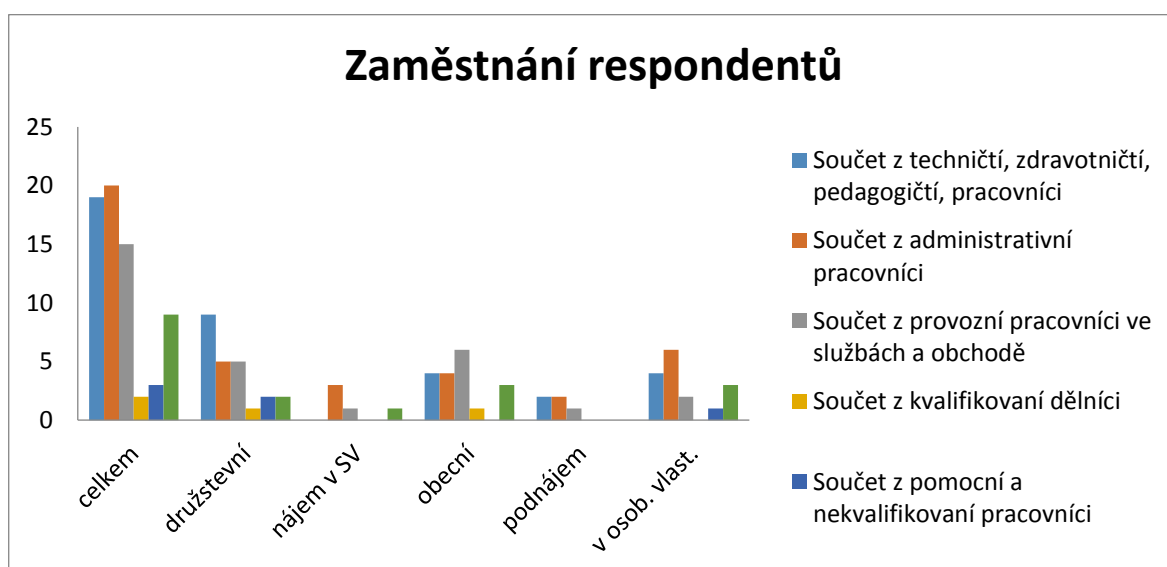
Graf 6. Současný hlavní zdroj obživy respondentů zkoumaného souboru.

Podrobná analýza nám ukázala, že osoby v zaměstnaneckém poměru na celý úvazek představují bezmála polovinu členů souboru (49 %), následují osoby, které pobírají starobní důchod (25 %), nezaměstnaných je 8 %, na mateřské dovolené je 5 % žen, 5 %

respondentů je zaměstnaných na částečný pracovní úvazek, 4 % respondentů soukromě podniká. 3 % respondentů se živí svobodným povoláním a 1 osoba ze sledovaného souboru pobírá invalidní důchod. Nejvíce osob pobírajících starobní důchod žije v obecních a družstevních nájemních bytech.

Dotazníková otázka č. 5. Do jaké skupiny zařadíte své zaměstnání.

Další analýzu zkoumaného souboru jsme provedli dle současného výkonu zaměstnání respondentů. Dle pokynů v dotazníku se měla každá osoba zařadit do jedné z devíti nabídnutých skupin.



Graf 7. Současné zaměstnání respondentů zkoumaného souboru.

Nejpočetnější skupinu představují administrativní pracovníci (18 %), těsně následuje skupina technických, zdravotnických a pedagogických pracovníků (17 %). Další zastoupenou skupinou jsou provozní pracovníci ve službách a obchodě (14 %). Skupinu vedoucích a řídicích pracovníků reprezentuje 8 % respondentů. Dělnické profese ve zkoumaném souboru zastupuje 4,5 respondentů.

V družstevních nájemních bytech je nejvíce zastoupeno zaměstnání techničtí, zdravotničtí, pedagogičtí pracovníci (25 % z jejich celkového počtu). V obecních nájemních bytech nejvíce respondentů pracuje jako provozní pracovníci ve službách a obchodě (16 % z jejich celkového počtu) a administrativní pracovníci jsou nejvíce zastoupeni respondenty žijících v bytech v osobním vlastnictví (26 % z jejich celkového počtu).

**Subjektivní hodnocení své ekonomické situace.**

Při zkoumání ekonomické situace respondentů jsme se zaměřili na zjištění finanční částky, se kterou domácnost respondentů měsíčně disponuje, finanční částky, kterou domácnost vydává každý měsíc na bydlení, na subjektivní hodnocení své příjmové situace domácnosti a na případné pobírání sociálních dávek.

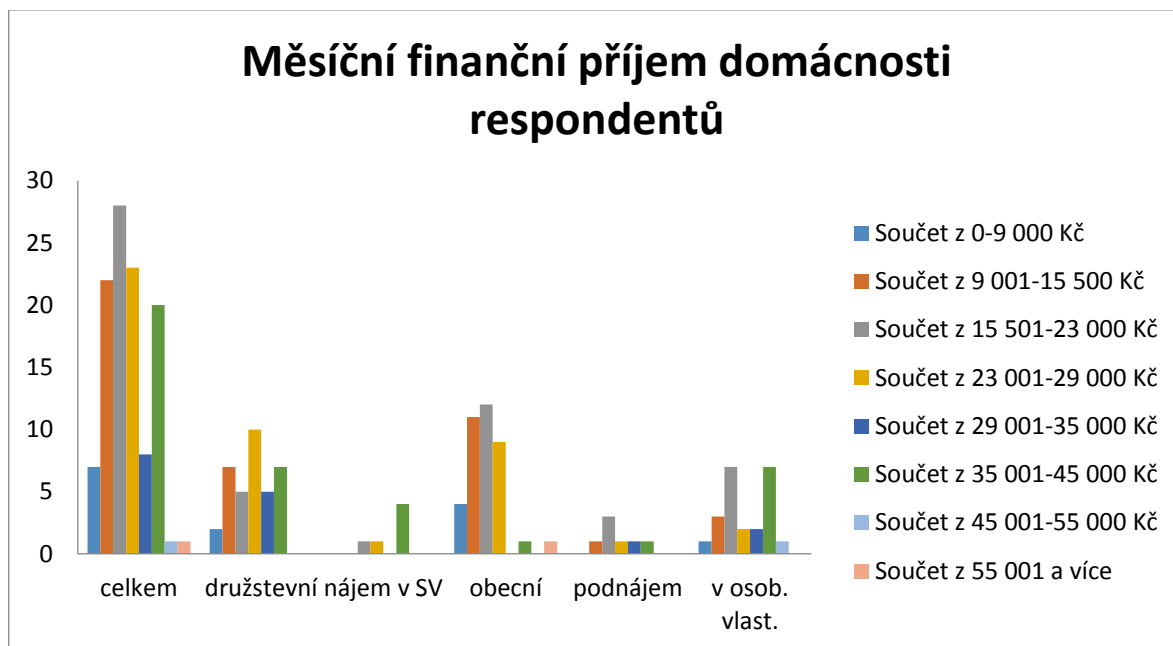
Dotazníková otázka č. 8.

Zjišťování této položky bylo provedeno následující otázkou:

Zde prosím uveďte, s jakou částkou může Vaše domácnost každý MĚSÍC hospodařit. Zařadte prosím příjem Vaší domácnosti do jedné z následujících kategorií.

0 – 9 000 Kč	
9 001 – 15 500 Kč	
15 501 – 23 000 Kč	
23 001 – 29 000 Kč	
29 001 – 35 000 Kč	
35 001 – 45 000 Kč	
45 001 – 55 000 Kč	
55 001 a více Kč	
NECHCI ODPOVĚDĚT	





Graf 8. Měsíční finanční příjem domácnosti respondentů.

Analýza měsíčního finančního příjmu domácnosti respondentů podle typu spotřeby bydlení.

Tab. 3. Analýza měsíčního finančního příjmu podle typu spotřeby bydlení.

Typ spotřeby bydlení	0 – 9000 Kč	9 001 – 15 500 Kč	15 501 – 23 000 Kč	23 001 – 29 000 Kč	29 001 – 35 000 Kč	35 001 – 45 000 Kč	45 001 – 55 000 Kč	55 001 Kč a více
Obecní nájemní byty	11 %	29 %	32 %	24 %	0	2 %	0	2 %
Družstevní nájemní byty	6 %	19 %	14 %	28 %	14 %	19 %	0	0
Byty v osobním vlastnictví	4 %	13 %	30 %	9 %	9 %	31 %	4 %	0

Bylo zjištěno, že nejčastější měsíční příjem domácnosti ve zkoumaném souboru se pohybuje v rozmezí 15 501 – 23 000 Kč, zastoupen 26 % respondentů, mírně převažuje u respondentů žijících v obecních nájemních bytech. Následují měsíční příjmy 23 001 – 29 000 Kč a 9 001 – 15 500 Kč s 21 % a 20 % respondentů. Uvedený první nižší příjem opět převažuje u respondentů z obecních nájemních bytů. 18 % respondentů zkoumaného

souboru uvedlo měsíční příjem domácnosti v rozmezí 35 001 – 45 000 Kč, přičemž tento příjem se nejvíce objevuje u respondentů žijících v bytech v osobním vlastnictví a v družstevních nájemních bytech. S finanční měsíční částkou 0 – 9 000 Kč disponuje 6 % respondentů ze zkoumaného souboru. Tato částka se opět nejvíce objevuje u respondentů žijících v obecních nájemních bytech. Podrobnou analýzou bylo zjištěno, že tento nízký příjem mají respondenti ve starobním důchodu a osamělé matky s dětmi. Příjem, pohybující se mezi 29 001 – 35 000 Kč má měsíčně na domácnost k dispozici 7 % respondentů. Vyšší finanční částkou nad 45 000 Kč měsíčně disponují pouze 2 % respondentů zkoumaného souboru.

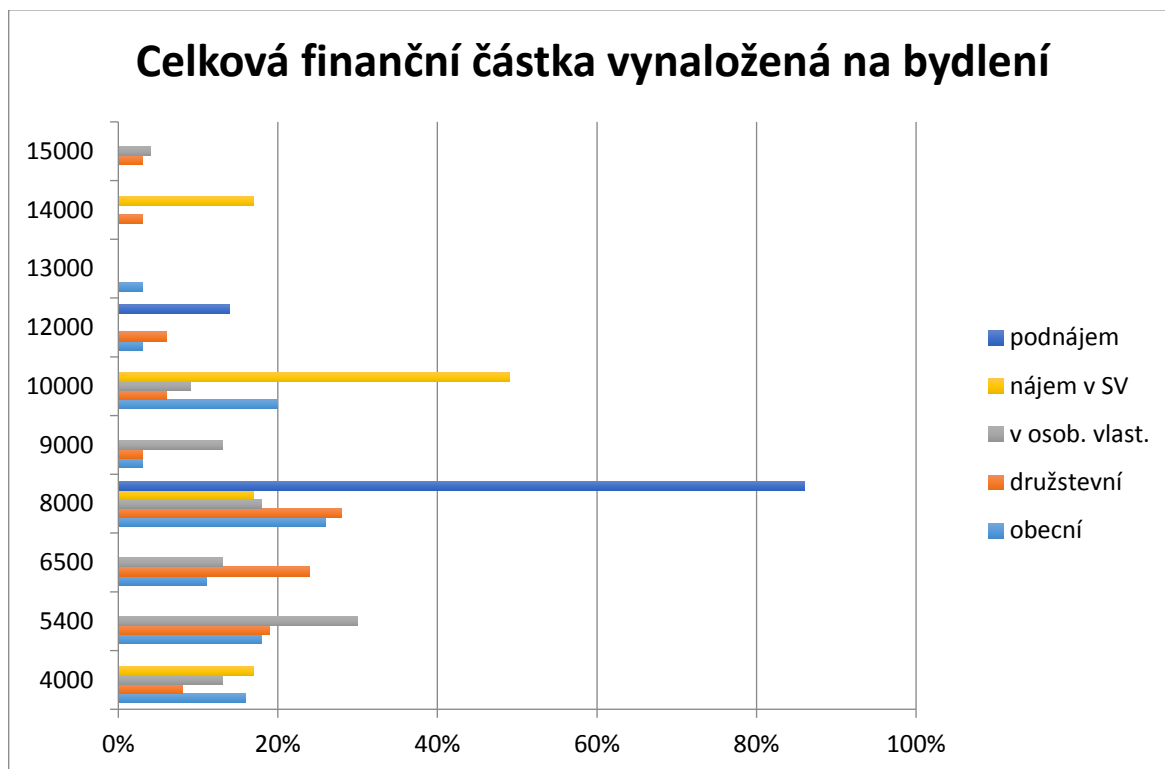
Dotazníková otázka č. 10. Jak vysokou celkovou částku vydává vaše domácnost měsíčně na bydlení.

Tato položka byla zjišťována následujícím způsobem.

Jak vysokou celkovou částku vydává Vaše domácnost měsíčně na bydlení?

*Zapište prosím měsíční částku!*

Měsíční částka (částka v Kč): <i>VYPIŠTE</i>	
NECHCI ODPOVĚDĚT	
NEVÍM	



Graf 9. Celková finanční částka vynaložená na bydlení.

Tab. 4. Celková finanční částka vynaložená na bydlení.

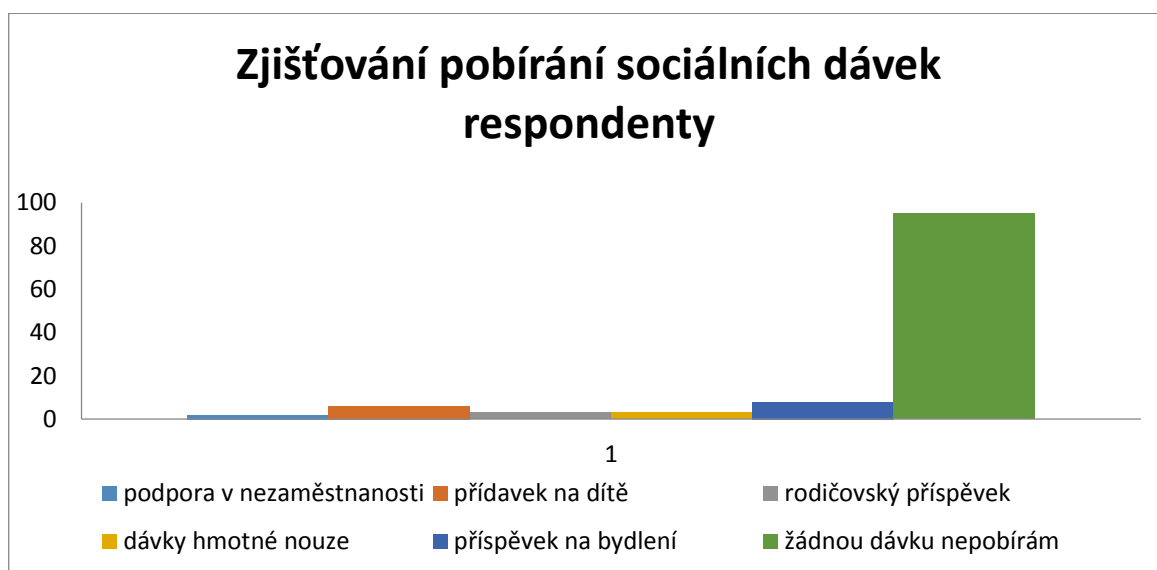
Typ spotřeby bydlení	4 000 Kč	5 400 Kč	6 500 Kč	8 000 Kč	9 000 Kč	10 000 Kč	12 000 Kč	13 000 Kč	14 000 Kč	15 000 Kč
Obecní nájemní byty	16 %	18 %	11 %	26 %	3 %	20 %	3 %	3 %	0	0
Družstevní nájemní byty	8 %	19 %	24 %	28 %	3 %	6 %	6 %	0	3 %	3 %
Byty v osobním vlastnictví	13 %	30 %	13 %	18 %	13 %	9 %	0	0	0	4 %

Uvedený graf nám ilustruje procentuální zastoupení vynaložené měsíční finanční částky na bydlení ve zkoumaných typech bydlení. Respondenti žijící v obecních nájemních bytech vydávají měsíčně na bydlení nejčastěji 4 až 8 000 Kč. Domácnosti v družstevních bytech za bydlení nejčastěji hradí 5 400 – 8 000 Kč. U respondentů, vlastníků byt v osobním vlastnictví, se měsíční finanční částka vydávaná na bydlení nejčastěji pohybuje v rozmezí 4 000 – 9 000 Kč. Šetřením bylo zjištěno, že nejdražší se jeví bydlení v bytě v nájmu v soukromém vlastnictví, nejčastěji byla uváděna finanční částka 10 000 Kč. Výše uvedených měsíčních finančních částek vydávaných na bydlení se odvíjí od velikosti

užívaných bytů. Tato analýza nám ukázala, že vynaložená měsíční částka na bydlení je pro obecní a družstevní nájemní byty i pro byty v osobním vlastnictví srovnatelná, nijak výrazně se neliší. Domníváme se, že respondenti bydlící v bytě v osobním vlastnictví nezapočítali do celkové měsíční finanční částky vynaložené na bydlení finanční prostředky, kterými hradí hypoteční úvěry a jiné úvěry spojené s pořízením bytu.

V této části dotazníkového šetření jsme se také zajímali o eventuální pobírání respondentů sociálních dávek typu podpora v nezaměstnanosti, dávky hmotné nouze, příspěvek na bydlení, příspěvek na dítě a rodičovský příspěvek. Dále nás zajímalo subjektivní hodnocení respondentů zkoumaného souboru své ekonomické situace. Tato položka byla zkoumána dotazem, zda se respondenti domnívají, jestli jejich domácnost patří k příjmově silnějším, příjmově středně silným nebo k příjmově slabším domácnostem.

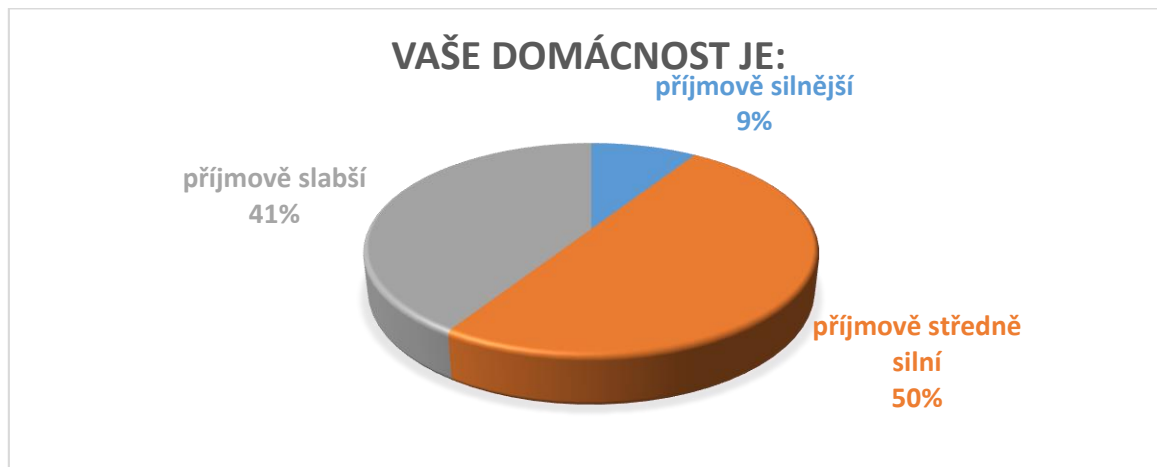
Dotazníková otázka č. 11. Pobíráte některou z následujících sociálních dávek.



Graf 10. Zjišťování pobírání sociálních dávek respondenty.

Zjistili jsme, že velká většina (86 %) respondentů zkoumaného souboru nepobírá žádné sociální dávky. 7 % respondentů pobírá příspěvek na bydlení a 3 % respondentů dávky hmotné nouze, jedná se zejména o osamělé matky s dětmi a nezaměstnané, žijící převážně v obecních nájemních bytech. 8 % respondentů pobírá mateřský nebo rodičovský příspěvek a pouze 2 % respondentů pobírá podporu v nezaměstnanosti.

Dotazníková otázka č. 9. Srovnáte-li svoji domácnost s jinými domácnostmi, domníváte se, že ta vaše patří spíše k:



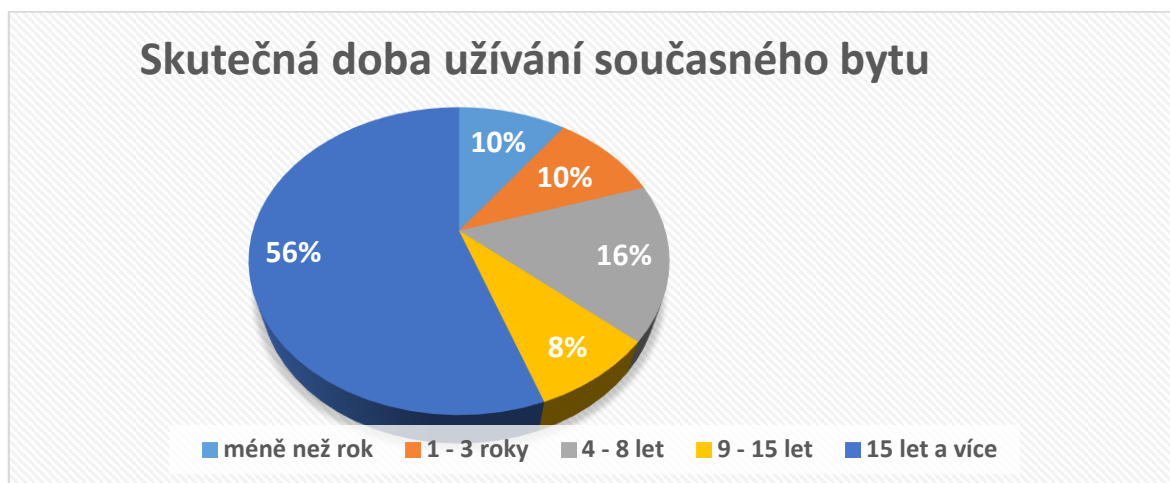
Graf 11. Zjišťování subjektivního hodnocení ekonomické síly domácnosti.

Polovina respondentů (50%) řadí svoji domácnost v porovnání s jinými domácnostmi mezi příjmově středně silné. 41 % respondentů hodnotí svoji domácnost jako příjmově slabší a pouze 9 % respondentů zařadilo svoji domácnost do skupiny příjmově silnějších. Jako příjmově slabší hodnotili svoji domácnost zejména osamělé matky s dětmi, starobní důchodci, ovdovělí a nezaměstnaní respondenti, žijící převážně v obecním a družstevním nájemním bytě.

## Dotazníková část II. Bytová situace

V této dotazníkové části jsme se zaměřili na zjištění bytové situace respondentů zkoumaného souboru. K tomuto měření byly použity následující položky: doba života v současném bytě, právní důvod užívání bytu, kolik pokojů má užívaný byt, podlahová plocha užívaného bytu, zda domácnost disponuje garáží, subjektivní hodnocení spokojenosti se současným bydlením, hlavní důvod nespokojenosti se současným bydlením, hodnocení velikosti bytu v poměru k počtu členů v domácnosti, spokojenost se správou a údržbou domu. Poslední dvě položky v tomto souboru se týkají hodnocení celkových výdajů domácnosti vzhledem k příjmům domácnosti a vyjádření svého subjektivního názoru na dvě obecná témata, která se týkají bydlení.

Dotazníková otázka č. 2. Jak dlouho v uvedeném bytě bydlíte.



Graf 12. Zjišťování skutečné doby užívání současného bytu.

Většina (56 %) respondentů žije v současném bytě déle, než 15 let. 4 – 8 let současný byt užívá 16 % respondentů, shodně po 10 % následuje užívání bytu dobu kratší jednoho roku a dobu 1 – 3 roky. 9 – 15 let žije v současném bytě 8 % respondentů zkoumaného souboru.

Dotazníková otázka č. 3. Nyní prosím uveďte právní důvod užívání bytu.

Dotazníkového šetření se zúčastnili respondenti s tímto právním důvodem užívání bytu:

Obecní nájemní byty – nájemník v obecním nebo státním bytě – 38 respondentů.

Družstevní nájemní byty – člen bytového družstva, žijící v bytě tohoto družstva – 36 respondentů.

Byty v osobním vlastnictví – vlastník bytu v osobním vlastnictví – 23 respondentů.

Podnájemník, mající smlouvu s nájemníkem bytu – 7 respondentů.

Nájemník v bytě v soukromém vlastnictví – 6 respondentů.

Dotazníková otázka č. 6. Disponuje vaše domácnost alespoň jednou vlastní garáží nebo garážovým stáním.

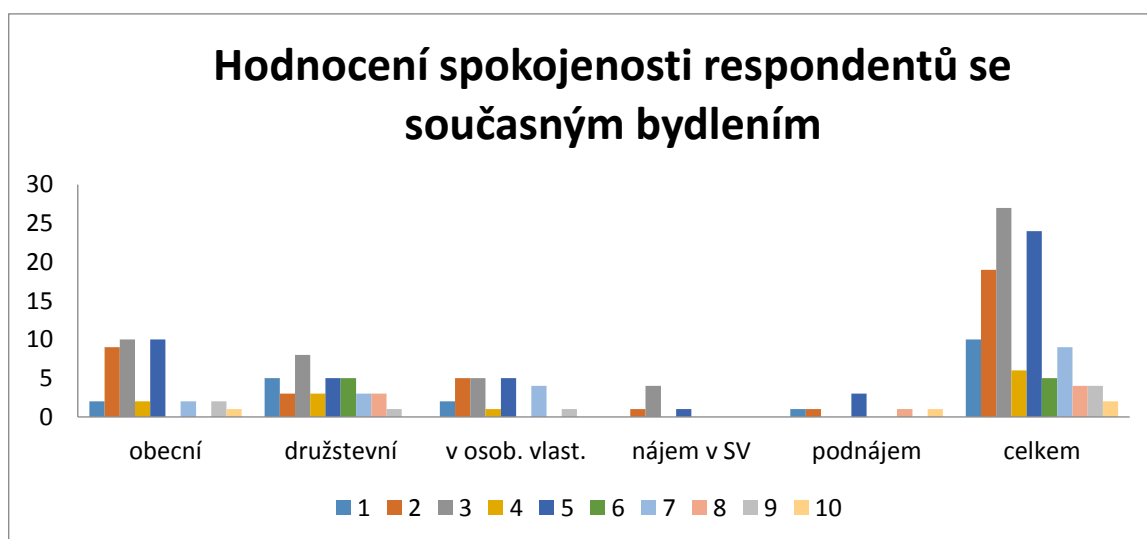


Graf 13. Dispozice domácnosti s garáží.

Pouze 8 % domácností respondentů ze zkoumaného souboru disponuje alespoň jednou garáží.

Dotazníková otázka č. 8. Nyní prosím zhodnoťte, jak jste celkově spokojen/a s vaším bydlením, jak byste vaši spokojenost oznámkoval/a. Při hodnocení použijte známky 1 – 10, kde 1 znamená, že jste velmi spokojen/a, 10 velmi nespokojen/a.

K měření celkové spokojenosti s bydlením jsme použili číselnou řadu (známky) 1 - 10, kde 1 znamená velmi spokojen/a, 10 velmi nespokojen/a.

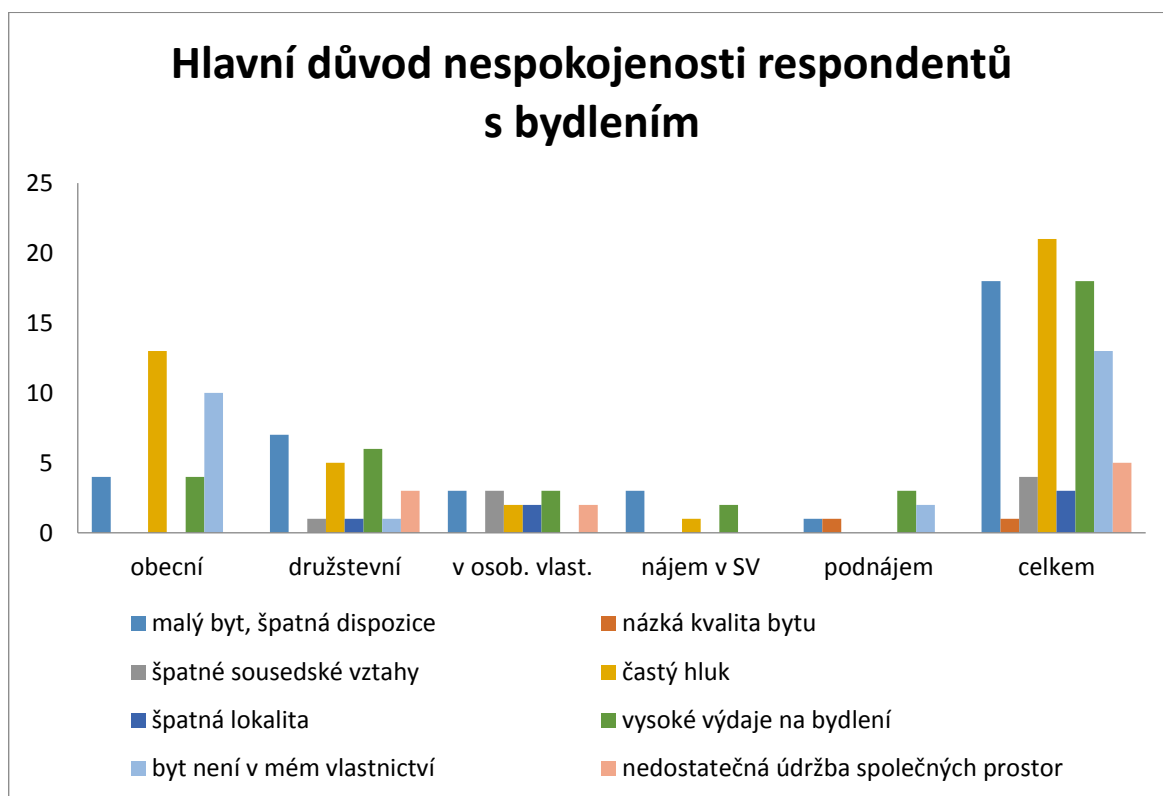


Graf 14. Hodnocení spokojenosti respondentů se současným bydlením.

Hodnocení celkové spokojenosti se současným bydlením je subjektivní prožitek závislý na mnoha okolnostech. Přesto převážná většina respondentů ohodnotila své bydlení známkou 1 – 5. Zajímavé zjištění pro nás bylo hodnocení spokojenosti respondentů žijících v obecních nájemních bytech. Jak je z grafu zřejmé, 87 % z celkového počtu těchto respondentů je se svým současným bydlením spíše spokojeno. Obecní nájemní byty v porovnání s družstevními byty a byty v osobním vlastnictví dopadly v tomto měření nejlépe.

Dotazníková otázka č. 9. Pokud jste spíše nespokojen/a s vaším bydlením, vyberte, prosím, jeden hlavní důvod proč.

Pokud respondenti na předchozí otázku odpovídali spíše záporně, zajímal nás hlavní důvod jejich spíše nespokojenosti se současným bydlením. Tento hlavní důvod měli zaškrtnout v připravené tabulce s nabídkou různých odpovědí.



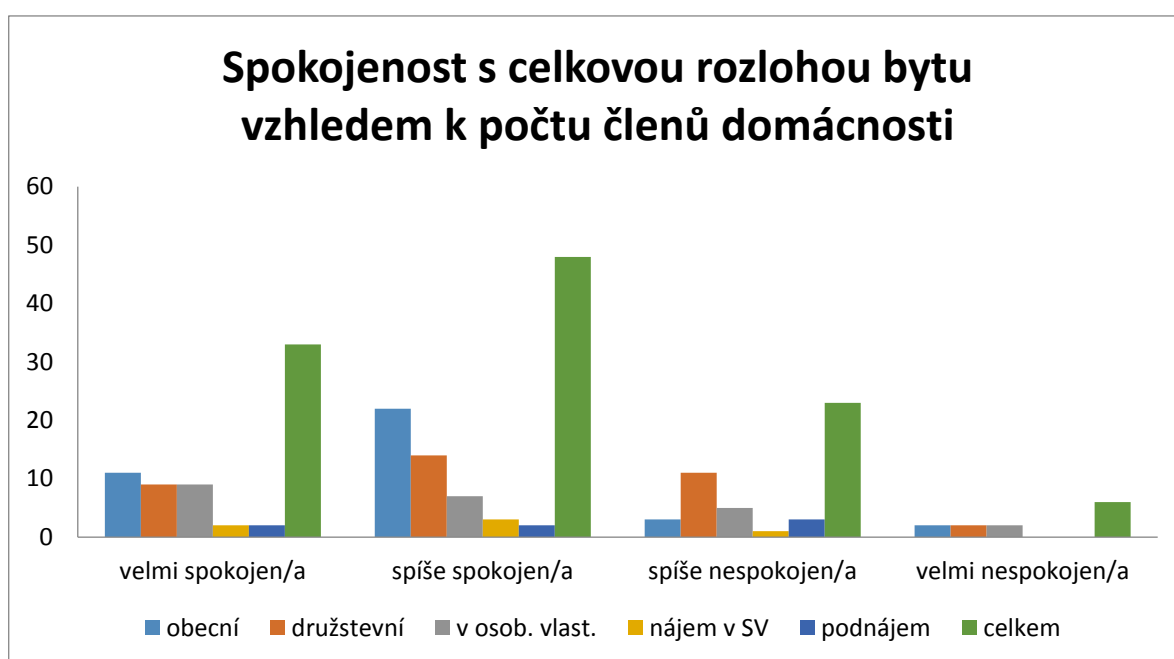
Graf 15. Zjištění hlavního důvodu nespokojenosti respondentů se současným bydlením.

Nejčastějším hlavním důvodem nespokojenosti respondentů se současným bydlením se jeví častý hluk (19 %). Tento důvod se objevuje hlavně u respondentů z obecních



nájemních bytů. Dalšími důvody, které jsou zde shodně uváděny, jsou vysoké výdaje na bydlení (16 %) a malý byt, špatná dispozice (16 %). Malý byt a jeho špatná dispozice nejvíce vadí respondentům žijícím v družstevním nájemním bytě. Respondentům z obecních nájemních bytů také vadí, že byt není v jejich vlastnictví (26 % z jejich celkového počtu).

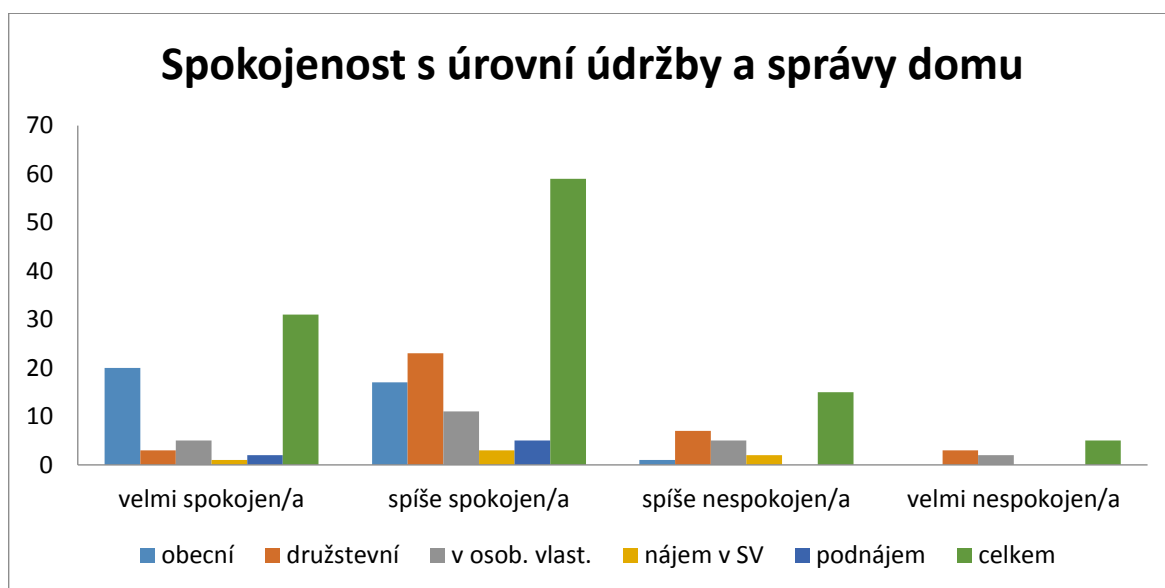
Dotazníková otázka č. 11. Jak jste spokojen/a s celkovou rozlohou vašeho bytu vzhledem k počtu členů vaší domácnosti.



Graf 16. Měření spokojenosti s celkovou rozlohou bytu vzhledem k počtu členů domácnosti.

Většina respondentů je s celkovou rozlohou bytu vzhledem k počtu členů jejich domácnosti velmi spokojena (30 %) a spíše spokojena (44 %). Spíše nespokojeno je 21 % respondentů, nejvíce žijících v družstevním nájemním bytě (31 % z jejich celkového počtu) a velmi nespokojeno je 5 % respondentů.

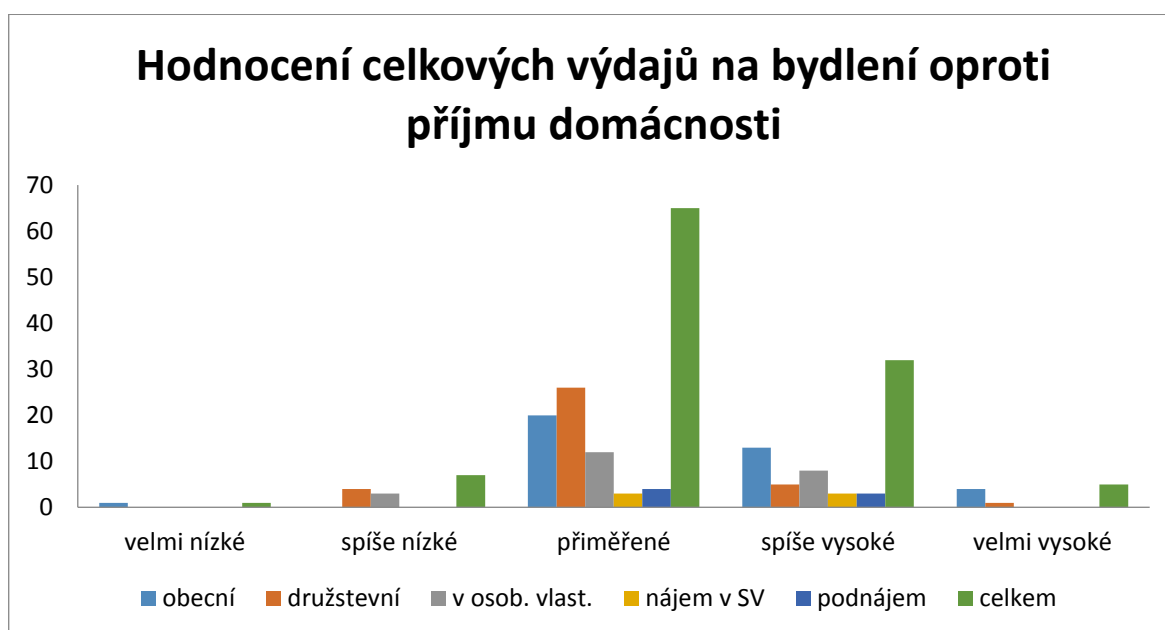
Dotazníková otázka č. 12. Jak jste spokojen/a s úrovní údržby a správy domu.



Graf 17. Měření spokojenosti s úrovní údržby a správy domu.

82 % respondentů je s úrovní údržby a správy domu velmi a spíše spokojeno, přičemž svoji spokojenost vyjádřilo 93 % z celkového počtu respondentů žijících v obecním nájemním bytě.

Dotazníková otázka č. 13. Jak se vám jeví vaše celkové výdaje na bydlení vzhledem k příjmům vaší domácnosti.



Graf 18. Hodnocení celkových výdajů na bydlení vzhledem k příjmům domácnosti.

Tab. 5. Hodnocení celkových výdajů na bydlení vzhledem k příjmům domácnosti.

<i>Typ spotřeby bydlení</i>	<i>velmi nízké</i>	<i>spíše nízké</i>	<i>přiměřené</i>	<i>spíše vysoké</i>	<i>velmi vysoké</i>
Obecní nájemní byty	3 %	0	53 %	34 %	10 %
Družstevní nájemní byty	0	11 %	72 %	14 %	3 %
Byty v osobním vlastnictví	0	13 %	52 %	35 %	0

59 % všech respondentů, 72 % respondentů žijících v družstevních nájemních bytech, 53 % respondentů žijících v obecních nájemních bytech a 52 % respondentů žijících v bytech v osobním vlastnictví, hodnotí celkové výdaje na bydlení vzhledem ke svým příjmům jako přiměřené. 29 % všech respondentů míní, že jejich celkové výdaje na bydlení jsou spíše vysoké, nejvíce (34 %) jich žije v obecních nájemních bytech.

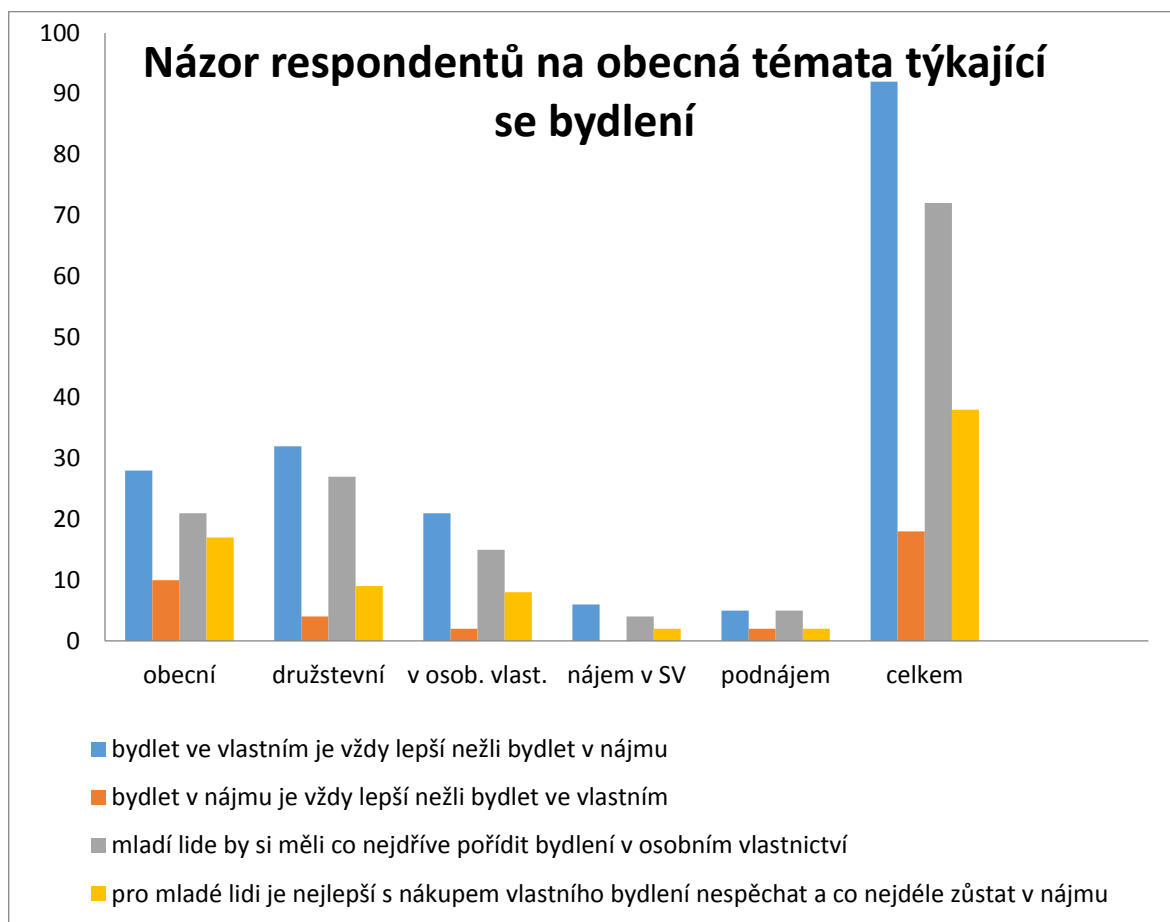
Dotazníková otázka č. 14.

Poslední položkou v tomto souboru je vyjádření subjektivního názoru respondentů na dvě obecná témata, která se týkají bydlení nájemního a vlastnického. Tento jejich názor byl zjišťován následovně.

Nyní prosím vyjádřete svůj názor na dvě obecná témata, která se týkají bydlení. Na této škále odpovědi zvolte vždy odpověď podle toho, ke kterému ze dvou protikladných výroků, máte vy osobně blíže.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	00
bydlet ve vlastním je vždy lepší nežli bydlet v nájmu.							Bydlet v nájmu je vždy lepší nežli bydlet ve vlastním.			NEVÍM

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	00
Mladí lidé by si měli co nejdříve pořídit bydlení v osobním vlastnictví						Pro mladé lidi je nejlepší s nákupem vlastního bydlení nespěchat a co nejdéle zůstat v nájmu				NEVÍM



Graf 19. Zjišťování názoru respondentů na předložená dvě obecná témata týkající se bydlení.

Převážná většina respondentů celého zkoumaného souboru (84 %) se shodla v názoru, že bydlet ve vlastním je vždy lepší, než bydlet v nájmu (hodnocení stupněm 1 – 5). S tímto názorem nesouhlasilo 26 % respondentů bydlících v obecním nájemním bytě, jednalo se zejména o starobní důchodce a osamělé matky s dětmi.

S obecným tématem, že mladí lidé by si měli co nejdříve pořídit bydlení v osobním vlastnictví, souhlasilo 65 % všech respondentů. S názorem, že pro mladé lidi je nejlepší s nákupem vlastního bydlení nespěchat a co nejdéle zůstat v nájmu, souhlasilo 45 %

respondentů bydlících v obecním nájemním bytě, 25 % respondentů bydlících v družstevním nájemním bytě a 35 % respondentů žijících v bytě v osobním vlastnictví.

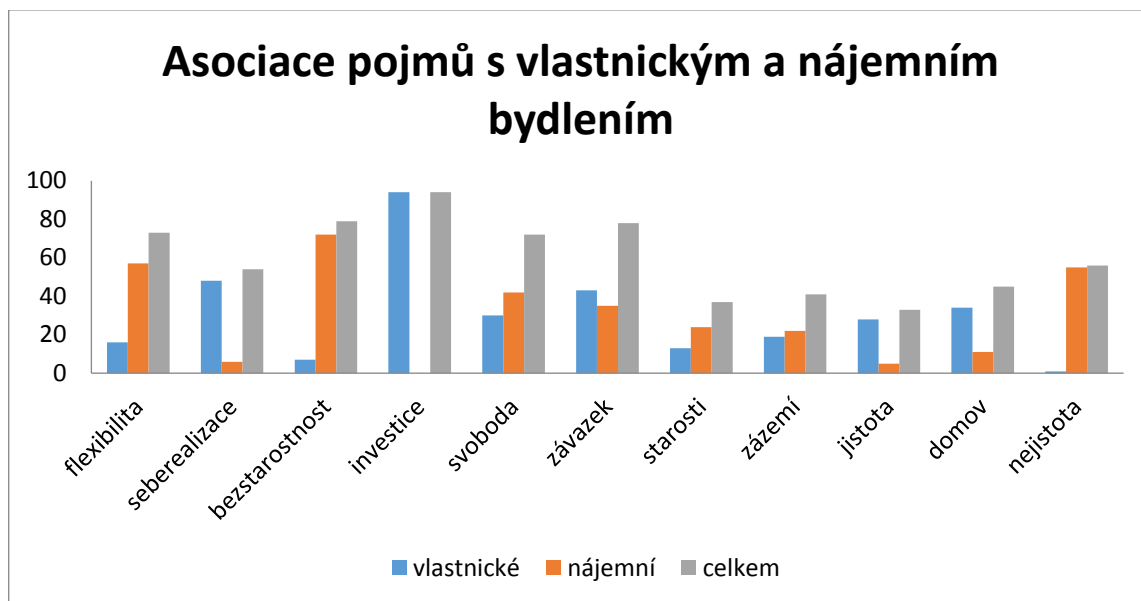
Pro mladé páry, které hodlají založit rodinu, nebo pro mladé rodiny s dětmi je problematika dostupnosti bydlení nejvíce aktuální. Osamostatnění se, založení rodiny a výchova dětí jsou nutně svázány s bezpečným, kvalitním a dlouhodobě jistým bydlením. Bydlení pro mladé rodiny představuje na úplném počátku profesní kariéry druhý krok v tzv. kariéře bydlení. Takové bydlení by na jedné straně mělo zajistit jistotu a bezpečí, na druhé straně, vzhledem k nízkému věku partnerů a pravděpodobným změnám místa zaměstnání, by mělo umožnit i relativně snadné zaměstnání (Lux, Kostelecký, Sunega, Vobecká, Sládek, 2010).

### **Dotazníková část III. Vztah vlastnictví x nájem**

V této části měli respondenti pomocí asociací pojmů dle svého pohledu identifikovat vlastnické a nájemní bydlení. Dále se vyjadřovali k pořízení si bytu do vlastnictví a z jakého důvodu tak učinili, zda se chystají odstěhovat ze současného bytu a pokud ano, jaký k tomu mají hlavní důvod.

Dotazníková otázka č. 1. Označte prosím tři pojmy, které se vám nejvíce asociují s vlastnickým bydlením a které s nájemním bydlením.

Respondentům byla předložena tabulka s pojmy flexibilita, seberealizace, bezstarostnost, investice, svoboda, závazek, starosti, zázemí, jistota, domov, nejistota. Zadáním bylo označit tři pojmy, které se jim nejvíce asociují s vlastnickým bydlením a tři pojmy s nájemním bydlením.

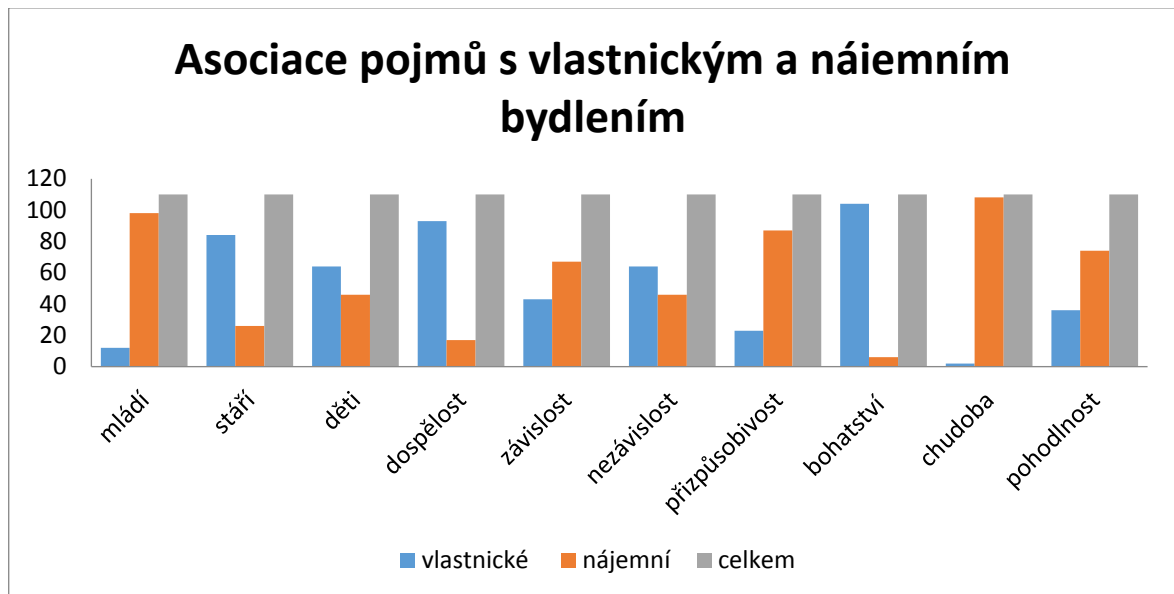


Graf 20. Měření asociace pojmů s vlastnickým a nájemním bydlení - 1.

S vlastnickým bydlením respondenti nejvíce spojovali investici (86 %), seberealizaci (44 %), závazek (39 %) a svobodu (27 %). Naopak s nájemním bydlením si nejvíce asociovali bezstarostnost (65 %), flexibilitu (52 %), nejistotu (50 %) a svobodu (38 %). Zajímavostí je, že 32 % respondentů vnímají nájemní bydlení také jako závazek.

Dotazníková otázka č. 2 – Zde prosím u každého pojmu označte, zda se vám asociuje spíše s bydlením vlastnickým nebo bydlením nájemním.

Respondentům byla předložena tabulka s pojmy mládí, stáří, děti, dospělost, závislost, nezávislost, přizpůsobivost, bohatství, chudoba, pohodlnost. Zadáním bylo u každého pojmu označit, zda se jim asociuje s bydlením vlastnickým či s bydlením nájemním.



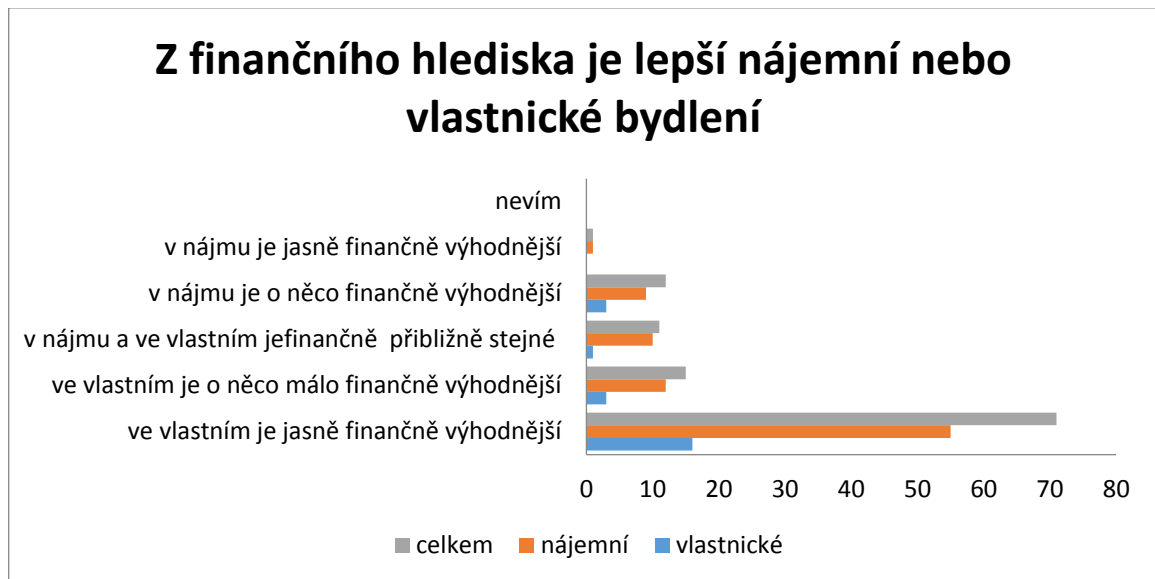
Graf 21. Měření asociace pojmů s vlastnickým a nájemním bydlení - 2.

Pro vlastnické bydlení respondenti nejčastěji označili pojmy: bohatství (95 %), dospělost (85 %), stáří (76 %), a shodně děti a nezávislost (58 %).

Pro nájemní bydlení respondenti nejčastěji označili pojmy: chudoba (98 %), mládí (89 %), přizpůsobivost (79 %) a závislost (61 %).

Dotazníková otázka č. 3. Myslíte si, že z finančního hlediska je výhodnější bydlet ve vlastním nebo v nájemním bydlení.

Respondentům byla předložena tabulka s šesti navrženými odpověďmi. Zadáním bylo zaškrtnout tu odpověď, o které se domnívají, že je z jejich pohledu správná. Při vyhodnocování tohoto zadání byli respondenti rozděleni pouze na skupinu bydlící v bytech ve vlastnictví a skupinu bydlící v bytech v nájmu.



Graf 22. Měření názoru, které bydlení, zda vlastnické či nájemní je z finančního hlediska výhodnější.

Respondenti, bydlící v bytě v osobním vlastnictví, se domnívají, že z finančního hlediska je vlastnické bydlení jasně výhodnější (70 %).

Převážná většina respondentů, bydlících v nájemním bytě, se také domnívá, že z finančního hlediska je vlastnické bydlení jasně výhodnější (63 %).

Dotazníková otázka č. 4. Pořídil/a jste si byt do osobního nebo družstevního vlastnictví v posledních pěti letech.



Graf 23. Zjišťování skutečnosti koupě bytu do vlastnictví v posledních pěti letech.

26 % respondentů si v posledních pěti letech pořídilo byt do osobního vlastnictví.



Dotazníková otázka č. 5 – Jedná se o váš první vlastní byt.

Všichni respondenti, kteří v předcházející otázce uvedli, že si v posledních pěti letech pořídili byt do vlastnictví, se shodují v tom, že se jedná o jejich první vlastnické bydlení.

Dotazníková otázka č. 6. Proč jste se rozhodl/a koupit byt do osobního vlastnictví.

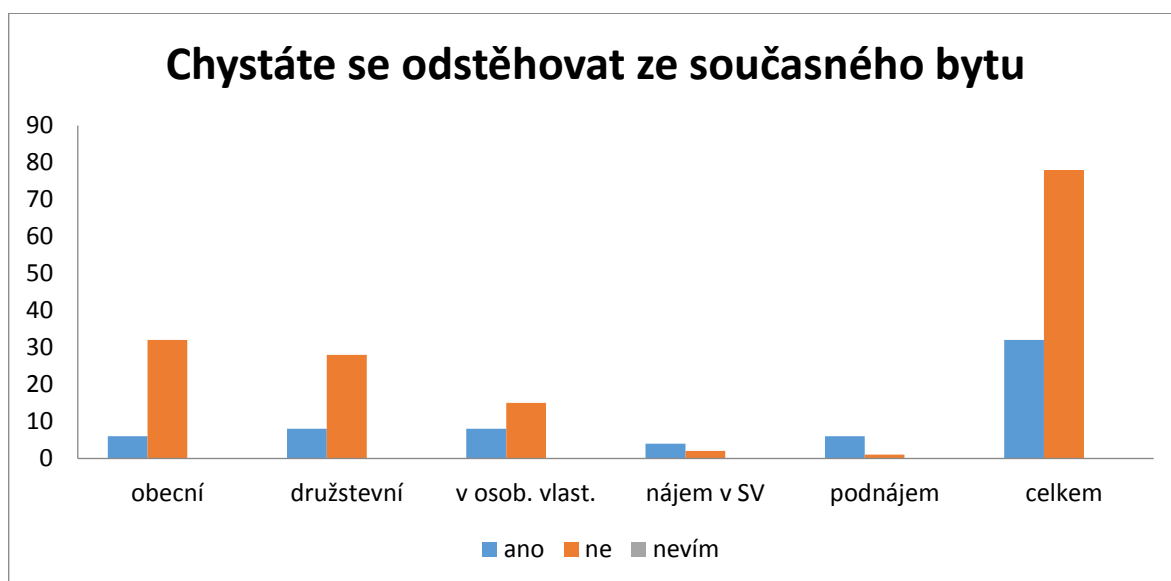
Respondentům byla předložena tabulka s nabídkou 14 možných variant odpovědí. Zadáním bylo zaškrtnout pravdivý důvod v nabídce, pokud by tato varianta v nabídnutých možnostech chyběla, měli respondenti svůj důvod vypsát.



Graf 24. Zjištění důvodu pořízení si bytu do osobního vlastnictví.

41 % respondentů si pořídila byt do vlastnictví, protože má rodinu a je pro ně mít vlastní byt důležité. 38 % respondentů uvedlo, že byla ideální doba na investici do bydlení, 10 % respondentů se podřídilo rozhodnutí rodiny, pro 7 % respondentů bylo bydlení v nájmu příliš drahé a pro zbývající 4 % byla hlavním důvodem pořízení si bytu do vlastnictví existence stabilního zaměstnání a přání nikam se nestěhovat.

Dotazníková otázka č. 7. Chystáte se v dohledné době odstěhovat ze současného bytu.

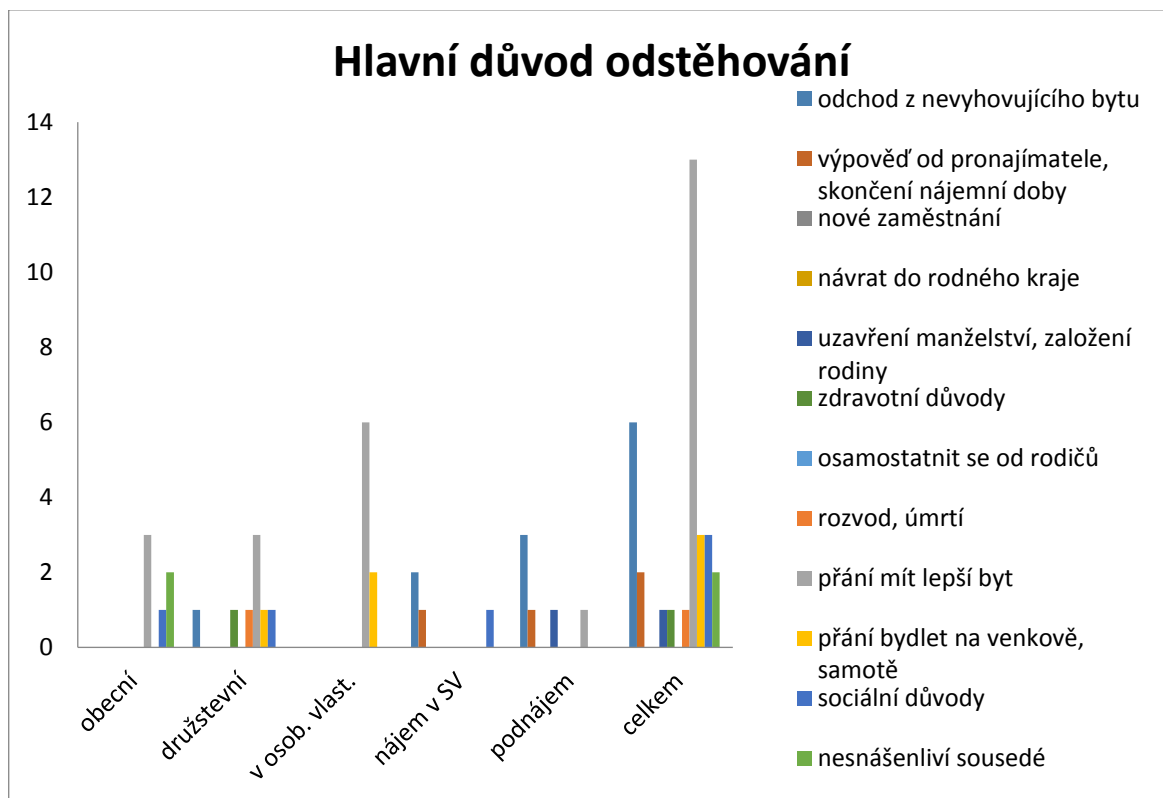


Graf 25. Zjišťování úmyslu stěhování se ze současného bytu.

71 % respondentů nemá v úmyslu se v dohledné době ze svého současného bytu odstěhovat. Stěhování plánuje 35 % ze všech respondentů bydlících v bytě v osobním vlastnictví, 22 % ze všech respondentů bydlících v družstevním nájemním bytě a 16 % ze všech respondentů bydlících v obecním nájemním domě.

Dotazníková otázka č. 8. Jaký je důvod vašeho stěhování ze současného bytu.

Respondentům byla předložena tabulka s nabídkou 14 možných variant odpovědí. Zadáním bylo zaškrtnout pravdivý důvod v nabídce, pokud by tato varianta v nabídnutých možnostech chyběla, měli respondenti svůj důvod vypsát.



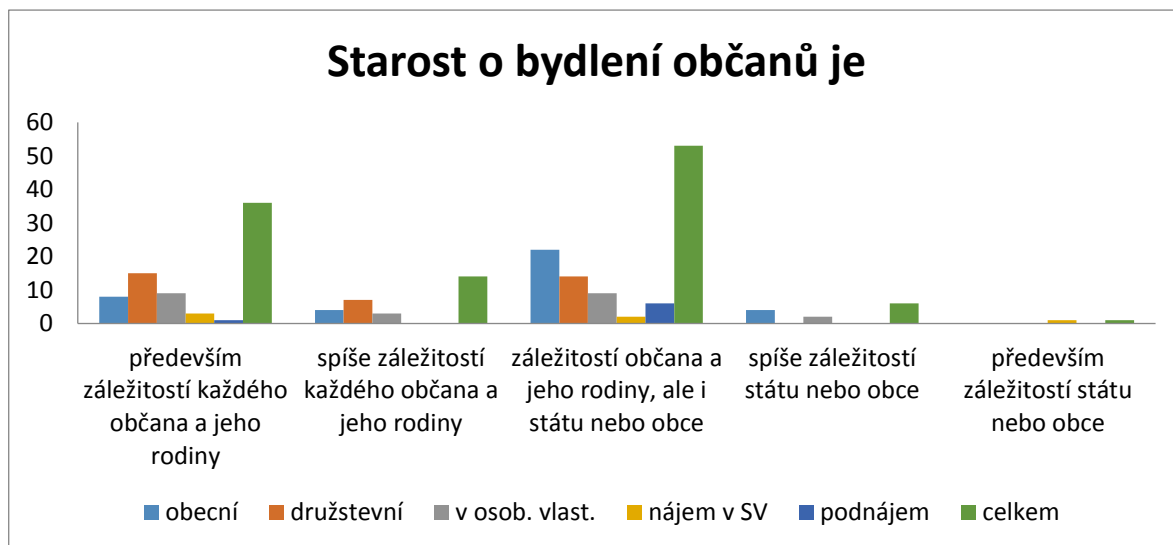
Graf 26. Zjišťování hlavního důvodu odstěhování se ze současného bytu.

Jak jsme zjistili z předchozí otázky, chystá se v dohledné době odstěhovat ze současného bytu celkem 32 respondentů. Z toho 13 respondentů má přání získat lepší byt, 6 respondentů míní odejít z nevyhovujícího bytu, u 3 respondentů jsou důvodem stěhování sociální důvody, 3 respondenti touží bydlet na venkově, 2 respondenti zdůvodňují své stěhování nesnášenlivými sousedy, 2 respondenti jsou nuceni se vystěhovat z důvodu výpovědi z nájmu bytu od majitele, ze zdravotních důvodů, z důvodu uzavření manželství a z důvodu rozvodu se míní odstěhovat vždy 1 respondent.

#### Dotazníková část IV. Role státu

V této poslední dotazníkové části jsme se zaměřili na názor respondentů na to, jakou roli v bydlení svých občanů by měl zastávat stát. Názor byl zjišťován pomocí tří otázek, u kterých byly vždy respondentům nabídnuty na výběr možnosti odpovědí. Zadáním bylo označit tu odpověď, která nejlépe vystihuje jejich názor.

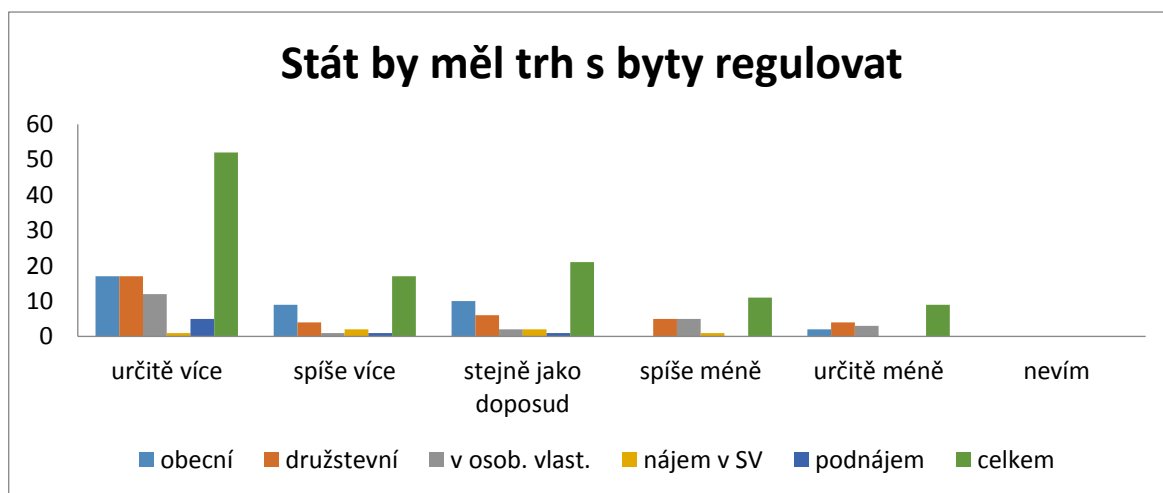
Dotazníková otázka č. 1. Označte, který z následujících výroků vystihuje váš názor.



Graf 27. Zjištění názoru respondentů na úlohu státu v obstarávání bydlení pro občany.

48 % respondentů je přesvědčeno, že starost o bydlení občanů je záležitostí občana a jeho rodiny, ale i státu nebo obce. Nejvíce se s tímto názorem ztotožňují respondenti žijící v obecním nájemním bytě. 33 % respondentů se domnívá, že starost o bydlení občanů je především záležitostí každého občana a jeho rodiny. Tento názor mají především respondenti žijící v družstevním nájemním bytě. 13 % respondentů je toho názoru, že starost o bydlení je spíše záležitostí každého občana a jeho rodiny.

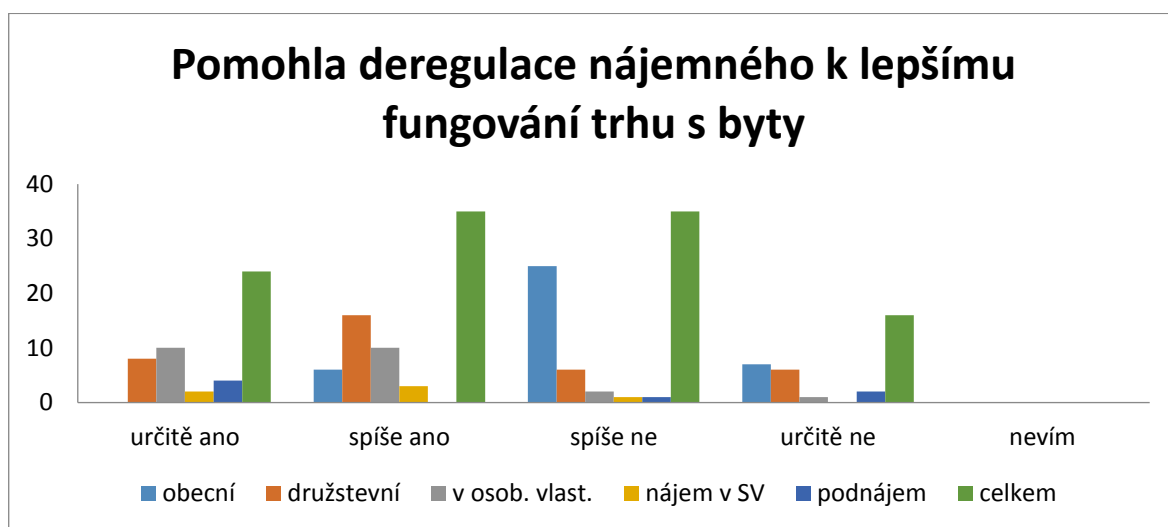
Dotazníková otázka č. 2. Máte pocit, že stát by měl trh s byty regulovat více či méně než v současnosti.



Graf 28. Zjištění názoru respondentů na regulaci trhu s byty státem.

Nejvíce respondentů (47 %) má pocit, že by stát měl trh s byty regulovat určitě více než doposud. 19 % respondentů se domnívá, že státní regulace trhu s byty by měla být stejná jako doposud a 16 % respondentů by uvítalo spíše větší regulaci státu na trhu s byty. To znamená, že 82 % respondentů si přeje i nadále státní regulaci trhu s byty.

Dotazníková otázka č. 3. V České republice skončila deregulace nájemného. Myslíte si, že deregulace nájemného pomohla k lepšímu fungování trhu bydlení v naší zemi.



Graf 29. Zjištění názoru, zda deregulace nájemného pomohla k lepšímu fungování trhu s byty.

54 % respondentů si myslí, že deregulace nájemného určitě nebo spíše pomohla k lepšímu fungování trhu s byty. Nejvíce jsou o tomto názoru přesvědčeni respondenti bydlící v družstevním nájemním bytě a v bytě v osobním vlastnictví. Naopak 84 % respondentů bydlících v obecním nájemním bytě se domnívá, že deregulace nájemného spíše nebo určitě k lepšímu fungování trhu s byty nepomohla.

## 5.6 Vyhodnocení hypotéz

### Test dobré shody

Základem tohoto často užívaného testu je možnost roztrždit výsledky náhodného výběru jednoznačným a vyčerpávajícím způsobem do určitého počtu navzájem se nepřekrývajících se tříd. Nulová hypotéza pak vyjadřuje teoretické pravděpodobnosti obsazení těchto tříd a porovnává se se skutečnými výběrovými výsledky. Odtud také název test dobré shody.

Problematika tohoto testu může mít dvě podoby. Buď nulová hypotéza  $H_0$  je udána některým standardním rozdělením náhodné veličiny, které známe z počtu pravděpodobností (Poissonovo, normální, exponenciální či řada jiných), anebo obecněji hypotézu  $H_0$  tvoří jakékoliv teoretické rozdělení pravděpodobností, které může být formulováno intuitivně (Cyhelský, Kahounová, Hindls, 2001).

Příkladem nulové hypotézy pak může být:

$H_0$ : Rozdělení jevů podle veličiny A je u jevů s různými hodnotami podle veličiny B stejné.

Alternativní hypotéza je pak opakem nulové hypotézy  $H_1$  not  $H_0$  v tomto případě:

$H_1$ : Rozdělení jevů podle veličiny A není u jevů s různými hodnotami podle veličiny B stejné.

Testem dobré shody je možné ověřit, zda uspořádání v kontingenční tabulce, není od uspořádání v případě nezávislosti jen náhodně odchýleno.

Tab. 6. Příklad kontingenční tabulky

	B <sub>1</sub>	B <sub>2</sub>	...	B <sub>s</sub>	Celkem
A <sub>1</sub>	$n_{1,1}$	$n_{1,2}$	...	$n_{1,s}$	$r_1$
A <sub>2</sub>	$n_{2,1}$	$n_{2,2}$	...	$n_{2,s}$	$r_2$
...	...	...	...	...	...
A <sub>r</sub>	$n_{r,1}$	$n_{r,2}$	...	$n_{r,s}$	$r_s$
Celkem	$s_1$	$s_2$	...	$s_r$	$n$

Je-li testována hypotéza, že sledované dvě veličiny jsou nezávislé, použije se jako testové kritérium statistika

$$G = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}},$$

kde  $r$  je počet řádků,  $s$  je počet sloupců,  $n_{ij}$  jsou skutečné četnosti,  $n'_{ij}$  jsou očekávané četnosti v případě nezávislosti (hypotetické četnosti), které se vypočítají podle vzorce

$$n'_{ij} = \frac{r_i \cdot s_j}{n}.$$

Veličina  $G$  má při platnosti hypotézy o nezávislosti a při dostatečně velkém počtu pozorování (aby  $n'_{ij} \geq 5$ ) přibližně chí-kvadrát rozdělení s  $\nu = (r-1) \cdot (s-1)$  stupni volnosti (někdy se uvádí mírnější požadavek, aby  $n'_{ij} \geq 1$  a alespoň pro 80 % polí v tabulce platilo  $n'_{ij} \geq 5$ ). Hypotéza o nezávislosti na hladině významnosti  $\alpha$  se zamítá, pokud hodnota testovaného kritéria překročí kvantil  $\chi^2_{1-\alpha}(\nu)$  chí-kvadrát rozdělení, nebo je-li minimální hladina významnosti pro zamítnutí testované hypotézy ( $P$ -hodnota testu) nižší než  $\alpha$  (Marek a kol., 2005).

Sílu (intenzitu) závislosti dvou kategoriálních proměnných lze hodnotit například Pearsonovým koeficientem kontingence

$$C = \sqrt{\frac{G}{G+n}},$$

který je v případě nezávislosti roven nule. Při stejném  $n$ ,  $r$  a  $s$  odpovídá jeho vyšší hodnota těsnější závislosti veličin. Interpretaci koeficientu však komplikuje skutečnost, že maximum závisí na rozměrech kontingenční tabulky, neboť

$$C_{\max} = \sqrt{(m-1)/m}, \text{ kde } m = \min(r, s).$$

Se zvyšujícím se počtem řádků a sloupců tabulky se maximum koeficientu přibližuje k jedné.

Jinou možností je použití Cramérova koeficientu kontingence

$$V = \sqrt{\frac{G}{n \cdot (m-1)}},$$

který je v případě nezávislosti také roven nule. V případě pevné závislosti, tj. vzájemně jednoznačného přiřazení variant obou veličin je roven jedné.

**Testování hypotéz**

**H<sub>0</sub>**: Rozdělení respondentů podle dosaženého vzdělání je u osob žijících v bytech v osobním vlastnictví, v obecních nájemních bytech a v družstevních nájemních bytech stejné.

**H<sub>1</sub>**: Rozdělení respondentů podle dosaženého vzdělání není u osob žijících v bytech v osobním vlastnictví, v obecních nájemních bytech a v družstevních nájemních bytech stejné.

Tab. 7. Kontingenční tabulka typ bytu, dosažené vzdělání.

typ bytu	základní	vyučení	střední bez maturity	střední s maturitou	vyšší odborné	vysokoškolské Bc.	vysokoškolské Mgr., vyšší	Celkem
obecní	4	4	4	15	2	1	8	38
družstevní	0	4	3	17	1	1	10	36
v osob. vlast.	2	4	1	8	2	1	5	23
celkem	6	12	8	40	5	3	23	97

Na základě dat z kontingenční tabulky dopočítáme tabulku očekávaných četností.

Tab. 8. Tabulka očekávaných četností pro typ bytu, dosažené vzdělání.

typ bytu	základní	vyučení	střední bez maturity	střední s maturitou	vyšší odborné	vysokoškolské Bc.	vysokoškolské Mgr., vyšší
obecní	2,351	4,701	3,134	15,670	1,959	1,175	9,010
družstevní	2,227	4,454	2,969	14,845	1,856	1,113	8,536
v osob. vlast.	1,423	2,845	1,897	9,485	1,186	0,711	5,454

Pomocí výše uvedeného vzorce pro výpočet hodnoty  $G$ , získáme následující výsledek:

$$G = 6,987.$$

Při hladině významnosti 5 % a 12 stupních volnosti je kvantil chí-kvadrát rozdělení

$$\chi^2_{0,95}(12) = 21,02606.$$

Neboť hodnota  $G$  nepřekročila hodnotu  $\chi^2_{0,95}(12)$  hypotézu o nezávislosti nezamítáme.

**Z Pearsonova koeficientu kontingence i z Cramérova koeficientu kontingence je patrné, že závislost takřka neexistuje.**



$$C = \sqrt{\frac{6,987}{6,987 + 97}} = 0,0672$$

$$C_{\max} = \sqrt{(3-1)/3} = 0,544$$

$$V = \sqrt{\frac{6,987}{97 \cdot (3-1)}} = 0,0360$$

Z dotazníkového šetření i uvedeného výpočtu vyplývá, že vzdělanostní struktura respondentů není závislá na právní formě bydlení. **H0 byla verifikována.**

**H0:** Rozdělení respondentů podle příjmu je u osob žijících v bytech v osobním vlastnictví, v obecních nájemních bytech a v družstevních nájemních bytech stejné.

**H2:** Rozdělení respondentů podle příjmu není u osob žijících v bytech v osobním vlastnictví, v obecních nájemních bytech a v družstevních nájemních bytech stejné.

Princip vyhodnocení je stejný jako v předchozím případě a tudíž zde již nebude uvedena tabulka očekávaných hodnot, ale pouze kontingenční tabulka.

Tab. 9. Kontingenční tabulka typ bytu, příjem.

typ bytu	0-9 000 Kč	9 001- 15 500 Kč	15 501- 23 000 Kč	23 001- 29 000 Kč	29 001- 35 000 Kč	35 001- 45 000 Kč	45 001- 55 000 Kč	55 001 a více	Celkem
obecní	4	11	12	9	0	1	0	1	38
družstevní	2	7	5	10	5	7	0	0	36
v osob. vlast.	1	3	7	2	2	7	1	0	23
celkem	7	21	24	21	7	15	1	1	97

Opět se dopočítá hodnota  $G$  a porovná se s  $\chi^2_{0,95}(14) = 23,68478$

$$G = 25,544$$

Neboť hodnota  $G$  překročila hodnotu  $\chi^2_{0,95}(14)$  hypotéza o nezávislosti se zamítá a přijímá se alternativní hypotéza H2.

Z Pearsonova koeficientu kontingence i z Cramérova koeficientu kontingence je vidět, že závislost mezi příjmy a typem bytu je zřejmá.

$$C = \sqrt{\frac{25,544}{25,544 + 97}} = 0,45656$$

$$C_{\max} = \sqrt{(3-1)/3} = 0,544$$

$$V = \sqrt{\frac{25,544}{97 \cdot (3-1)}} = 0,36286$$

Dotazníkové šetření a uvedený výpočet nám ukázal, že respondenti bydlící v obecních nájemních bytech mají k dispozici nižší měsíční finanční částku na domácnost, než respondenti z družstevních nájemních bytů a bytů v osobním vlastnictví. **H0 byla falzifikována a alternativní H2 verifikována.**

**H3:** U domácností respondentů bydlících v obecních nájemních bytech bude míra zatížení výdaje na bydlení vzhledem k příjmu domácnosti nejvyšší.

### Výpočet míry zatížení výdajů na bydlení vzhledem k příjmu domácnosti

Výpočet míry zatížení výdajů na bydlení vzhledem k příjmu domácnosti je popsán následujícími kroky:

Výpočet poměru nákladů na bydlení vůči celkovým příjmům domácnosti pro jednotlivé respondenty. Tento poměr je pak zobrazen jako procento z celkových příjmů. Jako příjem domácnosti byl brán v úvahu průměr dvou krajních hodnot z daného intervalu. V případě hodnot 9 000 Kč a méně byla zvolena hodnota 9 000 a v případě 55 000 Kč a více byla zvolena hodnota 55 000 Kč.

Z takto vzniklých procentuálních vyjádření nákladů na bydlení vůči celkovým příjmům byly vypočítány aritmetické průměry za jednotlivé typy bytů.

Výsledky pak reprezentuje následující tabulka:

Tab. 10. Míra zatížení výdajů na bydlení vzhledem k příjmu domácnosti.

typ bytu	míra zatížení
obecní nájemní byty	41,10%
družstevní nájemní byty	32,69%
byty v osobním vlastnictví	29,02%

I když z dotazníkového šetření bylo patrné, že měsíční finanční částka vydávaná na bydlení je u všech právních forem bydlení srovnatelná, z tabulky vyplývá, že největší zatížení nesou obyvatelé obecních nájemních bytů. **H3 byla verifikována.**

**H4:** Většina respondentů bude preferovat vlastnické bydlení oproti nájemnímu.

Tab. 11. Porovnání názoru respondentů na vlastnické a nájemní bydlení.

typ bytu	bydlet ve vlastním je vždy lepší nežli bydlet v nájmu	bydlet v nájmu je vždy lepší nežli bydlet ve vlastním	mladí lidé by si měli co nejdříve pořídit bydlení v osobním vlastnictví	pro mladé lidi je nejlepší s nákupem vlastního bydlení nespěchat a co nejdéle zůstat v nájmu
obecní	28	10	21	17
družstevní	32	4	27	9
v osob. vlast.	21	2	15	8
nájem v SV	6	0	4	2
podnájem	5	2	5	2
<b>celkem</b>	<b>92</b>	<b>18</b>	<b>72</b>	<b>38</b>

Tab. 12. Porovnání nájemního a vlastnického bydlení z hlediska finanční výhodnosti.

typ bydlení	ve vlastním je jasně finančně výhodnější	ve vlastním je o něco málo finančně výhodnější	v nájmu a ve vlastním je finančně přibližně stejné	v nájmu je o něco finančně výhodnější	v nájmu je jasně finančně výhodnější	nevím
vlastnické	16	3	1	3	0	0
nájemní	55	12	10	9	1	0
<b>celkem</b>	<b>71</b>	<b>15</b>	<b>11</b>	<b>12</b>	<b>1</b>	<b>0</b>

Z tabulky 11 a 12 jednoznačně vyplývá, že respondenti preferují vlastnické bydlení oproti nájemnímu. **H4 byla verifikována.**

**H0:** Rozdělení respondentů podle spokojenosti se správou a údržbou domu je u osob žijících v bytech v osobním vlastnictví, v obecních nájemních bytech a v družstevních nájemních bytech stejné.

**H5:** Rozdělení respondentů podle spokojenosti se správou a údržbou domu není u osob žijících v bytech v osobním vlastnictví, v obecních nájemních bytech a v družstevních nájemních bytech stejné.

Tab. 13. Kontingenční tabulka typ bytu, spokojenost se správou a údržbou.

typ bytu	velmi spokojen/a	spíše spokojen/a	spíše nespokojen/a	velmi nespokojen/a	celkem
obecní	20	17	1	0	38
družstevní	3	23	7	3	36
v osob. vlast.	5	11	5	2	23
celkem	28	51	13	5	97

Stejně jako v předchozích se dopočítá hodnota  $G$  a porovná se s  $\chi^2_{0,95}(6) = 12,59158$

$$G = 23,204$$

Neboť hodnota  $G$  překročila hodnotu  $\chi^2_{0,95}(6)$  hypotéza o nezávislosti se zamítá a přijímá se alternativní hypotéza H5.

**Z Pearsonova koeficientu kontingence i z Cramérova koeficientu kontingence je vidět, že závislost mezi spokojeností se správou a údržbou domu a typem bytu existuje.**

$$C = \sqrt{\frac{23,204}{23,204 + 97}} = 0,4394$$

$$C_{\max} = \sqrt{(3-1)/3} = 0,544$$

$$V = \sqrt{\frac{25,544}{97 \cdot (3-1)}} = 0,3458$$

Zde jsme zjišťovali spokojenost respondentů se správou a údržbou domu. Z dotazníkového šetření a z předmětného výpočtu je zřejmé, že spokojenost se správou a údržbou domu je závislá na právní formě bydlení. V našem případě jsou nejspokojenější respondenti bydlící v obecních nájemních bytech. **H0 byla falzifikována a alternativní H5 verifikována.**

H0: Rozdělení respondentů podle spokojenosti s cenou bydlení je u osob žijících v bytech v osobním vlastnictví, v obecních nájemních bytech a v družstevních nájemních bytech stejné.

H6: Rozdělení respondentů podle spokojenosti s cenou bydlení není u osob žijících v bytech v osobním vlastnictví, v obecních nájemních bytech a v družstevních nájemních bytech stejné.

Tab. 14. Kontingenční tabulka typ bytu, spokojenost s cenou bydlení.

typ bytu	velmi nízké	spíše nízké	přiměřené	spíše vysoké	velmi vysoké	celkem
obecní	1	0	20	13	4	38
družstevní	0	4	26	5	1	36
v osob. vlast.	0	3	12	8	0	23
celkem	1	7	58	26	5	97

Jak již bylo provedeno v předchozích případech i zde se vypočítají příslušné statistické ukazatele.

$$G = 14,8846$$

Neboť hodnota  $G$  nepřekročila hodnotu  $\chi^2_{0,95}(8) = 15,50731$  hypotéza H0 o nezávislosti se nezamítá.

**Z Pearsonova koeficientu kontingence i z Cramérova koeficientu kontingence je však patrné, že drobná závislost mezi spokojeností s cenou a typem bytu existuje.**

$$C = \sqrt{\frac{14,8846}{14,8846 + 97}} = 0,3647$$

$$C_{\max} = \sqrt{(3-1)/3} = 0,544$$

$$V = \sqrt{\frac{14,8846}{97 \cdot (3-1)}} = 0,2770$$

S cenou bydlení, jak vyplývá z uvedeného výpočtu, jsou nejméně spokojeni respondenti bydlící v obecních nájemních bytech. Znamená to tedy, že **H0 byla falzifikována a alternativní H6 verifikována.**

## 5.7 Vyhodnocení základní výzkumné otázky

**Jsou nájemci obecních nájemních bytů s úrovní svého bydlení spokojeni?**

*Spokojenost nájemců obecních nájemních bytů s úrovní svého bydlení jsme měřili pomocí těchto otázek:*

- 1.) Otázkou č. 8 z dotazníkové části II. Bytová situace jsme požádali respondenty ze zkoumaného souboru o zhodnocení celkové spokojenosti se svým bydlením. Tuto přímou otázku jsme položili zcela záměrně, protože hodnocení celkové spokojenosti se současným bydlením je subjektivní prožitek závislý na mnoha okolnostech. K měření celkové spokojenosti s bydlením jsme použili číselnou řadu (známky) 1 – 10, kde 1 znamená velmi spokojen/a, 10 velmi nespokojen/a.
- 2.) Otázkou č. 11 ze stejné dotazníkové sekce jsme se ptali na spokojenost s celkovou rozlohou bytu vzhledem k počtu členů v domácnosti.
- 3.) Otázkou č. 12 ze stejné dotazníkové sekce jsme zjišťovali spokojenost respondentů se správou a údržbou domu.

**Zjištění:**

- 1.) 87 % respondentů bydlících v obecních nájemních bytech hodnotilo svoji spokojenost se současným bydlením známkou 1 – 5, to znamená, že jsou velmi a spíše spokojeni.
- 2.) 87 % respondentů žijících v obecních nájemních bytech se vyjádřilo jako velmi spokojeni a spíše spokojeni s celkovou rozlohou bytu vzhledem k počtu členů v domácnosti.
- 3.) 93 % respondentů žijících v obecních nájemních bytech je spokojeno se správou a údržbou domu.

**Závěrem lze tedy konstatovat, že i když respondenti bydlící v obecních nájemních bytech nesou největší zatížení výdajů na bydlení vzhledem k příjmu domácnosti, jsou s úrovní svého bydlení spokojeni.**

## **ZÁVĚR**

Uspokojování potřeby bydlení je významnou sociální a politickou otázkou. Spokojenost občanů s bydlením je jedním z faktorů předpokladu politické stability a ekonomického rozvoje společnosti. Spotřeba bydlení je jednou ze základních funkcí každé obce, její úroveň má zásadní vliv na její fungování a rovněž ovlivňuje její atraktivitu. Proto ovlivňovat kvalitu a strukturu svého bytového fondu by mělo být zájmem každé obce.

Cílem této diplomové práce bylo zprostředkovat čtenáři pohled na problematiku spotřeby bydlení, především bydlení nájemního a vlastnického v bytových domech, které tvoří nejčastější právní formu bydlení. Struktura práce je tematicky rozdělena do pěti kapitol. První čtyři kapitoly jsou věnovány teoretickým východiskům a základním pojmům. Je zde popsána historie vzniku a vývoje lidského obydlí, objasněna diferenciaci a industriální urbanizace v souvislosti s vývojem měst, zájem jsme věnovali též kvalitě života jedince, konzumerizmu a posléze jsme ve čtvrté kapitole rozebrali specifika bydlení v postmoderní společnosti. Teoretické poznatky jsme získali prostudováním odborné literatury a dostupných internetových zdrojů. Pátou kapitolou je praktická část, která řeší samotné výzkumné šetření. Předmětem výzkumného šetření bylo ověření, zda úroveň spotřeby bydlení již nyní významnějším způsobem diferencuje domácnosti do specifických segmentů. Provedení analýz s cílem získat informaci o tom, zda existují známky propojení sociální stratifikace (zejména podle příjmu domácnosti) a spotřeby bydlení (zejména podle právního typu bydlení a míry zatížení). Provést segmentaci domácností podle vybraných právních forem bydlení, jejich příjmu a míry zatížení, tj. podle toho, kolik ze svých příjmů vynaloží na své bydlení. Zabývali jsme se třemi vybranými právními formami bydlení a to byty v osobním vlastnictví, obecními nájemními byty a družstevními nájemními byty. Výzkumné šetření mělo kvantitativní charakter s cílem získat objektivní výsledek. Bylo orientováno na reduktivní zkoumání reprezentativního souboru. Vzhledem k tématu práce jsme použili dvě hlavní metody, deskriptivní a metodu komparace. K vyhodnocení stanovených hypotéz jsme použili test dobré shody.

Dotazníkové šetření probíhalo v prosinci roku 2014 ve městě Brně, v městské části Starý Lískovec a zúčastnilo se jej 110 respondentů bydlících v obecních a družstevních nájemních bytech a v bytech v osobním vlastnictví. Strukturace zkoumaného souboru zohlednila diferenciaci jednotlivých skupin ve věkovém rozpětí 22 – 85 let.

Vzhledem k tomu, že se v dotaznících objevily i právní formy bydlení – podnájem na základě podnájemní smlouvy - 6 % a nájem v bytě v soukromém vlastnictví - 5 % z celkového počtu 110 respondentů, považujeme jejich výskyt počtů za statisticky bezvýznamný. A protože cílem předkládané diplomové práce nebylo ověřovat úroveň spotřeby bydlení těchto právních forem bydlení, byla tato data zpracována pouze statisticky a širěji jsme s nimi nepracovali.

K dosažení cíle této diplomové práce jsme stanovili:

### **1. Hypotézy**

**H0:** Rozdělení respondentů podle dosaženého vzdělání JE u osob žijících v bytech v osobním vlastnictví, v obecních nájemních bytech a v družstevních nájemních bytech stejné.

**H1:** Rozdělení respondentů podle dosaženého vzdělání NENÍ u osob žijících v bytech v osobním vlastnictví, v obecních nájemních bytech a v družstevních nájemních bytech stejné.

**H0 byla verifikována.**

**H0:** Rozdělení respondentů podle příjmu JE u osob žijících v bytech v osobním vlastnictví, v obecních nájemních bytech a v družstevních nájemních bytech stejné.

**H2:** Rozdělení respondentů podle příjmu NENÍ u osob žijících v bytech v osobním vlastnictví, v obecních nájemních bytech a v družstevních nájemních bytech stejné.

**H0 byla falzifikována a alternativní H2 verifikována.**

**H3:** U domácností respondentů bydlících v obecních nájemních bytech bude míra zatížení výdaje na bydlení vzhledem k příjmu domácnosti nejvyšší.

**H3 byla verifikována.**

**H4:** Většina respondentů bude preferovat vlastnické bydlení oproti nájemnímu.

**H4 byla verifikována.**

**H0:** Rozdělení respondentů podle spokojenosti se správou a údržbou domu JE u osob žijících v bytech v osobním vlastnictví, v obecních nájemních bytech a v družstevních nájemních bytech stejné.



**H5:** Rozdělení respondentů podle spokojenosti se správou a údržbou domu NENÍ u osob žijících v bytech v osobním vlastnictví, v obecních nájemních bytech a v družstevních nájemních bytech stejné.

**H0 byla falzifikována a alternativní H5 verifikována.**

**H0:** Rozdělení respondentů podle spokojenosti s cenou bydlení JE u osob žijících v bytech v osobním vlastnictví, v obecních nájemních bytech a v družstevních nájemních bytech stejné.

**H6:** Rozdělení respondentů podle spokojenosti s cenou NENÍ u osob žijících v bytech v osobním vlastnictví, v obecních nájemních bytech a v družstevních nájemních bytech stejné.

**H0 byla falzifikována a alternativní H6 verifikována.**

## **2. Základní výzkumnou otázku**

**Jsou nájemci obecních nájemních bytů s úrovní svého bydlení spokojeni?**

**Výzkumným šetřením bylo zjištěno, že i když respondenti bydlící v obecních nájemních bytech nesou největší zatížení výdajů na bydlení vzhledem k příjmu domácnosti, jsou s úrovní svého bydlení spokojeni.**

Z představených výsledků práce vyplývá, že úroveň spotřeby bydlení diferencuje domácnosti do specifických segmentů. Z provedených analýz jsme získali informaci o tom, že existují známky propojení sociální stratifikace podle příjmu domácnosti a podle spotřeby bydlení, zejména podle právního typu bydlení a míry zatížení.

Význam obecního nájemního bydlení bývá v celkové struktuře bytového hospodářství často velmi podceňován. V 90. letech minulého století, tedy v době, kdy nízké nájemné neposkytovalo prostředky k řádné správě a údržbě bytového fondu, se ho obce formou živelné privatizace začaly zbavovat. Řada obcí si ve svém vlastnictví ponechala jen malý počet bytů, které jim v dnešní době nedokážou pokrýt ani potřebu bydlení pro sociálně potřebné občany. Je to důsledek absence vlastní koncepce bytové politiky s dlouhodobým výhledem. Celkově lze konstatovat, že došlo k hlubokému podcenění významu a funkce

nájemního bydlení. Transformace bytového hospodářství na tržní vztahy vyžaduje zachování rozumné proporce mezi vlastnickým a nájemním bydlením. Nájemní sektor totiž plní tři nezastupitelné funkce:

1. zajišťuje bydlení pro domácnosti, které ani v budoucnu nebudou schopny si pořídit vlastnické bydlení,
2. je důležitou podmínkou pro mobilitu pracovních sil,
3. především v rámci obecního nájemního bytového fondu je možné uspokojivě řešit i problém sociálního bydlení.

Výsledky této práce by mohly najít uplatnění v prostředí obecních a městských úřadů a dalších institucí, které vlastní a spravují bytový fond.

## SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BAHRDT, H., P., 1960. „*Nachbarschaft oder Urbanität*“. *Bauwelt*. s.51–52. 1467 – 1470.

BAKOVÁ, L., HLAVÁČ, J., REKTOŘÍK, J., VALIŠ, K., 1997. *Bydlení*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-1586-1.

BAUMAN, Z., 2001. *Consuming Life*. *Journal of Consumer Culture* [online]. Dostupné z <http://sociology.edublogs.org/files/2014/10/zygmunt-bauman-conzuming-life-2001-journal-of-consumer-culture.pdf>.

BAUMAN, Z., 2005. *Work, consumerism and the new poor*. Maidenhead, New York, Open University Press, McGraw-Hill Education, McGraw-Hill House, Two Penn Plaza.

BECK, U., 2004. *Riziková společnost. Na cestě k jiné moderně*. Překlad: Otakar Vochoč. Praha: SLON. ISBN 80-86429-32-6.

BERANOVÁ, M., 1988. *Slované*. Praha: Panorama.

BERGER, P., L., LUSKMANN, T., 1999. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Praha: Centrum pro studium demokracie. ISBN 8085959461.

BRDEK, M. a kol., 2002. *Trendy v evropské sociální politice*. Praha: ASPI

BUKOVSKÝ, J., HAAS, F., 1991. *Dějiny stavitelství. Přehled vývoje architektury a stavebnictví*. Brno: Nakladatelství Vysokého učení technického v Brně. ISBN 802140287-3.

BURGESS, E., W., 1925. *The Growth of the City: an Introduction to a Research Project*. In: LeGates, R. T., Stout, F. eds. (1996): *The City Reader*. Routledge, London and New York, s. 89-97.

BŮŽEK, V. a kol., 2010. *Společnost českých zemí v raném novověku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

CARTER, H., 1995. *The Study of Urban Geography*. 4th. ed., London: Edward Arnold. ISBN-10 0470235349. ISBN-13 978-0470235348.

COHEN, R. a KENNEDY, P. 2000. *Global Sociology*. Basingstoke: Macmillan Press.

CYHELSKÝ, L., KAHOUNOVÁ, J., HINDLS, R., 2001. *Elementární statistická analýza*. 2. dopl. vyd. Praha: Management Press. ISBN 80-7261-003-1.

*Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování.* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2012. [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: [http://www.mpsv.cz/files/clanky/13031/vize\\_SZ.pdf](http://www.mpsv.cz/files/clanky/13031/vize_SZ.pdf).

DRÁBEK, J., 2013. *Konzumerismus v informační společnosti.* [online]. Dostupné z: <http://www.jandrabek.cz/blog/detail/konzumerismus-v-informacni-spolecnosti>.

DOSTÁL, P., HAMPL, M., 1994. Development of an urban system: general conception and specific features in the Czech Republic. In Barlow, M., Dostál, P. a Hampl, M. eds.: *Territory, Society and Administration. The Czech Republic and the Industrial Region of Liberec.* University of Amsterdam: Institut voor Sociale Geografie, s. 191-224.

DRBAL, C., 1990. *Úvahy o zdraví člověka v naší společnosti.* Praha: Ústav sociálního lékařství a organizace zdravotnictví. Avicenum. ISBN 80-201-0194-2.

ENGELS, F., 1845. *The Great Towns.* In: LeGates, R., T., Stout, F., eds. (1996): *The City Reader.* Routledge. London and New York, s. 47-55.

ERIKSEN, T., H., 2010. *Syndrom velkého vlka: Hledání štěstí ve společnosti nadbytku.* Brno: Nakladatelství DOPLNĚK. ISBN 978-80-7239-244-5.

FIALA, J., 1995. *Bytové vlastnictví v ČR.* Brno: Iuridica Brunensia. ISBN 80-85964-06-6.

FIALA, J. a kol., 2002. *Občanské právo hmotné.* Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-111-9.

FIELDING, A., J., 1989. *Migration and Urbanization in Western Europe Since 1950.* The Geographical Journal 155, 1, s. 60-69.

FROMM, E., 1994. *Umění být.* Praha: Naše vojsko. ISBN 80-206-225-9.

FUCHS, K., 2005. *Mikroekonomie – Distanční studijní opora.* Brno: Masarykova univerzita v Brně, Ekonomicko – správní fakulta. ISBN 80-210-3808-X.

GABRIEL, Y., a LANG, T., 2006. *The Unmanageable Consumer: Contemporary Consumption.* London: SAGE Publications. ISBN-10: 1412918936.

GEYER, H., S. a KONTULY, T., M., 1993. A Theoretical Foundation for the Concept of Differential Urbanization. In: *Differential Urbanization: Integrating Spatial Models.* Geyer, H. S., Kontuly, T. M. Arnold. London. ISBN 978-03-406-6285-4.

GEYER, H., S. a KONTULY, T., M., 1996. *Differential Urbanization: Integrating Spatial Models.* Arnold. London. 340 s. ISBN 978-03-406-6285-4.

GOODMAN, D., CHANT, C., 1999. *European Cities & Technology: industrial to post-industrial city.* Routledge, London.

HAMPL, M., 2005. *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. Praha: Universita Karlova, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje. ISBN 80-86746-02-X.

HAMNETT, Ch., 2001. „Social Segregation and Social Polarization“. Pp. 162–176 in Paddison, Ronan (ed.): *Handbook of Urban Studies*. London: Sage Publications.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H., 2000. *Psychologický slovník*. Praha: PORTÁL. ISBN 978-80-7367-569-1.

HAUSSERMANN, H., SIEBEL, W., 1996. *Soziologie des Wohnens*. München: Weinheim.

HERTZ, N., 2003. *Plíživý převrat: Globální kapitalismus a smrt demokracie*. Přeložil Robert Bartoš. Praha: Dokořán. ISBN 80-86569-46-2.

HORA-HOŘEJŠ, P., 1993. *Toulky českou minulostí*. Praha: BONUS PRESS. 277 s. ISBN 80-85621-18-5.

HORÁK, M., NOVÁKOVÁ, H., 2001. *Privatizace bytového fondu*. Praha: Polygon

HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I., 1996. *Bezdomovectví - extrémní vyloučení*. Praha: Naděje.

HRADECKÝ et al., 2012. *Souhrnný materiál pro tvorbu koncepce práce s bezdomovci v ČR do roku 2020*. Praha.

CHAMPION, A. G., 1989. *Conclusion: temporary anomaly, long-term trend or transitional phase?* In: Champion, A. G. eds.: *Counterurbanization: The Changing Pace and Nature of Population Deconcentration*. Arnold, London, str. 230-243.

JACOBSEN, M., H. a PODER, P., 2008. *The sociology of Zygmunt Bauman*. Hampshire, England, Ashgate Publishing Limited.

JELÍNEK, J., 1986. *Střecha nad hlavou. Počátky lidské architektury*. Brno: Moravské muzeum – Ústav Anthropos.

JELÍNEK, J., 2006. *Střecha nad hlavou. Kořeny nejstarší architektury a bydlení*. Brno: VUTIUM. ISBN 8021423676.

KJARNES, U., 2012. *Ethics and Action: A Relational Perspective on Consumer Choice in the European Politics of Food*. *Journal of Agricultural & Environmental Ethics* 25

KLÍMA, I., 2001. *Jak přežít blahobyt*. Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-072-4.

KOPEC, K., 2006. *Etika managementu jakosti potravin, zvláště ovoce a zeleniny*. [online]. [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: <http://www.vyziva.spol.cz/clanky-casopis-etika-managementu-jakosti-potravin-zvlaste-ovoce-a-zeleniny.html>

KOTYNKOVÁ, M., 2004. *Sociální začleňování a zmírňování chudoby jako předpoklad zvyšování kvality života*. Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky. Vydáno v rámci řešení projektu: Podpora zdraví na úrovni kraje - determinanty zdraví a nová zdravotní politika (investice do zdraví) NO/7701-3, OK 12. Tisk: SV, s.r.o.

KOUDELKOVÁ, A., 2002. *Kvalita života – základní principy konstrukce dotazníku*. In Sborník studentské celouniverzitní vědecké konference FSV. Praha: MatfyzPress. ISBN 80-85863-84-7.

KŘIVOHLAVÝ, J., 2004. *Kvalita života – vymezení pojmu a jeho aplikace v různých vědních disciplínách s důrazem na medicínu a zdravotnictví*. Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky. Vydáno v rámci řešení projektu: Podpora zdraví na úrovni kraje - determinanty zdraví a nová zdravotní politika (investice do zdraví) NO/7701-3, OK 12. Tisk: SV, s.r.o.

KUBŮ, N., 1994. *České země v době renesance*. Praha: Albatros. ISBN 80-00-00108-X

KUČERA, Z. 2004. *Podpora zdraví a kvalita života*. Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky. Vydáno v rámci řešení projektu: Podpora zdraví na úrovni kraje - determinanty zdraví a nová zdravotní politika (investice do zdraví) NO/7701-3, OK 12. Tisk: SV, s.r.o.

KUDA, F., LUX, M., 2010. *Bydlení v regionech. Důsledky regionálních rozdílů v dostupnosti bydlení*. Praha: Professional Publishing.

LIPOVETSKY, G., 2005. *Věčný přepych*. Praha: Prostor. ISBN 80-7260-144-X.

LIPOVETSKY, G., 2007. *Paradoxní štěstí. Esej o hyperkonzumní společnosti*. Praha: Prostor. ISBN 978-80-7260-184-4.

LNĚNIČKOVÁ, J., MAGET, J., 1994. *České země v době baroka*. Praha: Albatros. ISBN 8000000660, 9788000000664.

LUX, M., 2002. *Spokojenost českých občanů s bydlením*. Sociologické texty 2:3. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.

LUX, M., KOSTELECKÝ, T., SUNEKA, P., VOBECKÁ, J., SLÁDEK, J., 2010. *Moderní nástroje sociálního bydlení jako nepřímá podpora růstu porodnosti*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.

LUX, M., SUNEKA, P., 2010. *Segmentace českých domácností a orientační prognóza počtu domácností ve vybraných právních formách bydlení a typech zástavby do roku 2020*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.

MAREK, L. a kol., 2005. *Statistika pro ekonomy: aplikace*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing. 423 s. ISBN 80-86419-68-1.

MAYER, H., M., 1971. *Definitions of City*. In: Bourne, L.S., 1971. *Internal Structure of the City: readings on space and environment*. Oxford University Press, Toronto, str. 28-31.

McKEOWN, T., 1979. *The Role of Medicine : Dream, Mirage or Nemesis?* Princeton: Princeton Univ. Press.

MENŠÍKOVÁ, N., 2011. *Typologie obytné stavby*. 7. přednáška z předmětu Obytné stavby. *Historický vývoj stavebního typu bytového domu*. VUT FAST Brno, Ústav architektury.

MERTON, R., K., 1948. *The Social Psychology of Housing*. Pp. 163–188 in Dennis, Wayne (ed.): *Current Trends in Social Psychology*. Pittsburgh: Pittsburgh University Press.

MOLLENKOPF, J., H., CASTELLS, M., 1991. *Dual City. Restructuring New York*. New York: Russell Sage Foundation.

MUMFORD, L., 1961. *The City in History: Its Origins, Its Transformations, and Its Prospects*. Harbinger. New York. ISBN-10: 0156180359.

MUSIL, J., 1967. *Sociologie soudobého města*. Praha: Svoboda.

MUSIL, J., 1971. *Sociologie bydlení*. Praha: Svoboda

MUSIL, J., 2003. *Proměny urbánní sociologie ve Spojených Státech a v Evropě 1950 – 2000*. Sociologický časopis 39, č. 2, str. 137-167.

MUSIL, J., 2005. *Jak se formovala sociologie bydlení*. In: Sociologický časopis, roč. 41, č. 2, s. 207-225. ISSN 0038-0288.

MUSIL, J. 2005. *Proces urbanizace v Evropě*. [online]. [cit. 2014-10-10]. Dostupné z: [www.cefres.cz/austerlitz.php](http://www.cefres.cz/austerlitz.php).

OUŘEDNÍČEK, M., 2000. *Teorie stádií vývoje měst a diferenciální urbanizace*. Sborník ČGS 105, č. 4, str. 361-369.

PAHL, R., E. (1970a): *Social differences between urban and rural societies*. In: Pahl, R. E.: *Whose City? and other essays on sociology and planning*. Longman, London. Str. 97-111.

PAHL, R., E. (1970b): *Urban social theory and research*. In: Pahl, R. E.: *Whose City? and other essays on sociology and planning*. Longman, London. Str. 209-225.

PEHE, J., 2007. *Konzumerismus a demokracie v Česku*. [online]. Dostupné z: <http://www.pehe.cz/Members/redaktor/konzumerismus-a-demokracie-v-cesku>.

PIÓRO, Z., 1962. *Ekologia społeczna w urbanistyce*. Warszawa: Arkady.

POLÁKOVÁ, O., 2006. *Bydlení a bytová politika*. Praha: Ekopress. ISBN 80-86929-03-5.

POTŮČEK, M., 1991. *K pojetí lidského potenciálu*. In. *Psychologie v ekonomické praxi* 26 (3). 115 – 124. Praha.

POTŮČEK, M. a kol., 2004. *Rozvojové cíle tisíciletí. Cesta ke snižování chudoby a sociálního vyloučení*. Bratislava: UNDP a CESES. SR.

RICHARDSON, H., W., 1980. *Polarization Reversal in Developing Countries*. Papers of the Regional Science Association, 45, str. 67 – 85.

SAUNDERS, P., 1981. *Social Theory and the Urban Question*. 1st. ed. Hutchinson and Ross, London.

SHORT, J. S., 1994. *Lidská sídla*. Praha: Nakladatelský dům OP. ISBN 80-85-841-14-2.

*Sociální začleňování*. 2012. [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/9078>.

SOKOL, J., 2004. *Slovník filosofických pojmů - Malá filosofie člověka*. Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-056-5.

SPÁČIL, J., 2005. *Ochrana vlastnictví a držby v občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck.

*Strategie sociálního začleňování 2014 - 2020*. [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014. ISBN 978-80-7421-080-8. [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: [http://www.mpsv.cz/files/clanky/19477/Strategie\\_CZ.pdf](http://www.mpsv.cz/files/clanky/19477/Strategie_CZ.pdf).

SYROVÝ, P., 2001. *Financování vlastního bydlení*. Praha: GRADA. ISBN 80-247-0127-8.

ŠILHÁNKOVÁ, V. a kol., 2006. *Koncepce bytové politiky pro středně velká a malá města*. Hradec Králové: Civitas per Populi. ISBN 80-903813-0-8.

ŠIMON, M., 2006. *Teoretické přístupy ke studiu urbanizace*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje. Vedoucí bakalářské práce RNDr. Martin Ouředníček, Ph.D.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění.



## **SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK**

EPAP European platform against poverty and social exclusion.

NAPSI Národní akční plán sociálního začleňování.

OSN Organizace spojených národů.

WHO World Health Organisation.

## **SEZNAM OBRÁZKŮ**

<i>Obr. č. 1 Příklad ohniště. ....</i>	<i>16</i>
<i>Obr. č. 2 Rekonstrukce života na tábořišti. ....</i>	<i>16</i>
<i>Obr. č. 3 Typizace středověkého kupeckého domu. ....</i>	<i>18</i>

## SEZNAM GRAFŮ

<i>Graf 1. Rozdělení souboru podle věkových skupin - roku narození.</i>	66
<i>Graf 2. Rozdělení souboru respondentů podle typu bydlení.</i>	67
<i>Graf 3. Skladba respondentů podle rodinného stavu a typu bydlení.</i>	68
<i>Graf 4. Skladba domácností respondentů podle počtu členů.</i>	68
<i>Graf 5. Vzdelávací struktura respondentů.</i>	69
<i>Graf 6. Současný hlavní zdroj obživy respondentů zkoumaného souboru.</i>	70
<i>Graf 7. Současné zaměstnání respondentů zkoumaného souboru.</i>	71
<i>Graf 8. Měsíční finanční příjem domácnosti respondentů.</i>	73
<i>Graf 9. Celková finanční částka vynaložená na bydlení.</i>	75
<i>Graf 10. Zjišťování pobírání sociálních dávek respondenty.</i>	76
<i>Graf 11. Zjišťování subjektivního hodnocení ekonomické síly domácnosti.</i>	77
<i>Graf 12. Zjišťování skutečné doby užívání současného bytu.</i>	78
<i>Graf 13. Dispozice domácnosti s garáží.</i>	79
<i>Graf 14. Hodnocení spokojenosti respondentů se současným bydlením.</i>	79
<i>Graf 15. Zjištění hlavního důvodu nespokojenosti respondentů se současným bydlením.</i>	80
<i>Graf 16. Měření spokojenosti s celkovou rozlohou bytu vzhledem k počtu členů domácnosti.</i>	81
<i>Graf 17. Měření spokojenosti s úrovní údržby a správy domu.</i>	82
<i>Graf 18. Hodnocení celkových výdajů na bydlení vzhledem k příjmům domácnosti.</i>	82
<i>Graf 19. Zjišťování názoru respondentů na předložená dvě obecná témata týkající se bydlení.</i>	84
<i>Graf 20. Měření asociace pojmů s vlastnickým a nájemním bydlením - 1.</i>	86
<i>Graf 21. Měření asociace pojmů s vlastnickým a nájemním bydlením - 2.</i>	87
<i>Graf 22. Měření názoru, které bydlení, zda vlastnické či nájemní je z finančního hlediska výhodnější.</i>	88
<i>Graf 23. Zjišťování skutečnosti koupě bytu do vlastnictví v posledních pěti letech.</i>	88
<i>Graf 24. Zjištění důvodu pořízení si bytu do osobního vlastnictví.</i>	89
<i>Graf 25. Zjišťování úmyslu stěhování se ze současného bytu.</i>	90
<i>Graf 26. Zjišťování hlavního důvodu odstěhování se ze současného bytu.</i>	91
<i>Graf 27. Zjištění názoru respondentů na úlohu státu v obstarávání bydlení pro občany.</i>	92

*Graf 28. Zjištění názoru respondentů na regulaci trhu s byty státem. .... 92*

*Graf 29. Zjištění názoru, zda deregulace nájemného pomohla k lepšímu fungování  
trhu s byty. .... 93*

## SEZNAM TABULEK

<i>Tab. 1. Rozdělení souboru respondentů podle typu bydlení. ....</i>	67
<i>Tab. 2. Analýza vzdělanosti podle typu spotřeby bydlení. ....</i>	69
<i>Tab. 3. Analýza měsíčního finančního příjmu podle typu spotřeby bydlení. ....</i>	73
<i>Tab. 4. Celková finanční částka vynaložená na bydlení. ....</i>	75
<i>Tab. 5. Hodnocení celkových výdajů na bydlení vzhledem k příjmům domácnosti. ....</i>	83
<i>Tab. 6. Příklad kontingenční tabulky.....</i>	94
<i>Tab. 7. Kontingenční tabulka typ bytu, dosažené vzdělání. ....</i>	96
<i>Tab. 8. Tabulka očekávaných četností pro typ bytu, dosažené vzdělání. ....</i>	96
<i>Tab. 9. Kontingenční tabulka typ bytu, příjem. ....</i>	97
<i>Tab. 10. Míra zatížení výdajů na bydlení vzhledem k příjmu domácnosti. ....</i>	99
<i>Tab. 11. Porovnání názoru respondentů na vlastnické a nájemní bydlení. ....</i>	99
<i>Tab. 12. Porovnání nájemního a vlastnického bydlení z hlediska finanční výhodnosti. ....</i>	99
<i>Tab. 13. Kontingenční tabulka typ bytu, spokojenost se správou a údržbou.....</i>	100
<i>Tab. 14. Kontingenční tabulka typ bytu, spokojenost s cenou bydlení. ....</i>	101

## **SEZNAM PŘÍLOH**

Příloha PI: Dotazník

# PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

## I. SOCIOEKONOMICKÝ STATUS

### 1. Pohlaví dotázaného:

Muž	
Žena	

### 2. Jaký je rok Vašeho narození?

Zapište prosím čtyřciferným číslem!				
-------------------------------------	--	--	--	--

### 3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

*Zaznamenejte prosím pouze jednu odpověď!*

Základní	
Vyučení	
Střední bez maturity	
Střední s maturitou	
Vyšší odborné vzdělání	
Vysokoškolské vzdělání s bakalářským diplomem	
Vysokoškolské vzdělání s magisterským diplomem a vyšší	
NECHCI ODPOVĚDĚT	

### 4. Jaký je Váš současný hlavní zdroj obživy?

Zaměstnanec na plný úvazek	
Zaměstnanec na částečný úvazek	
Podnikatel, živnostník	
Svobodné povolání	
Nezaměstnaný	
Student, učeň	
Důchodce invalidní	
Důchodce starobní	

Trvale v domácnosti	
Na mateřské dovolené, pobírá rodičovský příspěvek	
Ostatní	
NECHCI ODPOVĚDĚT	

**5. Do jaké skupiny zařadíte své zaměstnání?**

Vedoucí a řídicí pracovníci	
Vědečtí pracovníci	
Techničtí, zdravotničtí, pedagogičtí pracovníci	
Administrativní pracovníci	
Provozní pracovníci ve službách a obchodě	
Kvalifikovaní dělníci	
Řemeslníci a kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé, opraváři	
Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	
Příslušníci armády, policie	
Nikdy jsem nepracoval/a	

**6. Jaký je Váš rodinný stav?**

Ženatý, vdaná	
V nesezdaném soužití s partnerem/partnerkou	
Vdovec, vdova	
Rozvedený, rozvedená	
Svobodný	
NECHCI ODPOVĚDĚT	

**7. Kolik členů žije ve Vaší domácnosti? Kolik z toho je nezletilých osob?**

Celkový počet osob:	
z toho nezletilých osob:	
NECHCI ODPOVĚDET	



**8. Zde prosím uveďte, s jakou částkou může Vaše domácnost každý MĚSÍC hospodařit. Zařadte prosím příjem vaší domácnosti do jedné z následujících kategorií.**

0 – 9 000 Kč	
9 001 – 15 500 Kč	
15 501 – 23 000 Kč	
23 001 – 29 000 Kč	
29 001 – 35 000 Kč	
35 001 – 45 000 Kč	
45 001 – 55 000 Kč	
55 001 a více Kč	
NECHCI ODPOVĚDĚT	

**9. Srovnáte-li svoji domácnost s jinými domácnostmi, domníváte se, že ta Vaše patří spíše k:**

*Zaznamenejte prosím pouze jednu odpověď!*

Příjmově silnějším	
Příjmově středně silným	
Příjmově slabším	
NECHCI ODPOVĚDĚT	

**10. Jak vysokou celkovou částku vydává Vaše domácnost měsíčně na bydlení?**

*Zapište prosím měsíční částku!*

<b>Měsíční částka (částka v Kč): VYPIŠTE</b>	
NECHCI ODPOVĚDĚT	
NEVÍM	

**11. Pobíráte z následujících sociálních dávek?**

*Můžete vybrat více odpovědí.*

Podpora v nezaměstnanosti	
Přídavek na dítě	

Rodičovský příspěvek	
Dávky hmotné nouze (doplatek na bydlení, příspěvek na živobytí, mimořádná okamžitá pomoc)	
Příspěvek na bydlení	
Jiné	
Žádnou sociální dávku nepobírám	
NECHCI ODPOVĚDĚT	

## II. BYTOVÁ SITUACE

### 1. V jakém bytě/domě v současnosti bydlíte?

V bytě v obecním bytovém domě	
V bytě v družstevním bytovém domě	
V bytě v bytovém domě Společenství vlastníků	
V podnájmu v bytě na základě podnájemní smlouvy	
V nájmu v bytě v soukromém vlastnictví	
NECHCI ODPOVĚDĚT	

### 2. Jak dlouho v tomto bytě/domě bydlíte?

méně než 1 rok	
1 až 3 roky	
4 až 8 let	
9 až 15 let	
15 let a více	
NECHCI ODPOVĚDĚT	

### 3. Nyní prosím uveďte Váš právní důvod užívání bytu. Jste...

vlastník nebo spoluvlastník bytového domu	
člen domácnosti vlastníka nebo spoluvlastníka bytového domu	
vlastník bytu v osobním vlastnictví	
spoluvlastník bytu v osobním vlastnictví	
člen domácnosti vlastníka nebo spoluvlastníka bytu v osobním vlastnictví	

člen bytového družstva, žijící v bytě tohoto družstva	
člen domácnosti osoby uvedené v předchozím řádku (u kódu 09)	
nájemník v obecním nebo státním bytě	
člen domácnosti nájemníka v obecním nebo státním bytě	
nájemník v bytě v soukromém vlastnictví (byť se soukromým majitelem)	
člen domácnosti nájemníka v bytě v soukromém vlastnictví	
podnájemník (má podnájemní smlouvu s nájemníkem bytu)	
NECHCI ODPOVĚDĚT	

**4. Kolik obytných místností (pokojů) má Váš byt (mimo samostatnou kuchyň, koupelnu, záchod, předsíň, sklep, spíž a ostatní příslušenství)?**

**5. Jaká je podlahová plocha všech obytných místností (pokojů) ve Vašem bytě?**

 m<sup>2</sup>

**6. Disponuje Vaše domácnost alespoň jednou vlastní garáží nebo garážovým stáním?**

Ano, garáží nebo garážovým stáním mimo dům	
Ne, ani garáží, ani garážovým stáním	

**7. Jaká je celková podlahová plocha Vašeho bytu včetně všech příslušenství (kuchyně, koupelna, záchod, šatna, spíž), sklepu, balkónu?**

 m<sup>2</sup>

**8. Nyní prosím zhodnoťte, jak jste celkově spokojen (a) s Vaším bydlením, jak byste Vaší spokojenost oznámkoval (a)? Při hodnocení použijte známky 1 - 10, kde 1 znamená, že jste velmi spokojen (a) a 10 velmi nespokojen (a).**

**9. Pokud jste spíše nespokojen/a s Vaším bydlením, vyberte, prosím, jeden hlavní důvod proč.**

Malý byt, špatná dispozice	
Nízká kvalita bytu nebo jeho vybavení	
Špatná dostupnost služeb a obchodů	
Špatné sousedské vztahy	

Častý hluk	
Špatná lokalita	
Vysoké výdaje na bydlení	
Byt není v mém vlastnictví	
Nedostatečná údržba společných prostor	
Špatné vztahy s pronajímatelem	
Jiný? Vypište...	
NECHCI ODPOVĚDĚT	

**10. Podle Vašeho názoru, má Váš byt málo, mnoho nebo tak akorát pokojů vzhledem k počtu členů Vaší domácnosti?**

Málo	
Akorát	
Mnoho	

**11. Vzhledem k počtu členů Vaší domácnosti, jak jste spokojen (a) s celkovou rozlohou Vašeho bytu?**

Velmi spokojen (a)	
Spíše spokojen (a)	
Spíše nespokojen (a)	
Velmi nespokojen (a)	

**12. Jak jste spokojen (a) s úrovní údržby a správy domu?**

Velmi spokojen (a)	
Spíše spokojen (a)	
Spíše nespokojen (a)	
Velmi nespokojen (a)	

**13. Jak se Vám jeví Vaše celkové výdaje na bydlení vzhledem k příjmům Vaší domácnosti?**

Velmi nízké	
Spíše nízké	
Přiměřené	

Spíše vysoké	
Velmi vysoké	
NECHCI ODPOVĚDĚT	

**14. Nyní prosím vyjádřete svůj názor na dvě obecná témata, která se týkají bydlení. Na této škále odpovědí zvolte vždy odpověď podle toho, ke kterému ze dvou protikladných výroků, máte vy osobně blíže.**

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	00
Bydlet ve vlastním je vždy lepší nežli bydlet v nájmu						Bydlet v nájmu je vždy lepší nežli bydlet ve vlastním				NEVÍM

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	00
Mladí lidé by si měli co nejdříve pořídit bydlení v osobním vlastnictví						Pro mladé lidi je nejlepší s nákupem vlastního bydlení nespěchat a co nejdéle zůstat v nájmu				NEVÍM

### III. VZTAH VLASTNICTVÍ X NÁJEM

**1. Vyberte prosím pouze tři pojmy, které se Vám nejvíce asociují s vlastnickým bydlením a které s nájemním bydlením.**

	Vlastnické bydlení	Nájemní bydlení
Flexibilita		
Seberealizace		
Bezstarostnost		
Investice		
Svoboda		
Závazek		
Starosti		
Zázemí		
Jistota		
Domov		
Nejistota		

**2. Zde prosím u každého pojmu označte, zda se Vám asociuje spíše s bydlením vlastnickým nebo bydlením nájemním.**

	Vlastnické bydlení	Nájemní bydlení
Mládí		
Stáří		
Děti		
Dospělost		
Závislost		
Nezávislost		
Přizpůsobivost		
Bohatství		
Chudoba		
Pohodlnost		

**3. Dle Vašeho názoru je z finančního hlediska výhodnější bydlet ve vlastním nebo v nájemním bydlení?**

Žít ve vlastním je jasně finančně výhodnější než žít v nájmu	
Žít ve vlastním je o něco málo finančně výhodnější než žít v nájmu	
Bydlení v nájmu a ve vlastním je přibližně stejně finančně výhodné	
Bydlení v nájmu je o něco finančně výhodnější než žít ve vlastním	
Bydlení v nájmu je jasně finančně výhodnější než žít ve vlastním	
Nevím	
NECHCI ODPOVĚDĚT	

**4. Pořídil/a jste si byt do osobního nebo družstevního vlastnictví v posledních pěti letech?**

Ano	
Ne	

**5. Jedná se o Váš první vlastní byt?**

Jedná se o první vlastní byt/dům	
Už jsem vlastnil byt/dům před touto koupí	
NECHCI ODPOVĚDĚT	

**6. Proč jste se rozhodl/a koupit byt do osobního vlastnictví?**

1 ANO	2 NE	
		Mám rodinu a mít vlastní byt či dům je v této situaci důležité.
		Byla ideální doba na investici do nákupu nemovitosti.
		Bydlení v nájmu bylo příliš drahé a nákladné.
		Měl jsem stabilní zaměstnání a věděl jsem, že se nikam nechci stěhovat.
		Bylo to rozhodnutí, které jsem konzultoval/a s rodinou a shodli jsme se na tom, že by bylo dobré něco koupit.
		Jiný důvod? <i>Vypište</i> ...

**7. Chystáte se v dohledné době odstěhovat z Vašeho současného bytu?**

Ano	
Ne	
Nevím	
NECHCI ODPOVĚDĚT	

**8. Z jakého důvodu se chystáte stěhovat? Uveďte pouze hlavní důvod.**

Odchod z nevyhovujícího bytu	
Výpověď od pronajímatele nebo skončení platnosti nájemní smlouvy	
Nové zaměstnání	
Návrat do rodného kraje	
Uzavření manželství, založení rodiny	
Zdravotní důvody	
Osamostatnit se od rodičů	
Rozvod, úmrtí	
Přání mít byt lepší kvality nebo vhodné velikosti	
Přání bydlet na venkově, samotě	
Sociální důvody	
Nesnášenliví sousedé	
jiné důvody	
nevím	
NECHCI ODPOVĚDĚT	

#### IV. ROLE STÁTU

##### 1. Označte prosím, který z následujících výroků nejlépe vystihuje Váš názor.

Starost o bydlení občanů je:

především záležitostí každého občana a jeho rodiny.	
spíše záležitostí každého občana a jeho rodiny.	
záležitostí občana a jeho rodiny, ale i státu nebo obce.	
spíše záležitostí státu nebo obce.	
především záležitostí státu nebo obce.	
nevím	
NECHCI ODPOVĚDĚT	

##### 2. Máte pocit, že stát by měl trh s byty regulovat více či méně než v současnosti?

Stát by měl regulovat trh:

rozhodně více	
spíše více	
stejně jako doposud	
spíše méně	
rozhodně méně	
nevím	
NECHCI ODPOVĚDĚT	

##### 3. V ČR skončila deregulace nájemného. Myslíte si, že deregulace nájemného pomohla k lepšímu fungování trhu bydlení v naší zemi?

Rozhodně ano	
Spíše ano	
Spíše ne	
Rozhodně ne	
Nevím	
NECHCI ODPOVĚDĚT	